

Regeringens proposition till riksdagen med förslag till revidering av bestämmelserna om nyttjanderätt i vattenlagstiftningen

PROPOSITIONENS HUVUDSAKLIGA INNEHÅLL

I denna proposition föreslås det ändringar i vattenlagen och miljöskyddslagen. Samtidigt föreslås lagen om beviljande av vissa rättigheter med avseende å nyttjande av vatten bli upphävd såsom obehövlig. Enligt propositionen revideras bestämmelserna om inlösen av och upplåtande av nyttjanderätt till fast egendom i samband med genomförande av ett vattenhushållningsprojekt. Propositionens syfte är att få vattenlagens bestämmelser om inlösen och upplåtande av nyttjanderätt att överensstämma med grundlagens bestämmelser om inskränkning i de grundläggande fri- och rättigheterna. Bestämmelserna har granskats särskilt med beaktande av vad som föreskrivs om egendomsskydd i grundlagen. I miljöskyddslagen föreslås vissa ändringar som följer av ändringarna i vattenlagen.

En begränsning av de projekt som är tillståndspliktiga enligt vattenlagen föreslås så att det inte längre i alla situationer ska krävas tillstånd för att anlägga en ledning under en kungsådra. Tillståndsplikten bestäms i framtiden enbart enligt projektets verkningar. Anmälan om en ledning som anläggs under en kungsådra när det inte krävs tillstånd ska göras till den tillsynsmyndighet som anges i vattenlagen.

Lagarna avses träda i kraft fyra månader efter det att de har blivit stadfästa.

INNEHÅLL

PROPOSITIONENS HUVUDSAKLIGA INNEHÅLL	1
INNEHÅLL	2
ALLMÅN MOTIVERING	4
1 INLEDNING.....	4
1.1 Vattenlagens bestämmelser om nyttjanderätt.....	4
1.2 Tillståndsplikt för anläggande av en ledning under en farled	5
2 NULÄGE	6
2.1 Lagstiftning	6
Nyttjanderätter som direkt baserar sig på lag	6
Nyttjanderätter som upplåts genom myndighetsbeslut.....	6
Inlösen och nyttjanderätter vars verkningar kan jämföras med inlösen	7
Anläggande av en ledning under en farled	9
2.2 Europeiska unionens lagstiftning	9
2.3 Internationella avtal	9
2.4 Bedömning av nuläget	10
Grundlagsenligheten i bestämmelserna om nyttjanderätt.....	10
Anläggande av en ledning under en farled	20
3 MÅLSÄTTNING OCH DE VIKTIGASTE FÖRSLAGEN	21
3.1 Målsättning och alternativ	21
Bestämmelser om nyttjanderätt	21
Anläggande av en ledning under en farled	21
3.2 De viktigaste förslagen.....	21
Bestämmelser om nyttjanderätt	21
Anläggande av en ledning under en farled	22
4 PROPOSITIONENS KONSEKVENSER	23
4.1 Ekonomiska konsekvenser	23
4.2 Konsekvenser för myndigheterna	23
4.3 Miljökonsekvenser	24
4.4 Samhälleliga konsekvenser	24
5 BEREDNINGEN AV PROPOSITIONEN	25
5.1 Betänkande av arbetsgruppen för revidering av bestämmelserna om nyttjanderätt i vattenlagen	25
5.2 Remissyttranden och hur de har beaktats.....	25
6 SAMBAND MED ANDRA PROPOSITIONER.....	26
DETALJMOTIVERING	27
1 LAGFÖRSLAG	27
1.1 Vattenlagen	27
2 kap. Allmänna rättigheter, skyldigheter och inskränkningar	27
3 kap. Tillståndspliktiga vattenhushållningsprojekt	32
4 kap. Uttag av vatten	33
6 kap. Bestående ändring av medelvattenståndet	34
8 kap. Tillgodogörande av vattenkraft	35
10 kap. Farleder och andra sjötrafikområden	36
13 kap. Ersättningar	37
16 kap. Straffbestämmelser	37
17 kap. Fastighetsrättsliga bestämmelser.....	37
18 kap. Särskilda bestämmelser.....	38

RP 262/2016 rd

1.2	Miljöskyddslagen	38
1.3	Lagen om beviljande av vissa rättigheter med avseende å nyttjande av vatten	38
2	NÄRMARE BESTÄMMELSER OCH FÖRESKRIFTER	38
3	IKRAFTTRÄDANDE	39
4	FÖRHÅLLANDE TILL GRUNDLAGEN SAMT LAGSTIFTNINGSORDNING	39
4.1	Egendomsskydd och vattenlagens system för nyttjanderätt	39
4.2	Systemets grundläggande struktur	41
4.3	Allmänna förutsättningar för inskränkning av de grundläggande fri- och rättigheterna	42
4.4	Nyttjanderätt direkt med stöd av lag	43
	Placering av en ledning	43
	Uttag av ytvatten från annans område	44
4.5	Nyttjanderätt genom myndighetsbeslut	45
	Ringa nyttjanderätt	45
	Nyttjanderätter som är större än ringa	46
4.6	Expropriation och nyttjanderätter vars verkningar kan jämföras med expropriation ...	47
	Allmänt	47
	Allmän grund för inlösen	48
	Tryggande av vattentjänster	48
	Bestående ändring av medelvattenståndet	49
	Ständig nyttjanderätt till vattenkraft	49
	Rätt till annans vattenområde för anläggande av ett ankrings- eller lastningsområde eller en hamn	50
4.7	Bemyndiganden	51
	LAGFÖRSLAG	52
	1. Lag om ändring av vattenlagen	52
	2. Lag om ändring av 68 och 69 § i miljöskyddslagen	59
	3. Lag om upphävande av lagen om beviljande av vissa rättigheter med avseende å nyttjande av vatten	61
	BILAGOR	62
	PARALLELLTEXT	62
	1. Lag om ändring av vattenlagen	62
	2. Lag om ändring av 68 och 69 § i miljöskyddslagen	75

ALLMÄN MOTIVERING

1 Inledning

1.1 Vattenlagens bestämmelser om nyttjanderätt

Den som ansvarar för ett vattenhushållningsprojekt ska ha behövlig rätt till de områden som projektet förutsätter. Om den projektansvarige inte äger områdena, ska sökanden ha nyttjanderätt till dem. De åtgärder som förutsätter nyttjanderätt och de konsekvenser de har för ägarens rättsliga ställning kan vara väldigt olikartade. Det kan t.ex. vara fråga om att placera en konstruktion eller en anläggning på någon annans område, använda någon annans anläggning, att sätta en annans område under vatten i samband med höjning av medelvattenståndet eller i sista hand att lösa in ett område. Den nyttjanderätt som en enskild ledning förutsätter kan avse ett mycket litet område och vara utan betydelse i belastningsavseende, medan anläggande av t.ex. ett konstgjort vattenmagasin innebär att ett stort område sätts under vatten och i praktiken att ägarens befogenhet att nyttja området så gott som helt utesluts.

I vattenlagstiftningen brukar det förutsättas att de privaträttsliga rättsförhållanden som beror på nyttjanderätter som behövs för projektet ska lösas i samband med prövningen av om projektet kan tillåtas. Den nyttjanderätt som ett projekt förutsätter kan basera sig direkt på en bestämmelse i lag eller så kan rätten förvärfvas antingen genom ett privaträttsligt avtal eller ett offentligrättsligt myndighetsbeslut. I det sistnämnda fallet beviljar myndigheten sökanden den nyttjanderätt som projektet förutsätter, vid behov oberoende av ägarens vilja.

Vattenlagen (587/2011) trädde i kraft den 1 januari 2012. På samma sätt som 1961 års vattenlag förutsätter den nya vattenlagen att de nyttjanderättsfrågor som är aktuella för att genomföra ett vattenhushållningsprojekt i princip ska avgöras i samband med att tillstånd beviljas. Nyttjanderätter som upplåts med stöd av vattenlagen är i huvudsak att betrakta som sådana nyttjandebegränsningar som är godtagbara i konstitutionellt hänseende, men i vissa situationer kan det också vara fråga om egentlig expropriation eller en så omfattande eller djupgående nyttjandebegränsning att dess verkningar de facto jämföras med expropriation. Enligt bestämmelsen om egendomsskydd i 15 § 2 mom. i grundlagen föreskrivs det i vanlig lagstiftningsordning om expropriation av egendom för allmänt behov mot full ersättning. Inlösen för ett enskilt behov är enligt grundlagen inte möjligt. En motsvarande konstitutionell spänning rådde också när 1961 års vattenlag stiftades, dvs. mellan bestämmelserna om nyttjanderätt i vattenlagen och 6 § i den då gällande regeringsformen. För att inte behöva stifta 1961 års vattenlag i grundlagsordning stannade man då för att stifta en separat lag om beviljande av vissa rättigheter med avseende å nyttjande av vatten (266/1961, fullmaktslagen). Detta bildar ett undantag från nämnda bestämmelse om egendomsskydd. På grund av fullmaktslagen var det möjligt att i vanlig lagstiftningsordning föreskriva om sådant upplåtande av nyttjanderätt och sådant inlösen för ett enskilt behov som behövs för genomförande av ett vattenhushållningsprojekt.

När totalreformen av vattenlagstiftningen (RP 277/2009 rd) bereddes beslöt man ordna bestämmelserna om nyttjanderätt på motsvarande sätt som i 1961 års vattenlag. Det föreslogs att fullmaktslagen skulle förbli i kraft. Till den del det i bestämmelser enligt vattenlagen är fråga om inlösen och sådant upplåtande av nyttjanderätt för ett enskilt behov som kan jämföras med inlösen, skulle den i grundlagsordning stiftade fullmaktslagen ha undanröjt den konstitutionella spänning som detta medför. Grundlagsutskottets ansåg (GrUU 61/2010 rd) att det konstitutionellt sett är i högsta grad otillfredsställande att denna lösning leder till att ett samhällsviktigt rättsområde helt kommer att vila på en undantagslag. Grundlagsutskottet påpekade

också att fullmaktslagskonstruktionen döljer att vattenlagen de facto är en undantagslag, och gör därmed lagstiftningen mindre transparent. Fullmaktslagskonstruktionen lämpar sig därför inte längre i vårt konstitutionella system.

Grundlagsutskottet föreslog för miljöutskottet att statsrådet inom sig ska börja utreda hur de bestämmelser i vattenlagen som begränsar egendomsskyddet bättre ska fås att harmoniera med grundlagens 15 §. Målet bör vara att fullmaktslagen kan upphävas i sin helhet. Riksdagen godkände regeringens proposition och fogade samtidigt ett uttalande till sitt svar (RSv 355/2010 rd). Enligt uttalandet ska regeringen vidta åtgärder för att upphäva lagen om beviljande av vissa rättigheter med avseende å nyttjande av vatten (266/1961) så att lagförslaget föreläggs riksdagen senast 2017.

1.2 Tillståndsplikt för anläggande av en ledning under en farled

Vid regionförvaltningsverken avgörs det årligen 150—200 tillståndsärenden som gäller anläggande av en ledning under en farled. Om en ledning placeras så att den korsar en älv — antingen så att ledningen sänks ned i botten eller anläggs under botten genom styrd borrhning — medför tillståndsplikten, som är oberoende av konsekvenserna av anläggandet, att projektet automatiskt omfattas av tillståndsförfarande. Sätten att genomföra projekt som gäller anläggande av en ledning under en farled är i stor utsträckning av samma typ och deras miljökonsekvenser under den tid arbetet pågår i huvudsak av övergående natur. När en ledning anläggs under en farled sker detta i en allt större del av fallen som styrd borrhning, där ledningen anläggs under vattenområdets botten utan att botten rörs. Denna teknik har inga verkningar på vattenmiljön. Om ledningen anläggs på detta sätt påverkas användningen av området i övrigt inte alls. Effekterna medan arbetet pågår och de negativa effekterna på användningen av vattenområdet i övrigt är obetydliga också när det används en traditionell metod där ledningen sänks ned under vattenområdets botten.

Tillståndsförfarandet skapar en möjlighet för parterna att delta i behandlingen av ärendet och erbjuder ett förfarande för ersättning av förluster som projektet förorsakat. De nyttjanderätter som upplåts är i allmänhet ringa och vanligen har det inte bestämts att ersättningar ska betalas för dem. I och med att projekten är av mindre omfattning och har obetydliga effekter, har parterna i regel ringa behov att bevaka sina intressen i tillståndsförfarande. Ur en verksamhetsutövares synvinkel ger tillståndsförfarandet en möjlighet att relativt enkelt förvärva den nyttjanderätt som projektet kräver samt uppnå en skyddad ställning i förhållande till andra vattenanvändningsprojekt. Myndigheterna och verksamhetsutövare åsamkas kostnader när ett ärende behandlas i tillståndsförfarande. Behandlingen av ett ärende i tillståndsförfarande varar i genomsnitt ca fyra månader.

I fråga om många vattenhushållningsprojekt är det nödvändigt att ärendet behandlas i tillståndsförfarande för att projektets konsekvenser för miljön ska kunna kontrolleras eller parternas inbördes rättsförhållanden ska kunna ordnas. Behovet av tillståndsförfarande kan dock bedömas kritiskt, om projektets konsekvenser för miljön kan styras och eventuella arrangemang kring rättsförhållandena sköts i ett administrativt sett enklare förfarande. Vid anläggande av en ledning under en farled är det i en stor del av fallen fråga om sådana projekt där det inte krävs prövning från fall till fall för att miljö- och andra konsekvenser ska kunna kontrolleras. Detta kan ordnas genom allmänna bestämmelser. Om den nyttjanderätt som projektet kräver kan ordnas utan att myndigheten utfärdar ett beslut i saken och uppgifter som individualiserar projekt införs i ett myndighetsregister, är det inte i alla situationer nödvändigt att behandla ärendet i tillståndsförfarande för att parternas inbördes rättsförhållande ska kunna ordnas.

2 Nuläge

2.1 Lagstiftning

Nyttjanderätter som direkt baserar sig på lag

Nyttjanderätterna i vattenlagen kan delas in i nyttjanderätter som direkt baserar sig på en bestämmelse i lag och nyttjanderätter som upplåts genom myndighetsbeslut. Nyttjanderätter som direkt baserar sig på lag är vanligen mindre till omfattningen och den olägenhet de förorsakar områdets eller anläggningens ägare är ringa eller utan betydelse. Nyttjanderätter som direkt baserar sig på lag är

- att röra sig i vattendrag (VL 2:3)
- tillfälligt uttag av vatten för personligt behov (VL 2:4)
- placering av en mindre anläggning på annans vattenområde (VL 2:5)
- undanröjande av olägenhet och placering av muddermassa på annans område (VL 2:6)
- flyttning av föremål som försvårar flottningen (VL 9:5)
- användning av områden och konstruktioner som är avsedda för flottning (VL 9:6)
- placering av säkerhetsanordningar i en allmän farled (VL 10:5)
- placering av säkerhetsanordningar i en enskild farled (VL 10:6)
- placering av säkerhetsanordningar och anordningar för fastgöring som är nödvändiga med tanke på försvarsmaktens och gränsbevakningsväsendets tjänsteåligganden (VL 10:8)
- förhindrande av skada som orsakas av is (VL 18:5)

Också den bestämmelse som tryggar användningen av ett rördike och ett avlopp (VL 5:8) måste betraktas som ett slags nyttjanderätt eller en slags nyttjandebegränsning som baserar sig på lag. Enligt bestämmelsen får marken kring en rörledning för avrinnings- eller avloppsvatten inte användas så att rörledningen kan ta skada eller underhållet av den försvåras på ett oskäligt sätt.

Nyttjanderätter som upplåts genom myndighetsbeslut

Nyttjanderätt som är mer betydande än ringa upplåts genom myndighetsbeslut där syftet med och omfattningen av den nyttjanderätt som upplåts specificeras. Genom ett myndighetsbeslut kan rätt upplåtas

- till annans område (VL 2:12—13)
- till annans anläggning (VL 2:14)
- till annans område för fullgörande av en kontrollskyldighet (VL 3:11)
- för uttag av ytvatten från annans vattenområde (VL 4:3)

- för uttag av grundvatten från annans område (VL 4:4)
- för placering av vattenledningar och anordningar (VL 4:8)
- för att leda in vatten i annans dike (VL 5:9)
- för anläggning av ett dike på annans mark (VL 5:9)
- för placering av en anordning eller anläggning som behövs för dikningen (VL 5:9)
- för rensning av en bäck eller rännil (VL 5:9)
- för användning av annans dike för annat än torrläggning av mark (VL 5:14)
- till annans område för bestående höjning av medelvattenståndet (VL 6:6)
- för sådan användning av en anläggning som regleringen kräver (VL 7:3)
- för samfälld vattenkraft (VL 8:5 och 19:19)
- för tillfällig lagring på isen av virke som ska flottas (VL 9:5)
- för placering av säkerhetsanordningar i en allmän farled (VL 10:5)
- till ett vattenområde för ett allmänt lastnings- eller ankringsområde eller en allmän hamn i anslutning till en farled (VL 10:7)
- till ett vattenområde för ett enskilt lastnings- eller ankringsområde eller en enskild hamn i anslutning till en farled (VL 10:7)
- till ett lastnings- eller ankringsområde eller en hamn som krävs med tanke på försvarsmaktens och gränsbevakningsväsendets tjänsteåligganden (VL 10:8)
- för åtgärder för avvärjande av fara som gäller annans egendom eller på annans område (VL 18:4)
- för utförande av undersökningar på annans område (VL 18:7)

Ett beslut om inrättande av allmän farled (VL 10:2) innebär inte att det för sökanden upplåts egentlig nyttjanderätt till området i farleden. Rättsverkan av beslutet påminner dock i vissa avseenden om upplåtande av nyttjanderätt, eftersom ett beslut där det bestäms att vattendraget ska vara farled begränsar användningen av området i övrigt.

Inlösen och nyttjanderätter vars verkningar kan jämföras med inlösen

Rätt enligt vattenlagen att lösa in någon annans område och de byggnader, anordningar och anläggningar som finns på området anknyter till vattenhushållningsprojekt som är av betydelse för ett allmänt intresse. Den allmänna grunden för inlösen i vattenlagen gäller alla typer av funktioner. Bestämmelsen kompletteras av särskilda inlösningsgrunder som är bundna till vissa typer av projekt. Tryggande av vattenförsörjning, ordnande av samfärdsel och tryggande av den territoriella integriteten är livsviktiga funktioner för att samhället ska fungera. Vattenkraften har inte längre lika stor betydelse som förr för att trygga samhällets energiförsörjning.

men enskilda projekt kan dock vara av allmän betydelse t.ex. som reglerkraft. Gemensamt för ovannämnda projekt är att det vanligen är fråga om sådan användning av ett område där en tillfredsställande lösning inte kan nås genom att upplåta enbart nyttjanderätt till egendomen. Tillstånd för inlösen kan beviljas

- till en annans område eller anläggning om projektet förutsätter det (VL 2:13)
- till ett område på ett skyddsområde för en vattentäkt (VL 4:13)
- till ett område som krävs för driften av ett vattenkraftverk (VL 8:4)
- till ett vattenområde för ett allmänt lastnings- eller ankringsområde eller en allmän hamn i anslutning till en farled (VL 10:7)
- till ett lastnings- eller ankringsområde eller en hamn som krävs med tanke på försvarsmaktens och gränsbevakningsväsendets tjänsteåligganden (VL 10:8)

Grundlagens 15 § 2 mom. gäller i princip endast expropriation av egendom. Huruvida andra begränsningar kan godtas bedöms på basis av generalklausulen om egendomsskydd i paragrafens 1 mom. Vissa nyttjanderätter som beviljas med stöd av vattenlagen kan dock undantagsvis innebära ett så djupgående intrång i annans egendom att det är fråga om expropriation i konstitutionellt hänseende. Av betydelse i detta avseende är inte enbart typen av rätt eller vattenhushållningsprojekt, utan också hur djupt och omfattande intrånget i egendomen är. Det är fråga om en helhetsbedömning. Situationer som i fråga om verkningarna de facto är jämfällbara med expropriation kan uppkomma vid upplåtande av nyttjanderätt

- till annans område (VL 2:12-13)
- till annans anläggning (VL 2:14)
- till annans område när bestående höjning av medelvattenståndet kräver det (VL 6:6)
- för sådan användning av en anläggning som regleringen kräver (VL 7:3)
- för samfälld vattenkraft (VL 8:5 och 19:19)
- till ett vattenområde för ett allmänt lastningsområde eller en allmän hamn i anslutning till en farled (VL 10:7)
- till ett vattenområde för ett enskilt lastningsområde eller en allmän hamn i anslutning till en farled (VL 10:7)
- till ett lastningsområde eller en hamn som krävs med tanke på försvarsmaktens och gränsbevakningsväsendets tjänsteåligganden (VL 10:8)

I vissa situationer kan upplåtande av nyttjanderätt förorsaka så betydande olägenhet när det gäller nyttjande av fastigheten att det behövs mer omfattande arrangemang kring fastigheter- nas omfång. Enligt bestämmelsen om den projektansvariges inlösenskyldighet (VL 13:12) kan det på ägarens yrkande bestämmas att området ska lösas in i stället för att nyttjanderätt upplåts eller förlust av förmånen ersätts. Inlösenskyldigheten kan gälla också den återstående delen av egendomen.

Anläggande av en ledning under en farled

Bestämmelser om vattenhushållningsprojekt som är tillståndspliktiga finns i 3 kap. 2 och 3 § i vattenlagen. Vattenlagens 3 kap. 2 § innehåller en allmän tröskel för tillståndsbehov utgående från projektets verkningar. Den allmänna tröskeln för tillståndsbehov kompletteras av en förteckning i 3 § över projekt som behöver tillstånd enligt vattenlagen oberoende av vilka de faktiska verkningarna av projektet är. Projekten i förteckningen är i huvudsak sådana att de utifrån en förhandsbedömning skulle kräva tillstånd också på basis av sina verkningar. I samband med tillståndsförfarandet är det möjligt att upplåta motsvarande nyttjanderätt för projektet.

Regelrätt tillståndsplikt för anläggande av en ledning under en allmän farled och kungsådra baserar sig på vattenlagens 3 kap. 3 § 1 mom. 4 punkten, som förutsätter tillstånd för uppförande av en bro eller transportanordning över en allmän farled eller kungsådra och anläggande av en tunnel eller vatten-, avlopps- eller kraftledning eller någon annan ledning under en sådan led. Enligt paragrafens 2 mom. behövs tillstånd också för ändring av en inrättning eller anläggning för vilken tillstånd har beviljats och för ändring av inrättningens eller anläggningens användning, om ändringen kränker allmänna eller enskilda intressen. De nämnda bestämmelsernas syfte är i synnerhet att möjliggöra samfärd i vattendrag. Om ovannämnda anläggande av en ledning under vattendrag skulle strykas ur förteckningen över projekt som alltid är tillståndspliktiga, skulle frågan om tillståndsplikt för projektet fortfarande bedömas med utgångspunkt i 3 kap. 2 §, som gäller tillståndsplikt baserad på projektets konsekvenser.

2.2 Europeiska unionens lagstiftning

Europeiska unionens lagstiftning inverkar på genomförandet av vattenhushållningsprojekt i medlemsstaterna i synnerhet via den lagstiftning som gäller miljökonsekvensbedömning av projekt, skydd av ursprunglig miljö, miljövard samt planering av vattenvården. Förpliktelserna har genomförts i Finlands nationella lagstiftning och det föreslås inte i detta sammanhang att bestämmelserna om genomförande ska ändras. Revideringen av bestämmelserna om nyttjanderätt har ingen inverkan på det nationella genomförandet av EU-lagstiftningen.

I artikel 17.1 i Europeiska unionens stadga om de grundläggande rättigheterna sägs följande: "Var och en har rätt att besitta lagligen förvärvad egendom, att nyttja den, att förfoga över den och att testamentera bort den. Ingen får berövas sin egendom utom då samhällsnyttan kräver det, i de fall och under de förutsättningar som föreskrivs i lag och mot rättmätig ersättning för sin förlust i rätt tid. Nyttjandet av egendomen får regleras i lag om det är nödvändigt för allmänna samhällsintressen." Bestämmelsen innebär inga ytterligare inskränkningar i den nationella lagstiftningen jämfört med 15 § i grundlagen.

2.3 Internationella avtal

Av de folkrättsliga avtal som är bindande för Finland är Europarådets människorättskonvention och tilläggsprotokoll nr 1 till konventionen av betydelse för revideringen av bestämmelserna om nyttjanderätt i vattenlagen. I första stycket i artikel 1 i tilläggsprotokollet sägs följande: "Envar fysisk eller juridisk persons rätt till sin egendom skall lämnas okränkt. Ingen får berövas sin egendom annat än i det allmännas intresse och under förutsättningar som anges i lag och i folkrätten allmänna grundsatser." I andra stycket i samma artikel sägs följande: "Ovanstående bestämmelser inskränker likväl inte en stats rätt att genomföra sådan lagstiftning som staten finner erforderlig för att reglera nyttjandet av viss egendom i överensstämmelse med det allmännas intresse eller för att säkerställa betalning av skatter och andra pålagor eller av böter och viten." Artikel 1 innehåller tre regler som är knutna till varandra. I första stycket förklaras för det första att vars och ens rätt till sin egendom ska lämnas okränkt. I samma stycke regleras för det andra förutsättningarna för expropriation och motsvarande åt-

gärder. I andra stycket tillåts för det tredje bestämmelser för att reglera nyttjandet av viss egendom i överensstämmelse med det allmännas intresse.

Egendom kan fråntas ägaren endast i det allmännas intresse samt under förutsättningar som anges i lag och i folkrätten allmänna grundsatser. Europeiska människorättsdomstolen har brukat anse laglighetskravet vara uppfyllt när förlusten av egendomen har baserat sig på sedvanlig nationell expropriationslagstiftning. Statens prövningsmarginal har ansetts vara ytterst omfattande vid en bedömning av huruvida expropriationen utgår från ett allmänt intresse. Det har ansetts vara ett allmänt intresse bl.a. när sådana som under lång tid arrenderat egendom löser in den av andra enskilda personer. De ändamål i anslutning till genomförandet av social rättvisa som eftersträvats med regleringen ansågs representera ett allmänt intresse (James m.fl. mot Förenade Konungariket, 21.2.1986). De allmänna grundsatser som det hänvisas till i första stycket i artikeln förutsätter att ersättning ska betalas för expropriation. Att frånta någon egendom utan att betala en skälig ersättning i förhållande till dess värde innebär ett orimligt ingrepp i äganderätten. Med ersättningens hjälp ska det uppnås en skälig balans mellan allmänna och enskilda intressen. Ofta ska full ersättning anses vara huvudregeln enligt konventionen (se t.ex. Lithgow m.fl. mot Förenade Konungariket, 8.7.1986 och Guiso-Gallisay mot Italien, stora avdelningen, 22.12.2009).

Första meningen i första stycket i artikel 1 i tilläggsprotokollet erbjuder skydd också mot faktiskt berövande av egendom och även mindre kränkningar (t.ex. i fallet Papamichalopoulos m.fl. mot Grekland, 24.6.1993, var det fråga om områden som ockuperats av grekiska marinen och i fallet Sporrang och Lönnroth mot Sverige, 23.9.1982 och 18.12.1985, om de långvariga verkningar som expropriationstillstånd och därtill knutna byggnadsförbud har för möjligheterna till respekt för sin egendom).

I fråga om regeln om tillsyn över egendom i andra stycket i artikel 1 i tilläggsprotokollet är statens prövningsmarginal omfattande. Kravet på skälig balans, som ger uttryck för proportionalitetsprincipen, förutsätter dock vissa procedurmässiga garantier (t.ex. i fallet Fredin mot Sverige, 18.2.1991, ansågs avveckling av tillstånd till grustäkt inte vara egendomsberövande, och avvecklingen kränkte inte heller i övrigt artikel 1, när man beaktade den ökade betydelsen av miljöskyddssynpunkter, tillståndshavarens medvetenhet om risken och den givna övergångsperioden; i fallet Posten och Rahko mot Finland, 24.9.2002, ansågs begränsning av fiskerättigheter genom förordningar som sådan kontroll av användningen av egendom som omfattas av statens prövningsmarginal).

2.4 Bedömning av nuläget

Grundlagsenligheten i bestämmelserna om nyttjanderätt

Inledning

På grund av äganderättsförhållandena i fråga om vattenområden är kontrollen av nyttjanderättsfrågor en viktig del av den vattenrättsliga regleringen. Nyttjanderättsfrågor i anslutning till vattenhushållningsprojekt och hur nyttjanderätterna ordnas är av väsentlig betydelse för att vattenlagen ska fungera och vattenhushållningsprojekt ska kunna genomföras. Det är i detta sammanhang inte meningen att ingripa i denna utgångspunkt, utan nyttjanderättsfrågor i anslutning till genomförande av vattenhushållningsprojekt ska även i framtiden i princip lösas i samband med tillståndsförfarandet. På grund av regleringstraditionen i samband med vattenlagen har det inte tidigare funnits behov att göra en övergripande bedömning av bestämmelserna om nyttjanderätt i förhållande till bestämmelserna i grundlagen. Till följd av grundlagen och den statsförfattningsrättsliga utvecklingen har situationen nu ändrats.

Största delen av bestämmelserna om nyttjanderätt är i konstitutionellt hänseende som sig bör eller kan med mindre preciseringar bli sådana. De viktigaste statsförfattningsrättsliga ändringsbehoven handlar om att man i den vattenrättsliga regleringen inte skilt godtagbar nyttjandebegränsning enligt 15 § 1 mom. i grundlagen från sådan expropriation som avses i 15 § 2 mom. i grundlagen och att vattenlagen i vissa situationer tillåter expropriation utan att förutsätta, åtminstone inte uttryckligen, att projektet i fråga ska vara påkallat av ett allmänt behov.

För att vattenlagens regleringssystem för upplåtande av nyttjanderätt och inlösen ska fås i samklang med grundlagen behöver inte alla bestämmelser om upplåtande av nyttjanderätt eller om beviljande av inlösningsrätt i vattenlagen ses över. Med beaktande av målet för regleringsprojektet finns det dock skäl att i detta sammanhang bedöma systemet som en helhet för att säkerställa dess grundlagsenlighet. Genomgången är uppdelad så att de bestämmelser om inte föreslås bli ändrade bedöms under punkt 2.4. De anses stå i samklang med 15 § 1 mom. i grundlagen. I kapitel 4 bedöms grundlagsenligheten i fråga om de bestämmelser som ändras.

Formuleringen i och kriterierna för bestämmelserna om nyttjanderätt i vattenlagen är i många fall ålderdomliga med tanke på dagens sätt att formulera lagbestämmelser. De motsvarar dock väl regleringsbehoven och tillämpningspraxis är etablerad. Det kan inte anses finnas behov av en total översyn av bestämmelserna om nyttjanderätt, men de bestämmelser om nyttjanderätt som föreslås bli ändrade ska bedömas också ur formuleringssynvinkel.

Grunden för nyttjanderätter och deras exakthet

Alla nyttjandebegränsningar som anges i vattenlagen bygger på bestämmelser på lagnivå. De bestämmelser om nyttjanderätt som hänför sig till enskilda typer av projekt är detaljerat utformade och kan anses uppfylla kraven på noggrann avgränsning och exakthet. Av bestämmelserna framgår det ändamål för vilket rätt kan upplåtas och innehållet i sak i den rätt som upplåts. Nyttjandebegränsningens omfattning måste dock avgöras från fall till fall genom ett myndighetsbeslut. Vissa mindre nyttjandebegränsningar (allmännyttjande) är direkt beroende av lag och gäller till förmån för användarna utan något separat myndighetsbeslut.

Nyttjanderätt kan bygga på ett tillstånd av regionförvaltningsverket eller ett beslut av regionförvaltningsverket, diktningförrättningen eller den kommunala miljöförvaltningsmyndigheten. När det prövas om projektet kan tillåtas tas det också ställning till hur nyttigt projektet är. Enligt 3 kap. 4 § 1 mom. 2 punkten i vattenlagen kan tillstånd beviljas om projektet medför sådan nytta för allmänna eller enskilda intressen som är avsevärd i förhållande till de förluster som det medför för sådana intressen (förutsättning som avser intressejämförelse). Tillstånd för ett projekt kan beviljas också med stöd av förutsättningen i 3 kap. 4 § 1 mom. 1 punkten, dvs. att projektet inte har nämnvärda konsekvenser, utan att nyttan av projektet bedöms. Med stöd av bestämmelsen har det beviljats tillstånd för små projekt där de nyttjanderätter de eventuellt förutsätter är ringa.

Den allmänna bestämmelsen om sättet att genomföra vattenhushållningsprojekt förutsätter att vattenhushållningsprojekt ska genomföras på ett sätt som medför så liten olägenhet som möjligt. Projekt ska planeras och genomföras å ena sidan så att deras skadliga effekter på miljön och grannfastigheten minimeras, å andra sidan så att onödigt intrång i annans egendom undviks. Vattenlagens bestämmelser styr prövningen vid upplåtande av nyttjanderätt i en riktning som lägger tyngdpunkten på att begränsningarna ska vara nödvändiga. Begränsningsgrunderna kan anses godtagbara och begränsningarna rätt dimensionerade.

Förlust av förmån på grund av nyttjandebegränsningar som baserar sig på vattenlagen ska ersättas. Inom ramen för vattenlagstiftningen har kraven på egendomsskydd och medborgarnas rättsskydd ansetts förutsätta att ersättningsfrågor som beror på upplåtande av nyttjanderätt ska

avgöras på tjänstens vägnar samtidigt som nyttjanderätt upplåts. Utgångspunkten för ersättningsbeloppet har varit principen om full ersättning. I fråga om vissa förluster av förmån bestäms ersättningen multiplicerad med 1,5.

Rättsskyddsarrangemang

Parterna kan i ett vattenrättsligt förfarande uttrycka sin uppfattning förutom om huruvida projektet allmänt sett kan tillåtas också om de nyttjanderätter som behövs för att genomföra projektet och ersättningarna för dem. Största delen av de avgöranden som utfärdats med stöd av vattenlagen och som inverkar på enskildas rättigheter är till sin karaktär förvaltningsbeslut som meddelats i tillståndsförfarande eller i någon annan typ av förfarande. Ändring i dem kan sökas antingen genom besvär eller genom begäran om omprövning enligt vad som föreskrivs i 15 kap. i vattenlagen. I beslut av Vasa förvaltningsdomstol, som är fullföljdsdomstol, får ändring sökas genom besvär hos högsta förvaltningsdomstolen.

Bestämmelser om rätt att söka ändring i beslut som meddelats med stöd av vattenlagen finns i 15 kap. 2 § i vattenlagen. Ändring får för det första sökas av en part, dvs. den vars rätt, fördel eller skyldighet saken kan gälla. I den rättspraxis enligt vattenlagen som gäller partsställning har bestämmelsen tillämpats på ett sätt som framhäver medborgarnas rättsskydd, och en jämförelsevis avlägsen anknytning till saken har ansetts skapa partsställning. Ändring i ett beslut som meddelats med stöd av vattenlagen får för det andra sökas också av en registrerad förening eller stiftelse vars syfte är att främja miljöskydd, hälsoskydd, naturvård eller trivseln i boendemiljön och inom vars stadgeenliga verksamhetsområde miljökonsekvenserna i fråga uppträder. Besvärsrätt i ett vattenärende har för det tredje den kommun där verksamheten äger rum eller en annan kommun inom vars område verksamhetens miljökonsekvenser uppträder, samt de myndigheter som specificeras i bestämmelsen.

I fråga om de nyttjanderätter som direkt baserar sig på lag fattas inget myndighetsbeslut vars laglighet kan föras till domstol för bedömning. En part har dock i dessa situationer möjlighet att föra lagligheten i verksamheten för prövning som ett tillsynsärende enligt vattenlagen. Ändring i det beslut som gäller ärendet kan sökas hos domstol. Om en nyttjanderätt som direkt baserar sig på lag förorsakar förlust av förmån som ska ersättas, kan det ärende som gäller ersättning av förlusten inledas hos tillståndsmyndigheten som ett separat ersättningsärende.

Vattenlagens 2 kap. Allmänna rättigheter, skyldigheter och inskränkningar

3 §. Att röra sig i vattendrag. I 2 kap. 3 § i vattenlagen finns det en bestämmelse om att röra sig i vattendrag. Enligt bestämmelsen har var och en rätt att utan att orsaka onödig skada, olägenhet eller störning färdas i vattendrag och på is över vattendrag, tillfälligt ankra i vattendrag, flotta virke i vattendrag, simma i vattendrag och tillfälligt flytta sådana fångstredskap och andra lösa föremål i en kungsådra eller allmän farled som är till förfång för samfärdseln eller timmerflottningen och sådana lösa föremål utanför leden som orsakar oskäligt förfång för samfärdseln eller hindrar timmerflottnings.

I bestämmelsen specificeras de olika formerna av nyttjanderätt när det gäller samfärdsel i vattendrag. Bestämmelsens syfte är att säkerställa att alla ska kunna röra sig i vattendrag. Detta kan betraktas som ett godtagbart behov med tanke på systemet med de grundläggande fri- och rättigheterna. Samfärdsel i vattendrag begränsar inte möjligheten för den som äger eller besitter området att utnyttja det. Den som utövar rätten till allmännyttjande får inte utöva den på ett sätt som stör andra sådana användare eller fastighetsägare.

Rätten till allmännyttjande baserar sig direkt på lag. Rättens innehåll kan inte anges på förhand med samma exakthet som en rätt som baserar sig på tillstånd, vilket begränsar de rätts-

medel som parterna har till sitt förfogande. Vattenlagen innehåller dock rättsmedel också för den händelse att rätten till allmännyttjande missbrukas. Missbruk kan åtgärdas genom administrativa tvångsmedel eller i sista hand med medel som det straffrättsliga påföljdssystemet erbjuder.

4 §. Uttag av vatten. Enligt bestämmelsen har var och en rätt att annat än varaktigt ta vatten och is för personligt behov ur ett vattendrag eller från ett område som ligger utanför de gränser för ett vattenområde som avses i 1 kap. 5 §, när området är täckt av vatten. Var och en har också rätt att sporadiskt i liten omfattning ta vatten eller is ur en rännil som tillhör någon annan eller en källa som inte varaktigt används av ägaren eller med ägarens tillstånd av någon annan person. Det mål som tryggas genom bestämmelsen kan betraktas som ett godtagbart behov med tanke på systemet med de grundläggande fri- och rättigheterna. Vatten får inte tas så att områdets ägare eller andra rättsinnehavare orsakas olägenhet eller annan än ringa störning. Det är fråga om verksamhet i så liten skala att det är oklart om det ens kan anses vara en nyttjandebegränsning.

5 §. Placering av en anläggning på annans vattenområde. Ägaren till eller innehavaren av en strand har rätt att för sitt eget privata behov framför stranden i vattendraget sätta ut en förtöjningspåle eller förtöjningsboj för båt eller bygga en brygga, ett båthus eller någon annan med dessa jämförbar anläggning som sträcker sig över ett vattenområde som strandens ägare eller innehavare inte är ägare till eller delägare i. Denna rätt förutsätter att byggandet eller användningen av anläggningen inte kräver tillstånd enligt 3 kap. 2 eller 3 § och att det kan ske utan att orsaka ägaren av vattenområdet skada eller avsevärd olägenhet. En sådan rätt finns dock inte på ett vattenområde som har tagits i särskilt bruk.

Syftet med bestämmelsen är att underlätta för strandägaren att få tillträde till vattnet genom att göra det möjligt för denne att fästa och förankra den anläggning som behövs för detta i nära anslutning till sitt område. Detta kan betraktas som ett godtagbart behov med tanke på systemet med de grundläggande fri- och rättigheterna. Begränsningen till följd av nyttjanderätten är ringa när det gäller vattenområdets ägares befogenhet att nyttja vattenområdet.

6 §. Undanröjande av olägenhet och placering av muddermassa. Om uppslamning, ett grund eller en annan jämförbar olägenhet vid nyttjandet av ett vattendrag är till förfång för någon, får denne utan samtycke av den som äger vattenområdet vidta åtgärder som behövs för att undanröja olägenheten och som är avsedda att förbättra vattendragets tillstånd och möjligheterna att nyttja det. Denna rätt förutsätter att åtgärderna inte kräver tillstånd enligt 3 kap. 2 eller 3 § och att arbetet inte medför avsevärd olägenhet för ägaren eller sådan förorening av miljön i vattenområdet som avses i 5 § i miljöskyddslagen (527/2014). Detsamma gäller placering av muddermassa på någon annans vattenområde. Placering av muddermassa på någon annans markområde förutsätter markägarens samtycke. Tillståndsmyndigheten kan emellertid bevilja rätt att placera muddermassa, om placeringen inte medför nämnvärd olägenhet för användningen av området och om miljötillstånd enligt miljöskyddslagen inte behöver sökas för placeringen.

Syftet med bestämmelsen är att trygga samfärdsel i vattendrag. Detta mål torde kunna anses vara ett godtagbart behov med tanke på systemet med de grundläggande fri- och rättigheterna. Vem som helst som åsamkats olägenhet har rätt att undanröja olägenheten. I vissa situationer kan undanröjande av olägenheten betjäna flera behov, och åtgärden kan då ha en allmänna betydelse. För det mesta är det dock fråga om ett projekt som tjänar enskilda intressen. Att olägenheten undanröjs begränsar inte användningsmöjligheterna för ägaren till området.

Bestämmelsen inverkar inte på den allmänna skyldighet att söka tillstånd som anges i 3 kap. 2 § i vattenlagen. De projekt som anges i 2 kap. 6 § i vattenlagen och vars syfte är att undanröja sådan olägenhet som avses i paragrafen är små projekt, eftersom ett mer betydande pro-

jekt skulle förutsätta tillstånd enligt vattenlagen. När man beaktar att undanröjande av olägenhet inte får medföra avsevärd olägenhet för ägaren, ska de situationer som avses i bestämmelsen betraktas som tillåten nyttjandebegränsning.

Vattenlagens 4 kap. Uttag av vatten

4 §. Uttag av grundvatten från annans område. Enligt bestämmelsen kan tillståndsmyndigheten på ansökan bevilja rätt att ta grundvatten på annans område och att där placera anordningar som behövs för detta ändamål, om uttaget inte kräver tillstånd enligt 3 kap. 2 eller 3 §. Rätt att ta grundvatten kan beviljas för sedvanlig förbrukning på en fastighet, ordnandet av ett samhälles vattentjänster eller ett annat viktigt intresse eller för sådan industriell eller ekonomisk verksamhet som det är särskilt viktigt att få grundvatten för. En förutsättning för att rätt att ta grundvatten ska beviljas är att vattnet fortfarande förslår för behoven hos områdets ägare eller innehavare, dem som är bosatta i området, företag som är belägna där och bosättning som kan väntas uppstå där samt att åtgärden inte vållar dessa oskäligen störningar eller olägenheter. Rätt att ta vatten ur annans brunn eller vattentäkt kan beviljas endast med ägarens samtycke.

Bestämmelsen tryggar möjligheterna att ordna vattentjänster. När man beaktar att områdets ägare enligt 2 kap. § 1 inte äger det vatten som ingår i en grundvattenförekomst, utan råder över det, kan den begränsning i ägarens nyttjandefrihet som ingår i bestämmelsen betraktas som ett godtagbart behov med tanke på systemet med de grundläggande fri- och rättigheterna. På grund av tröskeln för tillståndsplikt vid uttag av vatten är de projekt som avses i 4 kap. 4 § och de nyttjanderättigheter som krävs för att genomföra dem ringa. Bestämmelser om ersättning för olägenhet förorsakad av en anordning eller anläggning som placerats med stöd av denna paragraf finns i 13 § 1 mom.

8 §. Placering av vattenledningar och anordningar. I 4 kap 8 § i vattenlagen föreskrivs det om placering av en sådan vattenledning och sådana anknytande anordningar på annans område som behövs för att ta och leda vatten. Det är fråga om en sådan situation som avses i 161 och 161 a § i markanvändnings- och bygglagen. Vattenledningen och de anknytande anordningarna begränsar i väldigt liten grad den övriga markanvändningen på området. Området där de finns får dock inte användas så att vattenledningen kan ta skada eller underhållet av den försvåras på ett oskäligt sätt. Det är endast i begränsad utsträckning möjligt att placera byggnader och permanenta anläggningar på vattenledningar och anordningar, men på grund av bestämmelserna om val av placeringsplats för vattenledningar och anordningar förekommer sådana situationer sällan.

Vattenlagens 5 kap. Dikning

8 §. Underhåll och användning av diken. Enligt 8 § 3 mom., som gäller underhåll och användning av diken, får marken kring en rörledning för avrinnings- eller avloppsvatten inte användas så att rörledningen kan ta skada eller underhållet av den försvåras på ett oskäligt sätt. Det är fråga om en sådan nyttjandebegränsning som är direkt baserad på lag. I regel är en inskränkning som beror på ett rör som placerats i marken ringa eller försumbar med tanke på områdets användning.

9 §. Rätt till dikning på annans område. Syftet med bestämmelserna om dikning i vattenlagens 5 kap. är att torrlägga mark eller på annat sätt leda bort vatten som medför olägenhet för användningen av området. Syftet med regleringen, dvs. att trygga och förbättra möjligheterna att nyttja fastigheten, kan anses godtagbart med tanke på systemet med de grundläggande fri- och rättigheterna och kan anses uppfylla kravet på ett vägande samhälleligt behov. Utgångspunkten för torrlägningsnormerna har av tradition varit att ett torrlägningsprojekt ska genomföras på ett ändamålsenligt sätt. Dikningsnormerna har åtminstone sedan 1734 års lag innehållit

bestämmelser om rätten att använda någon annans område för dikning. Av tradition har det inte betalats ersättning för att använda någon annans område för dikning, vilket återspeglar det ömsesidighetstänkande som ingår i nyttjanderättsfrågor i samband med dikning. Denna princip frångicks i samband med revideringen av vattenlagstiftningen 2011. Numera tillämpas bestämmelserna i 13 kap. på ersättning för en förlust av förmån till följd av upplåtande av behövlig nyttjanderätt för dikning.

Bestämmelser om nyttjanderättsfrågor gällande dikning finns i 5 kap. 9 § i vattenlagen. Enligt 1 mom. kan nyttotagaren ges rätt att 1) leda in vatten i annans dike, 2) på annans mark anlägga ett dike eller en skyddsvall eller pumpstation som behövs för dikningen, eller 3) rensa en bäck eller rännil på någon annans mark. Utgångspunkten är att parterna avtalar om dikningsprojektet och den anslutande användningen av annans område. Om avtal inte träffas mellan parterna, kan rätt enligt 5 kap. 9 § ges genom ett beslut av den kommunala miljöskyddsmyndigheten, dikningsförrättningen eller tillståndsmyndigheten. Rätten baserar sig alltså på prövning från fall till fall där förutsättningarna för upplåtande av nyttjanderätt bedöms utifrån de allmänna skyldigheterna gällande sättet att genomföra ett vattenhushållningsprojekt (2 kap. 7 §), 5 kap. 7 § om genomförande av dikning samt i vissa fall också de allmänna försättningsarna för tillstånd (3 kap. 4 §). Bestämmelserna styr genomförandet av projektet så att allmänna eller enskilda intressen inte kränks på ett sätt som kan undvikas.

Att leda in vatten i annans dike eller börja rensa en bäck eller rännil på någon annans mark enligt 1 mom. 1 och 3 punkten i paragrafen kan inverka på de arrangemang för att leda vatten som ägaren till diket eller området själv har. Verkningarna av begränsningarna är dock synnerligen liten, eftersom de inte ändrar det egentliga användningssättet för de områden som används för ledning av vatten redan från tidigare.

Enligt 2 mom. kan nyttotagaren ges rätt att på annans mark anlägga ett dike eller en skyddsvall eller pumpstation som behövs för dikningen. Detta kan utesluta annan markanvändning på området. Ett dike som anläggs på annans område ska enligt 5 kap. 10 § läggas på rån mellan fastigheterna eller i övrigt på en sådan plats att det orsakar fastighetsägaren så liten olägenhet som möjligt. Terrängen i området kan i vissa situationer ställa begränsningar för hur diken och anslutande konstruktioner och anordningar placeras. I regel är dikningsprojektet och de nyttjanderätter de förutsätter av mindre omfattning och den inverkan de har på ägarens befogenhet att nyttja området ringa. Beroende på situationen kan dikningen också gynna områdets ägare. De dikningsärenden som kommer för avgörande kan dock bestå av omfattande grundtorrläggningsprojekt, där de bäddar, konstruktioner och anordningar som hänför sig till dem kan komma att bli större än normalt och de nyttjanderätter de förutsätter på motsvarande sätt större. Även i dessa situationer ska begränsningarna i regel betraktas som sådana tillåtna nyttjandebegränsningar som avses i 15 § 1 mom. i grundlagen.

14 §. *Användning av annans dike för annat än torrläggning av mark.* I paragrafen föreskrivs det om upplåtande av rätt för användning av annans dike för annat ändamål än torrläggning av mark. Den kommunala miljöförvaltningsmyndigheten eller, om saken har anknytning till ett miljö-tillståndsärende, den tillståndsmyndighet som är behörig enligt miljöskyddslagen kan bevilja rätt att leda vatten i annans dike också när det inte är fråga om att avleda vatten som hindrar användningen av ett område. Rätt att leda in vatten i annans dike kan beviljas, om detta inte orsakar oskälig olägenhet.

Rätt att leda in vatten i ett dike som sträcker sig genom ett område som tillhör någon annan och som tagits i särskilt bruk får dock inte beviljas. Den som beviljas rätt att leda in vatten i annans dike är skyldig att utföra sådana arbeten för att utvidga, istandsätta och underhålla diket som orsakas av att vatten ska ledas in i det och att se till att åtgärden inte orsakar skada eller olägenhet som kan undvikas till skälig kostnad.

Innehållet i den rätt som upplåts med stöd av bestämmelsen kan anses noggrant avgränsat och exakt, även om rätten i sista hand får sitt konkreta innehåll genom myndighetens beslut. När man beaktar de kriterier som siktar på att undanröja olägenhet och som begränsar myndighetens prövningsrätt, kan begränsningen anses nödvändig för att målet ska nås samt anses vara rätt dimensionerad.

Vattenlagens 7 kap. Vattenreglering

3 §. Användning av en anläggning. I flera fall hänför sig vattenreglering till ett större projekt för användning av vattendraget som kan anses vara påkallat av ett allmänt behov. Regleringen kan dock hänföra sig också enbart till ett projekt som tjänar ett enskilt intresse.

I ett tillstånd som gäller vattenreglering kan ägaren till en anläggning som lämpar sig för reglering åläggas att använda anläggningen på det sätt som regleringen kräver. Det exakta innehållet i nyttjanderätten specificeras i tillståndsbeslutet. Den rätt som gäller användning av en anläggning syftar till att vid genomförandet av regleringsprojektet utnyttja existerande anläggningar som lämpar sig för reglering. Äganderätten till anläggningen överförs i princip inte och användningen förändras inte heller, men nyttjandebegränsningen inskränker på ägarens bestämmanderätt. I de flesta fall har nyttjandebegränsningen en mycket liten inverkan på ägarens bestämmanderätt. Det kan dock inte anses uteslutet att nyttjandebegränsningen i vissa situationer kan vara så betydande att det blir fråga om en nyttjandebegränsning som kan jämföras med inlösen. För sådana situationer har det i bestämmelsen tagits in en på ägarens yrkande baserad skyldighet för den projektansvarige att lösa in anläggningen i stället för att betala ersättning.

Vattenlagens 9 kap. Timmerflottning

4 §. Ändring av användningsändamålet för ett verksamhetsställe för flottning. Enligt 9 kap. 4 § i vattenlagen kan tillståndsmyndigheten på ansökan av flottaren tillåta att ett verksamhetsställe för flottning även används för annan transport av virke vattenvägen. Det är inte fråga om upplåtande av en helt ny nyttjanderätt, utan om delvis ändring av användningsändamålet för ett område som tidigare anvisats för flottning. I och med ändringen kan de negativa effekterna av verksamheten förändras. Det beslut som gäller saken ska därför förenas med behövliga villkor om undvikande i enlighet med 2 kap. 7 och 8 § av olägenheter som användningen orsakar.

Det ändrade användningsändamålet har i bestämmelsen angivits exakt och noggrant avgränsat. Flottningens betydelse har minskat i och med att kvalitetskraven och transporttekniken i fråga om virke har utvecklats, men virkestransport vattenvägen spelar fortfarande en stor roll. En breddning av innehållet i nyttjanderätten ska anses nödvändig för att syftet ska nås och dess omfattning ska anses stå i rätt proportion dels till rättsobjektet som är skyddat genom de grundläggande fri- och rättigheterna, dels till vikten av det samhälleliga intresset bakom begränsningen.

5 §. Flottarens rättigheter. I 1 mom. föreskrivs det om flottarens rätt att flytta på fångstredskap och andra föremål som finns i ett vattendrag, om de försvårar flottningen. Fångstredskapen och föremålen ska placeras på ett sådant ställe i vattendraget eller på stranden där de lätt kan upptäckas. De kan också tas till vara för att överlämnas till ägaren. En eventuell förlust av förmån till följd av åtgärden ersätts så som föreskrivs i 13 kap.

Enligt 2 mom. får en flottare tillfälligt för flottning lagra virke på isen, om ägaren till vattenområdet eller till en strand som har tagits i särskilt bruk har gett sitt samtycke till det. Tillståndsmyndigheten kan på ansökan tillåta dessa åtgärder. Innehållet i den rätt som beviljas är i

och för sig klart, men hur klart avgränsad rätten är beror på myndighetens beslut. När man beaktar nyttjanderättens temporära karaktär och att den gäller på isen är den olägenhet den förorsakar ringa. Begränsningen kan anses nödvändig för att syftet ska nås och till sin omfattning stå i rätt proportion dels till rättsojektet som är skyddat genom de grundläggande fri- och rättigheterna, dels till vikten av det samhälleliga intresset bakom begränsningen.

6 §. Användning av områden och konstruktioner. Bestämmelsen gäller gemensam användning av områden som upplåtits och konstruktioner som anlagts för flottning. Var och en som bedriver flottning i ett vattendrag har direkt med stöd av lag rätt att använda ett område för vilket det med stöd av vattenlagen har beviljats nyttjanderätt för flottning, de konstruktioner på området som enligt beslut ska anläggas där för flottning och anordningar som anlagts på området för att virke ska kunna tippas i eller lyftas upp ur vattnet. I bestämmelsen specificeras i detalj formerna för användning av annans egendom. Begränsningarna är noga avgränsade och tillräcklig exakt definierade.

Vattenlagen har av tradition styrt utövandet av flottning som samfälld flottning, vilket förbättrar förutsättningarna för att utöva flottning och samtidigt minskar den olägenhet som flottningen förorsakar den övriga användningen av områdena och vattendragen. Begränsningsgrunden i bestämmelserna om gemensam användning kan anses godtagbar med tanke på systemet med de grundläggande fri- och rättigheterna och påkallad av ett vägande samhälleligt behov.

Paragrafen innehåller bestämmelser om grunderna för bestämmande av ersättning för användningen av områden och konstruktioner. Användaren ska avtala om ersättningens storlek och om användningen i detalj med den som äger konstruktionerna och anordningarna. Eftersom det är fråga om en nyttjanderätt som direkt baserar sig på lag, ger nyttjanderätten inte upphov till ett överklagbart beslut. En tvist som gäller användning av ett område och konstruktioner kan dock föras till myndigheten för avgörande som ett sådant tillsynsärende som anges i 14 kap. i vattenlagen. Ändring kan sökas i ett beslut som gäller ett tillsynsärende. Om överenskommelse om ersättningens storlek inte nås, kan ärendet föras till tillståndsmyndigheten för avgörande som ett sådant separat ersättningsärende som anges i 13 kap. 8 § i vattenlagen.

Vattenlagens 10 kap. Farleder och andra sjötrafikområden

2 §. Inrättande av allmän farled. Tillståndsmyndigheten kan på ansökan av Trafikverket bestämma att en sådan del av ett vattendrag som det är nödvändigt att hålla öppen för allmän fartygs- eller båttrafik ska vara en offentlig farled. Tillståndsmyndigheten kan på ansökan bestämma att en sådan del av ett vattendrag som inte hör till en offentlig farled, men som det är nödvändigt att hålla öppen för allmän fartygs- eller båttrafik, ska vara en allmän lokal farled. Till allmän båttrafik hänförs också trafik med fritidsbåtar.

Syftet med bestämmelsen om inrättande av allmän farled är att trygga allmän fartygs- eller båttrafik. En farled kan inte inrättas för ett enskilt behov, utan det är fråga om att tillgodose ett allmänt behov av samfärdsel. Detta kan betraktas som ett godtagbart, vägande samhälleligt behov med tanke på systemet med de grundläggande fri- och rättigheterna. Eftersom situationerna är väldigt olika, måste omfånget i fråga om en allmän farled avgöras genom beslut från fall till fall, vilket betyder att det i bestämmelsen inte kan föreskrivas mer detaljerat om förutsättningarna för inrättande av en farled. På prövning som gäller inrättande av en farled tillämpas de allmänna bestämmelser som granskats ovan i fråga om tillståndsprövning och sättes att genomföra projektet (undvikande av onödig olägenhet).

Äganderättsförhållandena i fråga om vattenområdet ändras inte i och med att en farled inrättas. De nyttjandebegränsningar som beror på inrättandet av en farled och som riktar sig till vatten-

områdets ägare är i allmänhet förhållandevis obetydliga, eftersom rätten att röra sig på vattenområdet baserar sig på rätten till allmännyttjande. Inrättande av en allmän farled leder till ökad vattentrafik i farleden, vilket kan förorsaka olägenhet t.ex. för fisket. Olägenheten bör beaktas när förutsättningarna för inrättande av en farled bedöms och det ska också betalas ersättning för den.

5 §. Placering av säkerhetsanordningar. Enligt 1 mom. får huvudmannen för en allmän farled på annans vattenområde placera ut rand- och radarmärken, flytande säkerhetsanordningar såsom bojar och prickar samt andra jämförbara anordningar som till sina verkningar är obetydliga. Huvudmannen får likaså i ett vattendrag eller på dess strand fästa hjälpanordningar till säkerhetsanordningar för sjöfarten. Anordningarna ska placeras så att de inte orsakar områdets ägare eller någon annan rättsinnehavare nämnvärd olägenhet.

Tillståndsmyndigheten kan ge huvudmannen för en allmän farled tillstånd att i ett vattendrag eller på dess strand placera andra säkerhetsanordningar för sjöfarten än sådana som avses i 1 mom. och att avlägsna hinder som skymmer säkerhetsanordningarna, om avtal inte har träffats om saken med ägaren till området. På ett område som tagits i särskilt bruk får tillstånd inte beviljas utan tvingande behov. Trafikverket har rätt att utanför en allmän farled placera ut säkerhetsanordningar som behövs för att märka ut grund eller skär eller av annan motsvarande orsak.

Syftet med bestämmelsen om placering av säkerhetsanordningar i anslutning till en allmän farled är att garantera sjösäkerheten och möjligheterna att röra sig säkert på vatten i övrigt, vilket kan anses vara en godtagbar grund och påkallat av ett samhälleligt behov. Bestämmelsens begränsande inverkan på fastighetens användning är ringa.

6 §. Säkerhetsanordningar i en enskild farled. Med stöd av paragrafen kan en liten säkerhetsanordning som är nödvändig med tanke på sjösäkerheten placeras på annans vattenområde för att märka ut en enskild farled, om placeringen inte orsakar nämnvärd olägenhet för områdets ägare eller för användningen av området i övrigt. Vattenområdets ägare ska underrättas om placeringen på förhand.

Syftet med bestämmelsen är att förbättra säkerheten i enskilda farleder, vilket kan anses vara en godtagbar grund och påkallat av ett samhälleligt behov. Säkerhetsanordningarna i enskilda farleder är av mindre omfattning än i allmänna farleder och den nyttjandebegränsning de förorsakar är på motsvarande sätt mindre.

8 §. Vissa rättigheter som är nödvändiga med tanke på försvarsmaktens och gränsbevakningsväsendets åligganden. Paragrafens 1 mom. innehåller bestämmelser om utplacering på någon annans område av säkerhetsanordningar som behövs för skötseln av försvarsmaktens och gränsbevakningsväsendets i lag föreskrivna åligganden och av anordningar som behövs för fastgöring av fartyg. Bestämmelsens syfte kan betraktas som ett godtagbart och vägande samhälleligt behov med tanke på systemet med de grundläggande fri- och rättigheterna. Nyttjandebegränsningen till följd av att de i bestämmelserna avsedda anordningarna placeras ut är jämförelsevis ringa. Begränsningen kan anses nödvändig för att syftet ska nås och till sin omfattning anses stå i rätt proportion dels till rättssubjektet som är skyddat genom de grundläggande fri- och rättigheterna, dels till vikten av det samhälleliga intresset bakom begränsningen. Bestämmelsen stämmer överens med kraven i 15 § 1 mom. i grundlagen.

Enligt 2 mom. kan tillståndsmyndigheten också i andra än de fall som avses i 7 § 1 mom. bevilja försvarsmakten eller gränsbevakningsväsendet en sådan nyttjanderätt eller lösningsrätt för ett lastnings- eller ankringsområde eller en hamn som behövs för deras åligganden. Begränsningsgrunden kan anses godtagbar med tanke på systemet med de grundläggande fri- och

rättigheterna och påkallad av ett vägande samhälleligt behov. Att rätten behövs för att försvarsmakten och gränsbevakningsväsendet ska kunna utföra sina åligganden ger uttryck för att kravet på ett allmänt behov uppfylls. Om rätten beviljas i samband med tillståndsförfarandet tillämpas på den de allmänna bestämmelser som granskats ovan i fråga om tillståndsprövning och sättet att genomföra projektet (undvikande av onödig olägenhet). Mer omfattande rätt kan inte beviljas än vad genomförandet av projektet förutsätter. Bestämmelsen stämmer överens med kraven i 15 § 1 och 2 mom. i grundlagen.

Vattenlagens 18 kap. Särskilda bestämmelser

4 §. Åtgärder för avvärjande av fara. Paragrafens 1 mom. innehåller bestämmelser om åtgärder för att avvärja skador som beror på exceptionella naturförhållanden eller någon annan övermäktig händelse, såsom översvämning eller någon annan sådan förändring i vattendrag eller dess vattenförhållanden som kan orsaka allmän fara och stor skada för allmänna intressen eller stor och omfattande skada för enskilda intressen.

Paragrafens 2 mom. gäller avvärjande av fara som hotar genomförandet av ett enskilt vattenhushållningsprojekt. Om det för att genomföra ett vattenhushållningsprojekt för vilket det har beviljats tillstånd krävs brådskande temporära åtgärder på grund av att torka, översvämning, ras, is eller någon annan exceptionell omständighet hotar projektet, kan tillståndsmyndigheten med stöd av bestämmelsen ge den som ansvarar för vattenhushållningsprojektet rätt att vidta de åtgärder som behövs för att hindra negativa följder. Till skillnad från 1 mom. handlar 2 mom. i första hand om att skydda den projektansvariges enskilda intressen. När den projektansvariges enskilda intresse skyddas kan detta indirekt skydda också allmänna intressen genom att mer omfattande skadliga effekter avvärjs. Begränsningsgrunderna i 1 och 2 mom. kan anses godtagbara med tanke på systemet med de grundläggande fri- och rättigheterna och påkallade av ett vägande samhälleligt behov.

Tillståndsmyndigheten kan med stöd av 1 mom. ålägga den statliga tillsynsmyndigheten eller den som ansvarar för vattenhushållningsprojektet att vidta nödvändiga temporära åtgärder för att avvärja faran eller begränsa skadorna. Åläggandet kan meddelas oberoende av vad som föreskrivs i vattenlagen eller bestäms i tillstånd eller beslut som meddelats med stöd av den. Bestämmelsen är öppen i det avseendet att där inte görs någon begränsning av vilka åtgärder för avvärjande av fara som kan komma i fråga, utan detta avgörs av myndigheten från fall till fall. Myndighetens prövningsrätt begränsas dock av kravet att åtgärderna ska vara nödvändiga för att avvärja de faror som avses i bestämmelsen. På motsvarande sätt är de åtgärder som tillåts med stöd av 2 mom. inte begränsade i lag, utan myndighetens prövningsrätt begränsas av syftet med och behovet av åtgärderna. Det kan inte anses vara en vettig lösning att i detalj föreskriva om åtgärder för avvärjande av fara när man beaktar att situationerna är mycket olika och åtgärderna temporära. Begränsningarna kan anses nödvändiga för att målet ska nås och deras omfattning kan anses proportionerliga.

Ett ärende som gäller åtgärder för avvärjande av fara behandlas i princip med iakttagande av det förfarande som föreskrivits för behandling av ansökningsärenden. Om ärendets brådskande natur eller andra vägande omständigheter så kräver, kan en ansökan som avses i 1 och 2 mom. behandlas utan att bestämmelserna om behandling av ansökningsärenden i 11 kap. i vattenlagen iakttas. Ett beslut av tillståndsmyndigheten om åtgärder för avvärjande av fara får verkställas även om det överklagas. En part har dock rätt att söka ändring i beslutet på det sätt som föreskrivs i 15 kap. i vattenlagen. Rättsskyddsarrangemangen kan anses tillräckliga med beaktande av bestämmelserna syfte.

5 §. Förhindrande av skada som orsakas av is. Syftet med bestämmelsen är att förhindra skada som orsakas av is och isbildning. Ägare till inrättningar eller anläggningar, flottare och

statliga myndigheter har i syfte att förhindra skada eller olägenhet som orsakas av isbildning eller is rätt att spränga is, uppställa tillfälliga bommar och vidta andra nödvändiga åtgärder.

Begränsningsgrunden kan anses godtagbar med tanke på systemet med de grundläggande fri- och rättigheterna och påkallad av ett vägande samhälleligt behov. Projektansvarigas och statliga myndigheters rätt att vidta åtgärder på någon annans område baserar sig direkt på bestämmelsen, som endast medger nödvändiga och temporära åtgärder för att förhindra skador som orsakas av isbildning. Begränsningarna kan anses nödvändiga för att målet ska nås samt rätt dimensionerade. Eftersom rätten baserar sig direkt på en bestämmelse i lag, fattas inget överklagbart beslut i saken. En part kan dock föra lagligheten i en åtgärd för prövning som ett i vattenlagen angivet ärende där tillsynen sker i efterhand enligt vad som föreskrivs i 14 kap.

7 §. Undersökningstillstånd. Ett undersökningstillstånds funktion är att möjliggöra de undersökningar som anknyter till genomförandet av ett vattenhushållningsprojekt även i de fall då det inte avtalas om saken. Tillståndsmyndigheten kan på ansökan bevilja rätt att på annans område utföra sådana undersökningar av jordmånen, vattenmängden och andra förhållanden som behövs för att utreda konsekvenserna av eller möjligheterna att genomföra ett i vattenlagen avsett projekt eller för att utröna grundvattentillgångarna. Begränsningsgrunden kan anses godtagbar med tanke på systemet med de grundläggande fri- och rättigheterna och påkallad av ett vägande samhälleligt behov.

Undersökningarna ska utföras på ett sådant sätt att de orsakar så lite olägenhet som möjligt för områdets ägare och användningen av området. Innehållet i undersökningstillståndet bestäms genom ett myndighetsbeslut. Beslutet utfärdas för viss tid och i beslutet ska det ingå behövliga villkor för att undvika olägenheter. Begränsningarna kan anses noga avgränsade och tillräckligt exakt definierade. Förlust av förmån till följd av undersökningsarbetet ska ersättas.

De åtgärder som vidtas genom ett undersökningstillstånd är förhållandevis små till omfattningen. De undersökningar som större projekt kräver kan förutsätta ett egentligt vattenhushållningstillstånd, som berörs av bestämmelserna om tillståndsprövning i 3 kap. och bestämmelserna om upplåtande av nyttjanderätt i 2 kap. 12—13 i vattenlagen. En part kan söka ändring i ett beslut som gäller undersökningstillstånd. Ett beslut om undersökningstillstånd får verkställas även om det överklagas. Fullföljdsdomstolen kan dock förordna att arbetena ska avbrytas eller begränsas.

Anläggande av en ledning under en farled

Absolut tillståndsplikt för anläggande av en ledning över eller under en farled har utgjort ett skydd i synnerhet av samfärdsel i vattendrag. Genom tillståndsförfarande har det varit möjligt att trygga den projektansvariges och andra intressenters rätt samt förvärva den nyttjanderätt som projektet förutsätter. Den tekniska utvecklingen har minskat och kommer troligen att ytterligare minska betydelsen av prövning från fall till fall vid styrningen av dessa projekt. Detta gäller särskilt små projekt, i praktiken anläggande av en ledning under älvmråden. I fråga om dem finns det mer sällan ett sådant behov av styrning i det enskilda fallet som i fråga om fjärdar i sjöar och havsområden. Till denna del är miljökonsekvenserna ringa eller när riktad borring används försumbara och kontrollen av dem kan ske genom en allmän reglering på lägre nivå för att styra sättet att genomföra projektet.

När det gäller anläggande av en ledning under en kungsådra i den omfattning dessa projekt har för närvarande förefaller det inte finnas tvingande grunder för tillståndsplikt. Genom att begränsa tillståndsplikten är det möjligt att minska den administrativa bördan för verksamhetsutövare och tillståndsmyndigheter och uppnå kostnadsinbesparingar. Ett villkor för en sådan ändring är dock att det inte ska behövas ett myndighetsbeslut för att upplåta nyttjanderätt, utan

att den ska basera sig direkt på lag. Detta förutsätter att en ny bestämmelse om saken tas in i lagen.

3 Målsättning och de viktigaste förslagen

3.1 Målsättning och alternativ

Bestämmelser om nyttjanderätt

I och med att statsförfattningsrätten utvecklats har också inställningen till lagar som innebär ett undantag från grundlagen blivit mer restriktiv. Enligt principen om undvikande av undantagslagar ska man undvika att stifta nya, rent nationella lagar som innebär undantag från grundlagen. Undantagsförfarandet ska tillgripas endast i ytterst exceptionella fall och av tvingande skäl. Undantagen ska då också vara så exakt avgränsade och så ringa som möjligt samt i första hand temporära (GruB 10/1998 rd s. 21). Grundlagsutskottet konstaterade i samband med riksdagsbehandlingen av reformen av vattenlagstiftningen (RP 277/2009 rd) att det konstitutionellt sett är otillfredsställande om ett samhällsviktigt rättsområde helt kommer att vila på en undantagslag.

I riksdagens svar (RSv 355/2010 rd) ingår ett uttalande enligt vilket riksdagen förutsätter att lagen om beviljande av vissa rättigheter med avseende å nyttjande av vatten upphävs. För att uttalandet ska kunna verkställas måste bestämmelserna om nyttjanderätt och lösningsrätt i vattenlagen ändras så att de överensstämmer med grundlagen. Det föreslås att det i bestämmelserna om genomförande av vattenhushållningsprojekt görs de ändringar som krävs på grund av att bestämmelserna om nyttjanderätt revideras.

Anläggande av en ledning under en farled

Även om en stor del av de projekt som gäller anläggande av en ledning under en kungsådra är små som vattenhushållningsprojekt betraktade och har obetydliga konsekvenser för miljön, uppställer de vissa ramvillkor för markanvändningen i området i övrigt. Det är därför inte möjligt att helt lämna projekten utanför förhandstillsyn. Ett anmälningsförfarande utgör ett lättare förfarande än tillståndsförfarande och möjliggör övervakning av projekten på förhand. På detta sätt kan man trygga den projektansvariges och parternas behov av rättsskydd och säkerställa att uppgift om platsen för anläggande av en ledning under en farled förs in i myndigheternas register. Inom ramen för ett anmälningsförfarande är det inte möjligt att behandla eventuella ersättningsfrågor, men den som orsakats olägenhet har dock rätt att i en separat ansökan till tillståndsmyndigheten kräva ersättning för förlust av förmån på grund av nyttjanderätten.

Eftersom projekt som gäller anläggande av en ledning under en kungsådra är likartade, kan kontrollen av projektens konsekvenser ordnas genom allmän normstyrning i uppskattningsvis 60—80 procent av de projekt som kan behandlas i anmälningsförfarande. Återstoden av projekten ska fortfarande behandlas i tillståndsförfarande på grund av det särskilda behov av styrning som hänför sig till dem. Exempelvis särskilda naturvärden på området kan kräva att projektet behandlas i tillståndsförfarande.

3.2 De viktigaste förslagen

Bestämmelser om nyttjanderätt

Det föreslås att vattenlagen ses över så att de bestämmelser om inlösen och upplåtande av nyttjanderätt jämförbart med inlösen som ska betraktas som expropriation enligt grundlagens

15 § 2 mom. skiljs från de övriga bestämmelserna om upplåtande av nyttjanderätt. Allmänna bestämmelser om djupgående nyttjandebegränsningar och om expropriation placeras i den nya 2 kap. 13 a §.

Det föreslås att en förutsättning för expropriation och upplåtande av nyttjanderätt som kan jämföras med expropriation är att projektet är påkallat av ett allmänt behov. För att lösa in eller upplåta nyttjanderätt, som i fråga om verkningarna kan jämföras med inlösen, av ett område eller annan egendom som behövs för att genomföra ett vattenhushållningsprojekt krävs det i fortsättningen att projektet är påkallat av ett allmänt behov. Eftersom det krävs att bestämmelserna ska vara exakt avgränsade föreslås det att kriterierna för allmänt behov preciseras så att det i bestämmelsen genom exempel räknas upp olika fall av allmänt behov.

Det föreslås att allmänna bestämmelser om sådant upplåtande av nyttjanderätt som överensstämmer med 15 § 1 mom. i grundlagen placeras i två olika paragrafer. Bestämmelser om ringa nyttjanderätt placeras i 2 kap. 12 § och bestämmelser om mer långtgående nyttjandebegränsningar i 2 kap. 13 §. I 2 kap. 13 § 3 mom. i vattenlagen tas det in kriterier som anger gränsen mellan de nyttjanderätter som avses i 15 § 1 och 2 mom. i grundlagen. Indelningen baserar sig på en omfattande bedömning av vilken olägenhet nyttjanderätten förorsakar områdets ägare.

Anläggande av en ledning under en farled

Det föreslås att tillståndsplikten för anläggande av en ledning under en farled ska ses över så att tillståndsplikten för ett projekt som avser anläggande av en vatten-, avlopps- eller kraftledning eller någon annan ledning under en kungsådra i framtiden ska bestämmas på basis av bestämmelserna om allmän tillståndsplikt för ett vattenhushållningsprojekt, dvs. i praktiken på basis av projektets konsekvenser. Det föreslås inga ändringar i tillståndsplikt som är oberoende av konsekvenserna av att en ledning anläggs under en allmän farled. Dessa projekts konsekvenser för vattenmiljön, vattentrafiken och fisket är större än vid anläggande av en ledning under en kungsådra och kontrollen av dem förutsätter prövning från fall till fall. Också synpunkter i fråga om ordnandet av nyttjanderätten talar för att tillståndsplikt oberoende av konsekvenserna hålls kvar.

Förhandsövervakningen av projekt för sådant anläggande av en ledning under en farled som inte berörs av tillståndsförfarande föreslås bli ordnad så att det i lagen tas in bestämmelser om rätten att direkt med stöd av lag placera en ledning på annans vattenområde och om den projektansvariges skyldighet att anmäla projektet till vattenområdets ägare och de tillsynsmyndigheter som anges i vattenlagen. I lagen föreslås det dessutom ett bemyndigande för statsrådet att utfärda förordning med stöd av vilket det utfärdas närmare bestämmelser om sättet att genomföra anmälningspliktiga projekt. Myndigheten ska utifrån anmälan registrera projektet och dess läge i datasystemet för miljövarsinformation. Myndigheten ska informera ägarna till eller innehavarna av det område som nyttjanderätten gäller om att en anteckning gjorts.

Det föreslås dessutom att bestämmelserna om tillståndsplikt för ett vattenhushållningsprojekt avgränsas så att tunnlar som går under en farled eller en kungsådra inte längre ska omfattas av absolut tillståndsplikt. En tunnel placeras ofta djupt under en farled och har inte betydelse för samfärdseln i vattendrag. Anläggande av en tunnel kan dock kräva tillstånd på basis av 3 kap. 2 § i vattenlagen.

4 Propositionens konsekvenser

4.1 Ekonomiska konsekvenser

Revideringen av den rättsliga grunden för bestämmelserna om nyttjanderätt i vattenlagen har inga direkta ekonomiska konsekvenser för parterna, de projektansvariga eller myndigheterna. De föreslagna ändringarna innebär ingen ökning av de resurser som behövs för uppgörande av tillståndsansökningar eller behandling av tillståndsärenden. Det sker inga ändringar i grunderna för bestämmande av ersättningar, vilket innebär att reformen inte inverkar på beloppet av de ersättningar som bestäms i tillstånds- eller andra förfaranden. De vattenhushållningsprojekt för vilka förutsättningarna för upplåtande av nyttjanderätt ändras avsevärt i och med reformen utgör en ringa del av alla projekt. Eftersom förslagen inte gäller de förutsättningar för beviljande av tillstånd som avses i 3 kap. 4 §, antas reformen inte heller inverka nämnvärt på antalet vattenhushållningsprojekt som inleds.

I och med att bestämmelserna om anläggande av en ledning under en kungsådra ändras, kommer uppskattningsvis ca 50 projekt per år att överföras från tillståndsförfarande till anmälningsförfarande. Behandlingen av ett ärende som gäller anläggande av en ledning under en farled tar i genomsnitt fyra dagsverken i anspråk i tillståndsförfarande, medan den beräknas ta i genomsnitt ett dagsverke i anspråk i anmälningsförfarande. Ändringen innebär på årsnivå en minskning med ett årsverke i regionförvaltningsverken och en ökning på ca 0,25—0,5 årsverken i närings-, trafik- och miljöcentralerna. Som helhet innebär ändringen en inbesparing på 0,5—0,75 årsverken inom miljöförvaltningen.

Sättet att anlägga en ledning under en farled är i stor utsträckning etablerat och en övergång till anmälningsförfarande för kungsådornas del innebär ingen ökning av kostnaderna för genomförande av ett projekt. Genom övergången till anmälningsförfarande minskar den projektansvariges administrativa börda och projektkostnaderna.

För att anmälningsförfarande ska kunna införas behövs det ändringar i datasystemet. Kostnadsverkningarna av dem beräknas uppgå till omkring en personmånad.

4.2 Konsekvenser för myndigheterna

Revideringen av den rättsliga grunden för bestämmelserna om nyttjanderätt antas inte ha någon nämnvärd betydelse för behandlingen av ett vattenhushållningsärende hos tillståndsmyndigheten. De föreslagna ändringarna antas inte heller öka antalet utlåtanden som begärs av andra myndigheter om ansökningarna.

Det antas att de föreslagna ändringarna närmast kommer att inverka på sådana projekt som avser höjning av medelvattenståndet och som kräver upplåtande av en nyttjanderätt jämförbar med expropriation för att kunna genomföras. I antalet projekt som inleds innebär detta troligen några projekt per år. En annan typ av projekt som ändringarna kan inverka på genomförandet av är mindre projekt som avser tillgodogörande av samfällid ny vattenkraft. Dessa projekt är så få till antalet att det är svårt att skilja åt ändringarnas inverkan i antalet projekt som inleds.

Förslaget om att överföra behandlingen av projekt som gäller anläggande av en ledning under en kungsådra från tillståndsförfarande till anmälningsförfarande väntas minska antalet projekt som inleds hos tillståndsmyndigheten och öka antalet anmälningar till tillsynsmyndigheten. Dessa ändringar innebär samtidigt att behandlingen av ärendet ändras från tillståndsprövning till kontroll av anmälan. Tillsynsmyndigheten ska kontrollera att anmälan innehåller de uppgifter om vilka föreskrivs genom förordning av statsrådet och att sättet att genomföra projektet uppfyller kraven i förordningen i fråga. När ledningar placeras på ett havsområde kan det in-

verka på skötseln av försvarsmaktens åligganden, och tillsynsmyndigheten ska därför vidarebefordra den anmälan som gäller projektet till försvarsmakten för utredning av saken. Om kraven uppfylls ska tillsynsmyndigheten göra en anteckning om saken i datasystemet för miljövårdsinformation. Om ett projekt på basis av anmälan och de uppgifter som myndigheten har tillgång till förefaller att behöva tillstånd enligt vattenlagen, ska tillsynsmyndigheten informera den projektansvarige om saken.

I anmälningsförfarande är det inte möjligt att behandla eventuella ersättningsfrågor som beror på upplåten rätt, utan dessa ska avgöras som separata ersättningsärenden som inleds hos tillståndsmyndigheten. I projekt som avser anläggande av en ledning under en kungsådra är det sällsynt med ersättningar. Av den anledningen antas ändringarna inte inverka på antalet separata ersättningsärenden som inleds hos tillståndsmyndigheten.

4.3 Miljökonsekvenser

De ändringar som föreslås i bestämmelserna om nyttjanderätt inverkar inte på bestämmelserna om sättet att genomföra projekt. Det huvudsakliga syftet med projekt som gäller höjning av medelvattenståndet har i allmänhet varit att förbättra förutsättningarna att använda vattendraget för rekreation, men projekten har även i övrigt kunnat bidra till tillståndet i miljön. En minskning i antalet projekt antas inte ha nämnvärda miljökonsekvenser.

Revideringen av bestämmelserna om nyttjanderätt kan i vissa situationer inverka på genomförandet av ett projekt som gäller byggande av vattenkraftverk och således indirekt på miljövärdena i det aktuella området. När denna betydelse bedöms bör man dock beakta att syftet med bestämmelserna om nyttjanderätt inte är att pröva huruvida ett projekt som sker i ett tillståndsförfarande kan tillåtas ur miljösynpunkt, utan att ordna de privaträttsliga förhållandena mellan delägarna i vattenkraften och andra parter.

Att de i förslaget avsedda projekten gällande anläggande av en ledning under en kungsådra överförs från tillståndsförfarande till anmälningsförfarande antas inte inverka på antalet projekt som genomförs. Sättet att genomföra dessa projekt och de tillståndsbestämmelser som gäller projekten är i hög grad etablerade. När man tar i betraktande att det i regel är fråga om projekt som även i övrigt har ringa verkningar, antas bestämmelser på lägre nivå i syfte att styra sättet att genomföra projektet inte inverka på projektens konsekvenser för miljön. Dessutom gäller det att beakta att en växande del av projekten för anläggande av en ledning under en farled sker genom styrd borrning, som inte har några miljökonsekvenser för vattendragen.

4.4 Samhälleliga konsekvenser

De föreslagna ändringarna i bestämmelserna om nyttjanderätt inverkar närmast på sådana projekt för höjning av medelvattenståndet som inte uppfyller kravet på allmänt behov utan tjänar rekreationsintressen som ska betraktas som enskilda. Åtstramade förutsättningar för att genomföra dessa projekt kan leda till att vissa projekt som siktar på att förbättra möjligheterna att använda ett vattendrag för rekreation blir ogjorda. Revideringen av bestämmelserna om nyttjanderätt kan försvåra också genomförandet av vissa projekt som avser att tillgodogöra sig ny vattenkraft. Detta antas dock inte ha någon betydelse med tanke på tryggheten av energiförsörjningen.

Att projekt för anläggande av en ledning under en kungsådra behandlas i anmälningsförfarande, påskyndar det förvaltningsmässiga förfarandet vid dessa projekt, vilket förkortar den tid projektet varar totalt. De projekt som omfattas av reformen är av det slaget att den tid förfarandet varar vid behandlingen av ärendet inte har någon betydelse för antalet projekt. Över-

gången från tillståndsförfarande till anmälningsförfarande inskränker på parternas möjligheter att uttrycka sin åsikt om projektet.

5 Beredningen av propositionen

5.1 Betänkande av arbetsgruppen för revidering av bestämmelserna om nyttjanderätt i vattenlagen

Justitieministeriet tillsatte den 30 april 2015 en arbetsgrupp (OM 5/41/2015) för att bereda ett förslag till revidering av bestämmelserna om nyttjanderätt i vattenlagen. Företrädna i arbetsgruppen var förutom justitieministeriet högsta förvaltningsdomstolen, jord- och skogsbruksministeriet, miljöministeriet och Regionförvaltningsverket i Södra Finland. Justitieministeriet tillsatte en uppföljningsgrupp för att följa och utvärdera arbetsgruppens arbete. Företrädna i uppföljningsgruppen var förutom justitieministeriet jord- och skogsbruksministeriet, miljöministeriet, Regionförvaltningsverket i Östra Finland, Närings-, trafik- och miljöcentralen i Nyland, Finlands näringsliv rf, Finsk Energiindustri rf, Centralförbundet för lant- och skogsbruksproducenter MTK rf, Svenska lantbruksproducenternas centralförbund SLC r.f, Centralförbundet för Fiskerihushållning, Finlands Naturskyddsförbund och Kommunförbundet.

Arbetsgruppen hade i uppgift att utarbeta ett förslag till revidering av bestämmelserna i vattenlagstiftningen om inlösen av och upplåtande av nyttjanderätter till fast egendom så att bestämmelserna överensstämmer med bestämmelserna i 2 kap. i grundlagen. Arbetsgruppens betänkande blev klart den 11 februari 2016. Arbetsgruppen föreslog att vattenlagens bestämmelser om inlösen av egendom och upplåtande av nyttjanderätt jämförbart med inlösen, som kan anses motsvara sådan expropriation i konstitutionellt hänseende som avses i 15 § 2 mom. i grundlagen, ska skiljas åt från annan reglering som gäller upplåtande av nyttjanderätter. Det ska ställas ett krav på allmänt behov som förutsättning för inlösen eller upplåtande av nyttjanderätt som jämföras med inlösen. Denna förutsättning ska i enlighet med den gällande vattenlagen gälla även sådana situationer där sökanden besitter under hälften av det område som behövs och det inte är fråga om beviljande av ringa nyttjanderätt, även om upplåtande av nyttjanderätt i fråga om verkningarna inte jämföras med expropriation i konstitutionellt hänseende. Avgörandet av om det är fråga om expropriation i konstitutionellt hänseende bör ske i tillståndsförfarande på basis av en helhetsbedömning av konsekvenserna för områdets ägare.

Arbetsgruppen föreslog att bestämmelserna om tillståndsplikt för anläggande av en ledning under en farled ska ses över så att anläggande av en vatten-, avlopps- eller kraftledning eller någon annan ledning under en kungsådra samt av en tunnel under en allmän farled eller en kungsådra inte längre ska omfattas av tillståndsplikt oberoende av konsekvenserna. Tillståndsplikten för dessa projekt ska i fortsättningen bestämmas på basis av bestämmelserna om allmän tillståndsplikt för ett vattenhushållningsprojekt, dvs. på basis av projektets konsekvenser. Förhandsövervakningen av sådana projekt för anläggande av en ledning under en farled som inte omfattas av tillståndsförfarande ska enligt arbetsgruppen ordnas genom en anmälan till myndigheten. I lagen ska det dessutom tas in ett bemyndigande för statsrådet att utfärda förordning med stöd av vilket det utfärdas närmare bestämmelser om de krav som ska ställas på projekt som gäller anläggande av en ledning under en farled och som inte förutsätter tillstånd.

5.2 Remissyttranden och hur de har beaktats

Justitieministeriet bad 76 myndigheter och organisationer yttra sig om arbetsgruppens betänkande. Det kom in 33 yttranden om betänkandet. Utlåtanden gavs av finansministeriet, försvarsministeriet, kommunikationsministeriet, arbets- och näringsministeriet, social- och hälsovårdsministeriet, jord- och skogsbruksministeriet, regionförvaltningsverkens ansvarsområ-

den för miljötillstånd, Närings-, trafik- och miljöcentralerna i Egentliga Finland, Birkaland och Södra Österbotten, högsta förvaltningsdomstolen, Finlands Kommunförbund, Helsingfors stad, Österbottens förbund, Forststyrelsen, Museiverket, Trafikverket, Meteorologiska institutet, Gränsbevakningsväsendet, Finlands miljöcentral, Lantmäteriverket, Finlands naturskyddsförbund rf, Finlands Advokatförbund, Centralförbundet för lant- och skogsbruksproducenter rf (MTK), Finlands Vattenverksförening, Finlands Fiskodlarförbund rf, Centralförbundet för Fiskerihushållning, Finlands yrkesfiskarförbund, PVO-Vesivoima Oy, Finlands Egnahemsförbund, Finlands Hamnförbund rf, Finsk Energiindustri rf och Miljövetenskapliga Sällskapet SYS.

Förslaget till bestämmelser om inlösen och upplåtande av nyttjanderätt i vattenlagen ansågs godtagbara i konstitutionellt hänseende. Bestämmelserna om en bedömning av allmänt behov och i synnerhet om gränssnittet gällande 15 § 1 och 2 mom. i grundlagen ansågs vara en värderingsfråga och besvärliga med tanke på den praktiska tillämpningen. Vissa remissinstanser ansåg att den av arbetsgruppens föreslagna tolkningsmodellen, enligt vilken olikriktade intressen ska beaktas vid bedömningen av allmänt behov, vidgar bedömningen mot den egentliga prövning som gäller huruvida projektet ska tillåtas. I utlåtandena fäste remissinstanserna också uppmärksamhet vid förhållandet mellan de föreslagna bestämmelserna och annan lagstiftning som gäller upplåtande av nyttjanderätt, en bristande konsekvensbedömning i fråga om de föreslagna bestämmelserna och svårigheten att genomföra små projekt för höjning av vattenståndet.

Remissinstanserna understödde föreslagen om att se över bestämmelserna om tillståndsplikt för anläggande av en ledning under en farled. I flera utlåtanden föreslog man ett administrativt enkelt anmälningsförfarande och att också vattenområdets ägaren ska underrättas om en anmälan om anläggande av en ledning under en farled. I vissa utlåtanden föreslogs det att anmälningsförfarande utnyttjas i större utsträckning som ett sådant förfarande för förhandstillsyn som anges i vattenlagen. I fråga om ikraftträdandearrangemangen föreslås det dessutom att det tas in en bestämmelse om nyttjanderätt till vattenkraft.

6 Samband med andra propositioner

För närvarande har riksdagen inga sådana propositioner under behandling där det föreslås ändringar i samma bestämmelser som i denna förordning.

DETALJMOTIVERING

1 Lagförslag

1.1 Vattenlagen

2 kap. Allmänna rättigheter, skyldigheter och inskränkningar

5 a §. Placering av ledning på annans vattenområde. Det föreslås att det i kapitlet tas in en ny 5 a §, där det i 1 mom. föreskrivs om rätt för den projektansvarige att placera en vatten-, avlopps- eller kraftledning eller en telekommunikationskabel eller någon annan ledning med motsvarande verkan också på någon annans vattenområde direkt med stöd av lagen. Bestämmelsen hänför sig till den föreslagna ändringen av 3 kap. 3 § 1 mom., genom vilken nämnda vattenhushållningsprojekt lämnas utanför tillståndsplikt oberoende av projektets konsekvenser och börjar omfattas av förhandsövervakning baserad på allmänna bestämmelser. En sådan annan ledning som avses i bestämmelsen kan t.ex. vara en naturgasledning eller en fjärrvärmeledning. Bestämmelsen gäller älv- och bäckområden. I fråga om andra vattenområden baserar sig rätten att placera en ledning eller ett rör såsom för närvarande på ett avtal mellan parterna eller på ett myndighetsbeslut.

De ledningar och rör som avses i bestämmelsen är små till konstruktionen. Anläggande av ledningar under en farled har vanligen skett så att ledningen placeras i ett schakt och täcks över eller så att ledningen trycks ned i botten. Metoden styrd borring, där en ledning placeras under ett vattendrag utan att röra bäddens botten, används i allt fler fall i och med att denna teknik blir allt allmännare. Oberoende av metoden ska den nyttjandebegränsning som riktar sig till ägaren av området och som följer av placeringen av alla de konstruktioner som avses i bestämmelsen vara ringa. Det sätt på vilket ledningar placeras inverkar i allmänhet inte på möjligheterna att använda vattendraget på annat sätt, men kan dock i vissa fall begränsa rensning av bädden eller andra åtgärder gällande bäddens botten på platsen ifråga.

Rätt att placera en ledning föreligger inte, om projektet kräver tillstånd enligt 3 kap. 2 § i vattenlagen eller om bestämmelser om placeringen av ledningen utfärdas med stöd av miljöskyddslagen. Om placeringen av en ledning kräver tillstånd eller om placeringen annars har samband med ett tillståndspliktigt projekt, ska frågor som gäller placeringen av ledningen avgöras i samband med tillståndsförfarande. Den allmänna bestämmelsen i vattenlagens 2 kap. 7 § om sättet att genomföra ett vattenhushållningsprojekt förutsätter att ett projekt genomförs på ett sätt som förorsakar så liten olägenhet som möjligt. Enligt det föreslagna 1 mom. får placeringen av ledningen inte medföra annan än ringa olägenhet för områdets ägare. En ledning bör inte placeras på ett område som tagits i särskilt bruk eller på något annat område där områdets ägare enligt en förhandsbedömning kan ha intresse att placera något eller använda på ett sätt som kunde begränsas av ledningens placering.

Rätten att placera ett rör eller en ledning på någon annans område och den nyttjandebegränsning som följer av det är så ringa att det i de beslut som gäller placering av en ledning i regel inte har bestämts om ersättningar för upplåtande av nyttjanderätt. I lagen föreslås det ingen bestämmelse om skyldighet för den projektansvarige att inleda ett förfarande för att utreda ersättningsfrågorna. Den som orsakats olägenhet ska dock ha rätt att genom en separat ansökan kräva ersättning för den olägenhet som ledningens placering medför. Bestämmelser om det finns i 13 kap. 1 §.

I 2 mom. föreskrivs det om en skyldighet för den projektansvarige att på förhand underrätta ägaren till vattenområdet om placeringen av en ledning. Ägaren till vattenområdet ska då ha

möjlighet att vidta behövliga åtgärder, om han eller hon anser att projektet förorsakar sådana förbjudna konsekvenser som avses i bestämmelsen eller att projektet förorsakar olägenhet som enligt vattenlagen ska ersättas. Ett meddelande ska delges minst 30 dygn innan åtgärden genomförs. Om det är fråga om ett samfällt vattenområde, ska meddelandet delges delägarlaget för det samfällda området i enlighet med 26 § i lagen om samfälligheter. I fråga om ett konstituerat delägarlag kan meddelandet delges någon medlem av styrelsen eller ombudsmannen. Ett meddelande kan delges ett icke konstituerat delägarlag i den ordning som gäller delgivning av stämning eller så att meddelandet sänds till alla kända delägare.

12 §. Ringa nyttjanderätt till annans område. Paragrafen motsvarar 2 kap. 13 § 2 mom. i den gällande vattenlagen. De situationer som omfattas av bestämmelsens tillämpningsområde är i typfallet sådana då den olägenhet som förorsakas ägaren är av övergående art eller ringa. Enligt paragrafen kan sökanden beviljas rätt att 1) uppföra en mindre anläggning eller placera en anordning eller en ledning på annans område eller ett samfällt område i ett vattendrag utan att avsevärt ändra vattendraget, 2) tillfälligt dämna upp vatten på annans område, 3) utföra reningsarbetet på annans område, 4) räta ut eller utvidga en bädd i mindre omfattning, eller 5) lägga upp jord som ska avlägsnas på annans mark- eller vattenområde, dock inte på ett område som har tagits i särskilt bruk. Ett villkor för att rätt ska beviljas är att de förutsättningar för beviljande av tillstånd för ett vattenhushållningsprojekt som nämns i 3 kap. 4 § 1 mom. i vattenlagen är uppfyllda.

13 §. Nyttjanderätt till en annans område eller byggnad. Den föreslagna paragrafen är indelad i tre delar. I 1 mom. föreskrivs det om föremål för nyttjanderätt och olika typer av nyttjanderätt, i 2 mom. om förutsättningarna för upplåtande av nyttjanderätt och i 3 mom. om begränsningar för upplåtande av nyttjanderätt. Paragrafens 3 mom. fastställer samtidigt gränsen mellan 15 § 1 och 2 mom. i grundlagen i det system som vattenlagen bildar, när den sökande besitter minst hälften av det område som behövs. Det föreslagna 1 mom. motsvarar gällande 2 kap. 12 § 1 mom. och det föreslagna 2 mom. gällande 2 kap. 13 § 1 mom. i vattenlagen. Enligt den gällande vattenlagen har det med tanke på upplåtande av nyttjanderätt ingen betydelse om det är fråga om en situation som avses i 15 § 1 mom. eller i 15 § 2 mom. i grundlagen. Syftet med reformen är att särskilja regleringen för dessa situationer från varandra och se över förutsättningarna för upplåtande av rätt så att de överensstämmer med kraven i grundlagen.

I 1 mom. specificeras de objekt och ändamål för vilka nyttjanderätt till annans område kan upplåtas. Nyttjanderätten kan gälla ett jord- och vattenområde samt egendom på området som är av betydelse med tanke på genomförandet av ett vattenhushållningsprojekt. Nyttjanderätt kan beviljas 1) för en anordning, byggnad eller annan anläggning och för användning och underhåll av den, 2) som grund för ett nytt vattenområde som avses i 1 kap. 5 § 2 mom. eller som grund för en ny bädd, 3) för uppläggning av jord som avlägsnas, eller 4) för en anordning eller anläggning som behövs för att skydda ett allmänt eller enskilt intresse och för användning och underhåll av den. Förteckningen är uttömmande.

Enligt 2 mom. är en förutsättning för beviljande av nyttjanderätt, på samma sätt som i den gällande lagen, att projektet kan godkännas och att den projektansvarige har ägande- eller besittningsrätt av en viss omfattning till de områden som behövs för projektet. Den sökanden ska med stöd av äganderätt eller ständig nyttjanderätt besitta minst hälften av det område som behövs. Om området tillhör sökanden och andra gemensamt, får det område som blir föremål för åtgärden inte vara nämnvärt större än det område som motsvarar sökandens andel i det samfällda området. Om kravet på besittning inte uppfylls, kan nyttjanderätt inte beviljas, även om förutsättningarna i 1 och 3 mom. skulle vara uppfyllda.

Det är med stöd av paragrafen inte möjligt att upplåta sådan nyttjanderätt till någon annans egendom som i fråga om verkningarna kan jämföras med expropriation. Bestämmelser om

denna inskränkning tas in i 3 mom. I lagen föreslås tvådelade kriterier för att bedöma om det är fråga om sådan tillåten nyttjandebegränsning som avses i 15 § 1 mom. i grundlagen eller sådan nyttjanderätt som avses i 2 mom. i den paragrafen och som i fråga om verkningarna kan jämföras med expropriation.

Utgångspunkten vid bedömningen är en granskning av situationen och begränsningen som helhet där rättstypen i sig inte är av avgörande betydelse. När man bedömer huruvida begränsningen kan godkännas gäller det att ta hänsyn till att de situationer då nyttjanderätt upplåts kan vara av väldigt olika slag. En nyttjandebegränsning kan rikta sig till ett omfattande område på ett sätt som i praktiken inte inskränker på ägarens befogenhet och möjligheter att nyttja sitt område. En nyttjandebegränsning kan också gälla ett mycket litet område och i praktiken innebära att ägarens befogenhet att nyttja sitt området så gott som helt utesluts. En nyttjandebegränsning riktar sig dock endast till det område som är föremål för nyttjanderätten utan att medföra olägenhet för nyttjandet av något annat område. Största delen av nyttjandebegränsningarna placerar sig mellan dessa två ytterligheter. Detaljerade och heltäckande kriterier skulle leda till en stel reglering. Förutsättningarna bör därför vara smidiga och lämna rum för prövning från fall till fall.

Enligt 3 mom. 1 punkten får nyttjanderätt inte beviljas om rätten gäller ett område som är större än ringa och rätten medför avsevärd olägenhet när det gäller möjligheterna för områdets ägare att utnyttja det område som rätten avser. Den begränsning av bestämmelsens tillämpningsområde (ett område som är större än ringa) hänvisar till andra situationer än de som anges i 2 punkten. Det kan t.ex. vara fråga om att i samband med ett projekt för höjning av medelvattenståndet sätta en större markareal under vatten. Bedömningen gäller hur nyttjandebegränsningen inverkar på ägarens möjligheter att utnyttja sitt område i övrigt. En nyttjandebegränsning som i fråga om verkningarna kan jämföras med inlösen är t.ex. då nyttjandebegränsningen utesluter ägarens övriga nyttjandemöjligheter på ett stort område. Vid bedömningen beaktas nuläget på område och de faktiska möjligheterna att nyttja det.

Enligt 3 mom. 2 punkten får nyttjanderätt inte beviljas om upplåtande av rätten hindrar områdets ägare från att utnyttja det område som rätten avser och detta medför avsevärd olägenhet när det gäller ägarens möjligheter att utnyttja sina övriga områden eller sin övriga egendom. Bestämmelsen täcker de situationer då den nyttjanderätt som upplåts gäller ett område med ringa omfattning. Det kan t.ex. vara fråga om att permanent ändra ett till arealen litet område till ett vattenområde eller att placera en ledning, en anordning eller en anläggning på annans område. Nyttjandebegränsningen kan i praktiken innebära att ägarens befogenhet att nyttja sitt område så gott som helt utesluts, men endast i fråga om det område som är föremål för nyttjanderätten. I en sådana situation är det med tanke på frågan om begränsningen kan godtas avgörande om den medför betydande olägenhet när det gäller utnyttjandet av ägarens övriga områden eller övriga egendom.

13 a §. Projekt som påkallas av ett allmänt behov. I paragrafen föreskrivs det om förutsättningarna för beviljande av inlösningsrätt och nyttjanderätt som i fråga om verkningarna kan jämföras med inlösningsrätt. Med stöd av bestämmelsen kan rätt som krävs för genomförande av ett vattenhushållningsprojekt som är påkallat av ett allmänt behov beviljas även när förutsättningarna för upplåtande av rätt inte uppfylls på basis av de föreslagna 2 kap. 12 och 13 §. Tillämpningsområdet för den föreslagna 13 a § omfattar alla tillståndspliktiga vattenhushållningsprojekt, om det inte föreskrivs om dem separat (se 4 kap. 13 §, 8 kap. 5 § och 10 kap. 7 § i vattenlagen).

Bestämmelsen motsvarar i sak gällande 2 kap. 13 § 3 mom. i vattenlagen, enligt vilket rätt till annans område eller rätt att lösa in området kan beviljas för genomförande av ett vattenhushållningsprojekt, om ett betydande samhälleligt intresse kräver det. Detta gäller även i sådana

fall då förutsättningarna för upplåtande av nyttjanderätt inte annars uppfylls. En förutsättning för beviljande av rätt är då att projektet uppfyller förutsättningarna för att bevilja tillstånd och att ett allmänt behov kräver att projektet genomförs. Revideringar som beror på grundlagen och tillämpningspraxis i fråga om den tas in i bestämmelsen. Enligt förslaget kan ett projekt som uppfyller förutsättningarna för tillstånd beviljas rätt. Projektet ska uppfylla ett villkor som avser intressejämförelse. Genom det säkerställs bl.a. att divergerande allmänna intressen beaktas och att projektet genomförs så att dess skadliga konsekvenser för allmänna och enskilda intressen blir så små som möjligt. Om ett vattenhushållningsprojekt får följder som är förbjudna enligt bestämmelsen i 3 kap. 4 § 2 mom. om ovillkorligt hinder för beviljande av tillstånd, kan varken tillstånd eller rätt till annans område beviljas.

I gällande 2 kap. 13 § 3 mom., som motsvarar den föreslagna 13 a §, specificeras inte närmare kriterierna i fråga om allmänt behov. Det föreslås att bestämmelsen preciseras i detta avseende och att det i paragrafen tas in en förteckning med exempel på intressen som är av betydelse ur samhällets synvinkel. Förteckningen ändrar i sig inte bestämmelsens tillämpningsområde. Den första punkten i förteckningen (tryggande av energiförsörjning eller vattentjänster, telekommunikation eller förbindelser) gäller betydande infrastrukturprojekt. Förutom väg- och banprojekt täcker bestämmelsen bl.a. projekt som tjänar energi- och värmeöverföring samt ett samhälles olika vattentjänstprojekt till den del dessa inte omfattas av tillämpningsområdet för 4 kap. 13 §.

I den andra punkten i förteckningen föreskrivs om en möjlighet att upplåta rätt för tillgodoseende av ett allmänt behov som gäller utnyttjande av området för rekreation eller naturvård. Det kan t.ex. vara fråga om ett projekt för höjning av vattenståndet för att förbättra naturvärden i ett värdefullt fågelvattenområde eller för att främja möjligheterna att utnyttja ett betydande vattenområde för rekreation.

I den tredje punkten i förteckningen (beredskap inför extrema väder- och vattenförhållanden eller kontroll av vattenhushållningen på ett avrinningsområde) är det särskilt fråga om anpassning till klimatförändringar. Beredskap inför extrema väder- och vattenförhållanden kan t.ex. innebära åtgärder för att förbereda sig för olika slags risker för översvämning eller torka eller åtgärder för att minska den belastning på vattendrag som skadliga ämnen och näringsämnen ger upphov till. Vissa projekt kan samtidigt främja många av de mål som avses i bestämmelsen. Med kontroll av vattenhushållningen på ett avrinningsområde avses åtgärder vars syfte är att förbättra vattenhushållningen i området t.ex. genom att bromsa upp vattenflödet, effektivisera åtgärderna för att motstå översvämningar eller ändra vattenflödet.

På basis av den fjärde punkten i förteckningen kan sökanden beviljas rätt till annans område eller till inlösen av det för att genomföra ett projekt som tjänar ett annat ur samhällets synpunkt betydande ändamål, om projektet ska anses vara påkallat av ett allmänt behov. Ett allmänt behov har koppling till samhälleligt betydande intressen och i allmänhet till mer omfattande projekt. Ett allmänt behov kan dock inte hänföras enbart till projekt som är av betydelse på riksnivå, utan ett motsvarande behov kan hänföras också till projekt som närmast är av betydelse på regional nivå.

Enligt den föreslagna bestämmelsen ska ett intresse som möjliggör inlösen eller upplåtande av rätt vara betydande. När ett allmänt behov bedöms är det fråga om att avväga divergerande samhälleliga intressen. Det är inte enbart fråga om att bedöma styrkan i ett allmänt intresse som är betydande ur samhällets synvinkel, utan om att balansera kanske flera divergerande intressen för att avgöra om ett allmänt behov kräver upplåtande av nyttjanderätt eller inlösen. Exempelvis ett omfattande vattenregleringsprojekt kan ha gynnsamma effekter på tillgodogörande av vattenkraft, skydd mot översvämningar och utnyttjande av området för rekreation, men kan samtidigt försvaga områdets naturvärden.

Vilket projekt som helst som har nyttiga konsekvenser ur en allmän synvinkel ska inte automatiskt anses vara påkallat av ett allmänt behov. Projekt som är nödvändiga ur samhällets synvinkel uppfyller kravet på allmänt behov, men bestämmelsens tillämpningsområde kan inte avgränsas endast till sådana nödvändiga projekt där det inte finns något alternativt genomförande. Ett allmänt behov ska anses omfatta också den typ av projekt som ska anses behövliga och som bedömda som en helhet avsevärt främjar tillgodoseendet av samhällets intressen.

På grund av de förutsättningar i anslutning till besittning av ett område som anges i den föreslagna 13 § 2 mom. 2 punkten, kan 13 a § bli tillämplig också vid upplåtande av sådana nyttjanderätter som inte innebär sådan nyttjandebegränsning jämförbar med expropriation som avses i 15 § 2 mom. i grundlagen och som således annars skulle omfattas av tillämpningsområdet för den föreslagna 13 §. Också i dessa fall förutsätter upplåtande av rätt att projektet uppfyller kravet på ett allmänt behov, på samma sätt som i de nuvarande bestämmelserna.

Med tanke på paragrafens tillämpningsområde har det ingen direkt betydelse vem som är projektansvarig. Såsom i lagen om inlösen av fast egendom och särskilda rättigheter (603/1977) kan sökande förutom offentliga samfund också vara privaträttsliga samfund när det gäller projekt som tillgodoser ett allmänt behov. När t.ex. en privat aktör genomför ett projekt som förbättrar energinfrastrukturen eller vattenhushållningen i ett avrinningsområde kan projektet anses vara påkallat av ett allmänt behov. Å andra sidan kan projekt som anhängiggjorts av en sökande som är ett offentligt samfund inte automatiskt anses vara påkallade av ett allmänt behov.

14 §. Rätt till annans anläggning. I vissa situationer kan genomförandet av ett vattenhushållningsprojekt förutsätta att också en sådan anläggning används som inte direkt hänför sig till de land- och vattenområden som behövs för genomförandet av projektet. De arrangemang som gäller nyttjanderätt baserar sig på 2 kap. 14 § vattenlagen. Det föreslås att det här görs de ändringar som behövs till följd av att bestämmelserna om nyttjanderätt revideras.

Enligt den föreslagna paragrafens 1 mom. kan den projektansvarige beviljas rätt att avlägsna, ändra eller utnyttja en byggnad, inrättning eller annan anläggning som hindrar genomförandet av ett vattenhushållningsprojekt. I konstitutionellt hänseende kan det vara fråga om sådan tillåten nyttjandebegränsning som avses i 15 § 1 mom. i grundlagen eller om sådan expropriation som avses i 15 § 2 mom. i grundlagen. Det föreslås därför att bestämmelserna preciseras. Förutsättningarna för beviljande av rätt bedöms utifrån 13 eller 13 a §, beroende på vilken situation det är fråga om. Frågan om huruvida 13 eller 13 a § ska tillämpas, avgörs på basis av 13 § 3 mom. Om utövande av rätten medför betydande olägenhet för användningen av byggnaden eller annan egendom som byggnadens ägare har, ska förutsättningarna för upplåtande av rätt bedömas utifrån 13 a §.

14 a §. Beviljande av rätt. Det föreslås att bestämmelser om beviljande av rätt placeras i den nya 2 kap. 14 a §, som gäller alla rättigheter som upplåts genom ett myndighetsbeslut. I detta sammanhang föreslås det inga innehållsmässiga ändringar i bestämmelserna. I det nya 14 a § 1 mom. föreskrivs det om rättens beständighet och koppling till ett visst ändamål. Det får inte bestämmas att rätten ska vara i kraft längre än vad genomförandet av projektet förutsätter. Största delen av de nyttjanderätter som upplåts med stöd av vattenlagen är bestående till sin karaktär, men i fråga om olika slags temporära eller tidsbundna projekt får nyttjanderätt inte upplåtas i större omfattning eller för längre tid än vad genomförandet av projektet förutsätter. Nyttjanderätt bör inte heller beviljas i större omfattning än vad som behövs för att genomföra projektet. I beslutet ska innehåll, läge och omfattning i fråga om nyttjanderätten specificeras liksom även den som har rätt att utnyttja rätten. Området får användas bara för det ändamål som denna rätt har beviljats för.

I vattenlagen föreskriven rätt till annans område eller till inlösen av det kan beviljas på ansökan av den projektansvarige. Sökanden ska enligt 2 § 2 mom. 6 punkten i statsrådets förordning om vattenhushållningsärenden (1560/2011) i sin ansökan om tillstånd specificera de områden som sökanden ansöker om nyttjande- eller inlösningsrätt till. För att vattenlagen ska fungera är det nödvändigt att ärenden som gäller nyttjanderätt avgörs i samband med tillståndsärendet. Rätt till de områden som projektet förutsätter är en nödvändighet för att projektet ska kunna genomföras, och tillståndsärenden och frågor kring nyttjanderätt är i ett sådant beroendeförhållande till varann att avgörandet gällande dem bör ske samordnat. Bestämmelser om detta tas in i 2 mom.

Att ansökningar som gäller dessa ärenden avgörs samtidigt är en klar och kostnadseffektiv lösning som främjar rättssäkerheten med tanke på sökanden, parterna och myndigheten. Utgångspunkten bör således vara att ärendena avgörs samtidigt, men i vissa situationer kan ett ärende som gäller nyttjanderätt bli avgjort separat från ett tillståndsärende. Det kan t.ex. vara fråga om att nyttjanderättsfrågor av en eller annan anledning inte avgjorts när tillståndsärendet i tiden avgjordes. Paragrafen innehåller också en hänvisningsbestämmelse till vattenlagens 13 kap. när det gäller ordningen för behandling av ärenden om ersättning till följd av upplåtande av nyttjanderätt.

15 §. Anmälningsskyldighet. I 1 mom. föreslås det en bestämmelse enligt vilken den projektansvarige ska göra en skriftlig anmälan till den statliga tillsynsmyndigheten om sådan placering av ledningar som baserar sig på 5 a § senast 30 dygn innan åtgärden påbörjas. Den föreslagna bestämmelsen hänför sig till den ändring som föreslås i 3 kap. 3 § 1 mom. och som begränsar tillståndsplikten i fråga om projekt som gäller anläggande av ledningar under en kungsådra.

16 §. Krav som gäller placering av en ledning. Den föreslagna paragrafen innehåller ett bemyndigande för statsrådet att utfärda förordning med närmare bestämmelser för att förhindra skadliga effekter till följd av placeringen av en ledning som avses i 5 a §. Syftet är att genom allmänna bestämmelser säkerställa att miljöskydds- och andra krav, som för närvarande baserar sig på prövning från fall till fall, uppfylls när ledningar placeras.

Bemyndigandet att utfärda förordning ska täcka de sakkomplex om vilka det för närvarande utfärdas tillståndsbestämmelser. Bestämmelser kan utfärdas om konstruktioners och anordningars höjdläge och avstånd till föremål som kan störas, sättet att genomföra ett projekt, krav på konstruktioner och anordningar för att förhindra skador på miljön, tidpunkten för byggarbetena, utmärkning av en konstruktion i terrängen eller i vattendrag och innehållet i en anmälan till myndigheten samt andra med dem jämförbara detaljerade krav som gäller placeringen.

3 kap. **Tillståndspliktiga vattenhushållningsprojekt**

3 §. Vattenhushållningsprojekt som alltid är tillståndspliktiga. I paragrafen föreskrivs det om projekt som oavsett konsekventerna alltid fordrar tillstånd. Paragrafens 1 mom. föreslås bli ändrat så att lagenlig tillståndsplikt för anläggande av en tunnel eller vatten-, avlopps- eller kraftledning eller någon annan ledning under en *kungsådra* slopas. Konsekvenserna av ovan nämnda projekt med tanke på ett intresse som gäller en kungsådra är i regel så ringa att det inte krävs individuell behandling i ett tillståndsförfarande för att hantera dem. Inte heller på ett allmänt plan förorsakar placeringen av ledningar i kungsådor sådan olägenhet för ett intresse som gäller samfärdsel i vattendrag att projekten av den anledningen regelmässigt bör behandlas i tillståndsförfarande. Bestämmelsen hänför sig till den föreslagna 2 kap. 5 a §, där det föreslås bli föreskrivet att den nyttjanderätt som nämnda projekt förutsätter utgör rätt till allmännyttjande. I detta sammanhang görs inget ingrepp i 3 kap. 2 §, som gäller allmän tillståndsplikt för projekt. Anläggande av en tunnel eller vatten-, avlopps- eller kraftledning eller

någon annan ledning under en kungsådra kan således från fall till fall kräva tillstånd på basis av projektets konsekvenser eller på grund av särskilda naturvärden (se t.ex. HFD:2006:35).

En sådan uppluckring av tillståndsplikten som anges ovan kommer enligt bestämmelserna om kungsådra att gälla älvar och sådana sund och trängre led som trafikeras regelbundet eller där fisk i allmänhet rör sig. Anläggande av en vatten-, avlopps-, kraft- eller annan ledning under en *allmän farled* ska fortfarande kräva tillstånd oberoende av vilka konsekvenser projektet har. I fråga om dessa områden kan det fortfarande anses motiverat att behandla varje projekt om anläggande av en ledning under en farled individuellt i tillståndsförfarande i syfte att trygga andra intressen som gäller samfärdsel. Tillståndsplikten för ett projekt som gäller anläggande av en ledning på annat ställe i vattenområdet avgörs på basis av projektets konsekvenser.

På samma sätt som i fråga om ledningar kan det inte anses vara en ändamålsenlig lösning av alla tunnelprojekt i regel behandlas i tillståndsförfarande oavsett vilka konsekvenser de har. En tunnel placeras vanligen djupt under ett vattendrags botten och projektets konsekvenser för miljön eller för användningen av vattenområdet i övrigt förutsätter inte i alla situationer att projektet behandlas i tillståndsförfarande. Den föreslagna ändringen av 3 kap. 3 § 1 mom. inverkar inte på tillämpningen av 3 kap. 2 §. Om en tunnel har eller kan ha sådana konsekvenser som avses i nämnda bestämmelse, ska tillstånd enligt vattenlagen sökas för anläggande av tunneln.

11 §. Kontrollskyldighet. Kontroll av ett vattenhushållningsprojekts konsekvenser kan fordra att mindre anordningar av typen observationsrör eller mätinstrument placeras på någon annans område. Vattenlagens 3 kap. 11 § 1 mom. har ansetts innehålla ett bemyndigande att bevilja rätt att placera observationsanordningar för kontroll av konsekvenserna av ett vattenhushållningsprojekt på någon annans område. I sin nuvarande form uppfyller bestämmelsen inte de krav på noggrannhet och exakt avgränsning som ställs på lagstiftningen. Det föreslås att bestämmelsen ändras så att det där uttryckligen föreskrivs om beviljande av rätt att placera anordningar och anläggningar som kontrollen kräver på annans område.

Kontrollen och de anordningar den kräver får, beroende på vattenhushållningsprojektet, vara antingen permanenta eller tillfälliga. Den allmänna bestämmelsen i vattenlagens 2 kap. 7 § om sättet att genomföra ett vattenhushållningsprojekt förutsätter att kontrollen av ett projekts konsekvenser ordnas på ett sätt som förorsakar så liten olägenhet som möjligt. På grund av att de konstruktioner och anordningar som används för kontroll av konsekvenserna är små, kan det inte anses nödvändigt med mer exakta krav t.ex. på anordningarnas eller konstruktionernas placering.

4 kap. **Uttag av vatten**

3 §. Uttag av ytvatten från annans vattenområde. Enligt 1 mom. i den gällande paragrafen får ägaren till eller innehavaren av en fastighet ta ytvatten från annans vattenområde för sedvanlig förbrukning på sin fastighet. Det handlar om uttag av vatten i liten skala och det får inte ha sådana följder som avses i 3 kap. 2 § i vattenlagen. Anordningarna för att ta det ytvatten som avses i bestämmelsen är av ringa omfattning och den olägenhet som förorsakas områdets ägare genom att de placeras där är i de flesta fall utan betydelse. För närvarande sker placeringen av anordningarna antingen på basis av ett avtal mellan parterna eller på basis av rätt som tillståndsmyndigheten beviljar med stöd av paragrafens 2 mom.

Det föreslås att 1 mom. ändras. Den som tar vatten ska direkt med stöd av en bestämmelse i lag kunna placera en sådan anordning eller ledning som krävs för uttaget på vattenområdet, om de förutsättningar som angivits för uttag av vatten i övrigt uppfylls. Vattenlagens allmänna

bestämmelser om sättet att genomföra projekt styr också placeringen av dessa anordningar och ledningar, och en precisering för att undvika onödigt olägenhet eller ett område som tagits i särskilt bruk behövs inte. För att få placera ledningar på någon annans markområde krävs det fortfarande samtycke av områdets ägare eller innehavare.

I paragrafens 2 mom. föreslås det inga ändringar. Tillståndsmyndigheten kan med stöd av 2 mom. bevilja rätt till annat uttag av ytvatten än det som avses i 1 mom. och bevilja den nyttjanderätt som krävs för uttaget. Bestämmelsen gäller situationer då ändamålet med uttaget eller vattenmängden avviker från de situationer som regleras i 1 mom., men utan att projektet kräver tillstånd. De ledningar och anordningar som avses i detta moment och principerna för placeringen av dem avviker inte från de i 1 mom. avsedda ledningarna och anordningarna. Bestämmelser om ersättning för olägenhet som en anordning eller anläggning förorsakar finns i 13 kap. 1 §.

13 §. Lösningssätt på skyddsområde. Paragrafen innehåller bestämmelser om rätt för den som tar vatten att lösa in ett område på ett skyddsområde, om det behövs för placering av anordningar och anläggningar som tjänar uttaget av vatten. Konstitutionellt sett är det fråga om expropriation, vars tillämpningsområde i den gällande lagen inte har begränsats enbart till inlösen som tjänar ett allmänt behov i enlighet med 15 § 2 mom. i grundlagen.

De rättigheter till en annans område som behövs för ett projekt som gäller vattenuttag kan i regel ordnas så att behövlig nyttjanderätt upplåts. Mer omfattande projekt som i typfallet tjänar ett samhälles vattentjänster kan kräva att sådana anordningar och anläggningar placeras på området som på grund av den nyttjandebegränsning de förorsakar som helhet sett kan jämföras med inlösen. Möjligheten att lösa in områden som förutsätter anordningar och anläggningar som tjänar vattentjänster bör därför stå kvar i lagen.

Det föreslås att bestämmelsen ändras till denna del så att rätt att lösa in ett område kan ges ägaren till en vattentäkt som tjänar ordnandet av ett samhälles vattentjänster eller tillgodoser ett annat allmänt behov. Vattentjänsterna är nödvändiga tjänster och ett projekt som tillgodoser detta behov ska anses uppfylla kravet på ett allmänt behov. Bestämmelsen gäller projekt som tjänar ordnandet av ett samhälles vattentjänster oberoende av hur de ordnas. Det blir nödvändigt att i varje enskilt fall ta ställning till hur fast kopplingen till ordnandet av ett samhälles vattentjänster är. Ett projekt som tjänar ordnandet av ett samhälles vattentjänster kan också producera vatten t.ex. för industriellt bruk på företagsekonomiska grunder och på motsvarande sätt kan en inrättning som i huvudsak tillhandahåller vattentjänster för industriellt bruk fungera som reservsystem för ett samhälles vattentjänster.

6 kap. Bestående ändring av medelvattenståndet

6 §. Nyttjanderätt till annans område. Bestämmelserna om tillståndsprövning, parternas medverkan och upplåtande av nyttjanderätt vid provning av förutsättningarna för tillstånd och nyttjanderätt i fråga om ett projekt som avser höjning av medelvattenståndet (3 kap. 4 § och 6 kap. 5—6 § i vattenlagen) bildar en mångfasetterad helhet. Syftet med den ändring som gjordes i lagen i samband med totalreformen av vattenlagen är att främja projekt som gäller istandsättande av vattendrag för rekreativ bruk. Enligt tankesättet bakom regleringen ansågs ett tillräckligt omfattande stöd för projektet bland parterna skapa en särskild förutsättning för beviljande av tillstånd och nyttjanderätt.

Eftersom fullmaktslagen i anslutning till vattenlagen föreslås bli upphävd, måste regleringen omprövas. Det föreslås att regleringen ses över så att vikten av parternas samtycke enligt 6 kap. 5 § i vattenlagen som en särskild förutsättning för tillståndsprövning enligt projekttyp kvarstår. Prövningen av förutsättningarna för upplåtande av nyttjanderätt i fråga om ett om-

råde som sätts under vatten ändras däremot så att bestämmelserna i 2 kap. 13 och 13 a § i vattenlagen tillämpas på upplåtande av nyttjanderätt.

Huruvida upplåtande av nyttjanderätt kan godtas bedöms enligt paragrafen å ena sidan utgående från vilken olägenhet detta medför för utnyttjandet av ägarens övriga områden, å andra sidan utgående från användbarheten hos det område som är föremål för nyttjanderätt. Att vattenståndet höjs permanent på någon annans område innebär i princip en nyttjandebegränsning som grovt ingriper i ägarens ställning och en uteslutning av andra former av utnyttjande. Beroende på terrängen kan konsekvenserna av en höjning av medelvattenståndet dock bli mycket olikartade. Om området har en brant strand kan en ändring av medelvattenståndet påverka markanvändningen på en mycket smal rensa som inte har någon inverkan på användningen av fastigheten. På en låglänt strand kan även en liten höjning av medelvattenståndet sätta ett större område under vatten. Om området redan från tidigare bestått av våtmark och haft begränsade användningsmöjligheter, försämras möjligheterna att använda fastigheten väldigt lite. Om däremot det område som sätts under vatten är åkermark eller skogsbruksmark, kan det vara fråga om en nyttjandebegränsning som jämfställs med inlösen.

I vissa situationer inverkar projekt för ändring av medelvattenståndet inte nödvändigtvis alls i praktiken på de faktiska möjligheterna av utnyttja området. När det t.ex. gäller små projekt för istandsättande av vattendrag sker ändringen i medelvattenståndet vanligen genom höjning av lågvattenståndet, vilket i allmänhet också ändrar medelvattenståndet. Flyttning av strandlinjen, när den hålls nedanför högvattenståndet, inverkar inte nödvändigtvis på markanvändningen i området, vilken i vanliga fall bestäms enligt högvattenståndet. I praktiken har man ibland märkt att en teoretiskt uträknad ändring i medelvattenståndet ändå inte inverkat på gränsen mellan land- och vattenområdet där projektet för istandsättande av vattendraget har sitt influensområde.

8 kap. Tillgodogörande av vattenkraft

4 §. Rätt till ett område för ett vattenkraftverk. Vattenlagens gällande 8 kap. 4 § gör det möjligt att lösa in ett område för ett vattenkraftverk eller för driften av ett sådant för tillgodogörande av vattenkraft. Det är fråga om expropriation enligt 15 § 2 mom. i grundlagen. Tillämpningsområdet för den gällande regleringen är inte avgränsad, vilket innebär att inlösen är möjlig också för projekt som tjänar enskilda behov.

Vattenkraft har av hävd spelat en stor roll i elproduktionen i Finland. I dagsläget är Finlands vattenkraftskapacitet ca 3100 MW och vattenkraftens andel av elproduktionen varierar i Finland årligen mellan 10 och 20 procent beroende på vattenläget. Utöver elproduktionen har vattenkraften en särskild betydelse på grund av sin förmåga att reglera energisystemets funktion och driftsäkerhet. Elnätet måste kontinuerligt kunna reagera på fluktuationer i konsumtion och produktion både på lång och på kort sikt. I synnerhet snabba ändringar i elförbrukningen och produktionen sköts i huvudsak med vattenkraft. I och med att produktionen av el varierar och förbrukningen ökar uppstår det också ett ökat behov av reglerkraft.

Tillgodogörande av vattenkraft som projekttyp täcker projekt av mycket olika omfattning och art. Deras betydelse med tanke på tryggheten av energiförsörjningen varierar. Ett projekt som gäller tillgodogörande av vattenkraft kan vara av betydelse också med tanke på andra mål som är betydande ur samhällelig synvinkel. Regleringsprojekt tjänar vanligen fler olika ändamål. Regleringsåtgärder kan vara av betydelse förutom för energiproduktionen också t.ex. med tanke på skydd mot översvämningar, möjligheterna att använda ett område för rekreation eller ett annat allmänt intresse. Å andra sidan kan genomförandet av vattenkraftsprojekt skada t.ex. ett naturskyddsintresse. Det är fråga om en prövningssituation enligt i 2 kap. 13 a §. Det föreslås därför att bestämmelserna ses över så att vattenlagens 2 kap. 13 a § tillämpas på prövning

av förutsättningarna för beviljande av lösningsrätt och att en hänvisningsbestämmelse som gäller saken tas in i 8 kap. 4 §.

5 §. *Utnyttjande av samfällad vattenkraft.* I 8 kap. 5 § finns bestämmelser om utnyttjande av samfällad vattenkraft. Om den som är ägare till vattenkraft inte vill delta i ett projekt för tillgodogörande av vattenkraft, kan det för den projektansvarige upplåtas ständig rätt att tillgodogöra sig vattenkraft för energiproduktion. Vattenkraft är i allmänhet det ekonomiskt mest betydande förmögenhetsvärdet i samband med ägande av ett vattenområde, och ständig rätt till utnyttjande av vattenkraft brukar därför jämföras med expropriation enligt 15 § 2 mom. i grundlagen. Tillämpningsområdet för bestämmelserna är inte avgränsad, vilket innebär att inlösen är möjlig också för enskilda behov.

I 1 mom. föreslås det inga ändringar. I 2 mom. föreskrivs det på samma sätt som i den gällande lagen om en inbjudan till deltagande. Om avtal inte nås om tillgodogörande av vattenkraften, ska de delägare som förfogar över minst en hundradel av den vattenkraft som ska tillgodogöras inbjudas att delta i projektet. Syftet med regleringen har varit att ge dem som är delägare i vattenkraften möjlighet att delta i projektet. Praktiska synpunkter talar för att rätten att delta begränsas till dem som äger minst en hundradel. Det kan inte ses som en ändamålsenlig lösning när det gäller projekt som avser tillgodogörande av vattenkraft att sådana som äger mindre än en hundradel inbjuds att delta. Inte ens delägare som äger större andelar av vattenkraft, andelar på några procent, har i allmänhet deltagit i projekt som avser utnyttjande av samfällad vattenkraft. Orsaken är de ekonomiska satsningar som deltagandet kräver. När ständig nyttjanderätt upplåts till någon annans vattenkraft fastställs ersättningen multiplicerad med 1,5. Av dessa skäl kan avgränsningen anses överensstämma med 15 § i grundlagen.

Det föreslås att 3 mom. ändras så att en förutsättning för upplåtande av nyttjanderätt till någon annans vattenkraft är att projektet kan anses vara påkallat av ett allmänt behov med tanke på tryggheten av energiförsörjningen. Bedömningen av huruvida ett allmänt behov föreligger görs som en helhetsbedömning där tillståndsmyndigheten på basis av den utredning som lagts fram i saken tar ställning till vilken betydelse projektet har för energiförsörjningen. Utöver den ökade möjligheten till energiproduktion kan det i detta syfte också tas hänsyn till att bl.a. möjligheten att producera reglerkraft för att balansera variationsbredden inom energiproduktionen har förbättrats.

Ett vattenkraftsprojekt kan vara av allmän betydelse inte bara på riksnivå utan också på regional och lokal nivå. Ett projekt kan vara av allmän betydelse oberoende av om det är anslutet till riksnätet via distributionsnätet eller det regionala nätet. Även om projekt som gäller vattenkraft från små vattenkraftverk med beaktande av deras storlek inte kan vara betydelsefulla för tryggheten av energiförsörjningen på riksnivå, kan de lokalt vara viktiga i synnerhet när den småskaliga energiproduktionen ökar. Ett vattenkraftsprojekt kan vara av allmän betydelse t.ex. om projektet tjänar energiförsörjningen hos en eller flera funktioner som företräder ett allmänt intresse eller om projektet tjänar energiförsörjningen på ett område med ett slutet distributionsnät eller i ett större samhälle. Projektet kan vara av allmän betydelse också om det i avsevärd grad tillgodoser behovet av reglerkraft på lokal nivå, regional nivå eller riksnivå.

10 kap. **Farleder och andra sjötrafikområden**

7 §. *Rätt till annans vattenområde i vissa fall.* I paragrafen föreskrivs det om upplåtande av nyttjande- eller lösningsrätt till ett lastnings- eller ankringsområden eller en hamn i samband med en farled. Enligt paragrafens 1 mom. kan tillståndsmyndigheten bevilja sökanden rätt till någon annans område eller rätt att lösa in det för ett allmänt lastnings- eller ankringsområde eller en allmän hamn i samband med en farled, om de förutsättningar som anges i 3 kap. 4 § 1 mom. föreligger och projektet kan anses vara påkallat av ett allmänt behov. De allmänna be-

stämmelser i vattenlagen som styr sättet att genomföra ett projekt gäller också ett lastnings- och ankringsområde samt en hamn. Kravet att förutsättningarna i 3 kap. 4 § 1 mom. ska vara uppfyllda för att nyttjanderätt ska kunna upplåtas hänvisar till den förutsättning som avser intressejämförelse, eftersom ett krav på att olägenhet inte får uppstå inte kan komma i fråga i projekt av denna typ. Vid en bedömning av om kravet på allmänt behov är uppfyllt beaktas bl.a. vilken betydelse projektet har för tillgången på hamntjänster, tryggheten av trafik som ska anses viktig och med tanke på utövandet av näringsverksamhet. Vid bedömningen gäller det att beakta vilka försämringar genomförandet av projektet eventuellt medför för ett allmänt intresse, såsom för möjligheterna att använda området för rekreation eller för naturvärden. I 1 mom. görs det ingen begränsning när det gäller huruvida upplåtande av nyttjanderätt räcker för att genomföra projektet eller huruvida sökanden ska ges rätt att lösa in området. Detta ska avgöras från fall till fall.

I 2 mom. föreskrivs det om upplåtande av nyttjanderätt för ett lastnings- eller ankringsområde som tillgodoser ett enskilt intresse eller för en enskild hamn. En nyttjandebegränsning som beror på ett ankringsområde som tillgodoser ett enskilt behov ska anses vara så ringa att det inte uppställs särskilda krav på upplåtande av rätten annat utöver att projektet ska vara nyttigt. Däremot kan upplåtande av nyttjanderätt för ett enskilt lastningsområde eller en enskild hamn innebära ett så djupt ingrepp i ägarens befogenhet att nyttja området att det är fråga om ett sådant i 15 § 2 mom. i grundlagen avsett upplåtande av nyttjanderätt som i fråga om verkningarna kan jämföras med expropriation. Prövning av upplåtande av nyttjanderätt bör ordnas i enlighet med 1 mom. och upplåtande av rätt förutsätter då att förutsättningen avseende intressejämförelse och kravet på allmänt behov uppfylls.

13 kap. **Ersättningar**

1 §. *Lagligen orsakad förlust av förmån.* En hänvisning till 2 kap. 5 a § läggs till i 4 punkten i förteckningen.

16 kap. **Straffbestämmelser**

3 §. *Brott mot vattenlagen.* Det föreslås att paragrafen ses över så att den täcker också verksamhet som strider mot den föreslagna 2 kap. 5 a §. I princip ska det ingripas i en lagstridig situation med hjälp av sådan tillsyn i efterskott som anges i vattenlagen. Om en i 2 kap. 5 a § avsedd ledning placeras lagstridigt i ett vattendrag, kan tillsynsmyndigheten inleda ett förvaltningsstvångsförfarande enligt vattenlagen för att avlägsna ledningen och återställa förhållandena. Den projektansvarige har också möjlighet att ansöka om tillstånd för åtgärden i efterskott, vilket undanröjer projektets lagstridighet.

17 kap. **Fastighetsrättsliga bestämmelser**

8 §. *Beviljande av nyttjanderätt.* Vattenlagens 17 kap. 8 § bildar ingen självständig grund för beviljande av nyttjanderätt. Med stöd av 1 mom. kan ny nyttjanderätt inte upplåtas, utan en förutsättning för att nyttjanderätt ska kunna ges är att rätt tidigare har upplåtits på behörigt sätt. Det är fråga om en begränsad utvidgning av bestämmelserna om upplåtande av egentlig nyttjanderätt för särskilda situationer. Bestämmelsens syfte är att den som ansvarar för ett vattenhushållningsprojekt ska kunna få rätt till de områden som projektet förutsätter i en situation då området med anledning av tvist, konkurs eller utsökning eller av annan orsak frångått den som området ansågs tillhöra när tillståndet beviljades. Det föreslås att det i bestämmelsen tas in de tekniska justeringar som beror på den ändrade paragrafnumreringen till följd av att bestämmelserna om nyttjanderätt revideras.

18 kap. Särskilda bestämmelser

12 §. Avgifter för behandlingen av ett ärende. Enligt gällande 1 mom. kan det tas ut en avgift när ett vattenhushållningsärende behandlas hos tillståndsmyndigheten och den kommunala miljövårdsmyndigheten. Det föreslås att paragrafen ändras så att avgift kan tas ut också för behandlingen av en anmälan som ges in till närings-, trafik- och miljöcentralen, som fungerar som tillsynsmyndighet. Bestämmelsen gäller förutom placering av en ledning enligt 2 kap. 5 a § i vattenlagen också andra i 2 kap. 15 § 1 mom. avsedda projekt som omfattas av anmälingsskyldighet. Enligt paragrafens 2 mom. fastställs avgiftens storlek i enlighet med lagen om grunderna för avgifter till staten och en med stöd av den utfärdad förordning av statsrådet.

1.2 Miljöskyddslagen

68 §. Rätt att leda in avloppsvatten på annans område. I ett miljötillstånd är det möjligt att bevilja rätt att leda in avloppsvatten i ett dike eller i en i 1 kap. 3 § 1 mom. 6 punkten i vattenlagen avsedd rännil på någon annans område. Om avledandet av avloppsvatten kräver att ett avloppsrör eller dike anläggs på någon annans område och denna inte ger sitt samtycke, ska det i tillståndet beslutas om beviljande av nyttjanderätt till det område som behövs. På ersättning för skada, olägenhet och annan förlust av förmån tillämpas 13 kap. i vattenlagen. På beviljande av nyttjanderätt tillämpas bestämmelserna om upplåtande av nyttjanderätt i vattenlagen.

Det föreslås att de tekniska justeringar som beror på revideringen av vattenlagens bestämmelser om nyttjanderätt tas in i hänvisningsbestämmelserna i 2 mom. I momentet hänvisas det till 2 kap. 12, 13 och 13 a § och 17 kap. i vattenlagen. Vid anläggande av ett sådant avloppsrör eller ett sådant dike som avses i paragrafen är det i allmänhet fråga om sådan rätt som avses i 13 §.

69 §. Villkor om avloppsrör. Ett miljötillstånd ska vid behov i enlighet med vattenlagen förenas med villkor om byggande av avloppsrör och om den nyttjanderätt som behövs för ändamålet. Det föreslås att de tekniska justeringar som beror på revideringen av vattenlagens bestämmelser om nyttjanderätt tas in i paragrafens hänvisningsbestämmelser. I momentet hänvisas det till 2 kap. 12, 13 och 13 a § och 17 kap. i vattenlagen. Vid anläggande av ett sådant avloppsrör som avses i paragrafen är det i allmänhet fråga om en sådan ringa nyttjanderätt som avses i 12 §, men i vissa situationer kan arrangemangen för att avleda avloppsvatten förutsätta sådan rätt som avses i 13 §.

1.3 Lagen om beviljande av vissa rättigheter med avseende å nyttjande av vatten

I samband med totalreformen av vattenlagstiftningen (RP 277/2009 rd) upphävdes 2 och 3 § i lagen om beviljande av vissa rättigheter med avseende å nyttjande av vatten som obehövliga. Lagens 1 § fortsatte att gälla, eftersom vissa av de bestämmelser om upplåtande av nyttjanderätt som föreslogs i vattenlagen ansågs kräva denna bestämmelse i fullmaktslagen. När det föreliggande förslaget genomförts ska vattenlagens bestämmelser om upplåtande av nyttjanderätt och inlösen anses vara överensstämmande med grundlagen, särskilt dess 15 §, och fullmaktslagen kan därför upphävas som obehövlig.

2 Närmare bestämmelser och föreskrifter

Förslaget om att begränsa tillståndsplikten i fråga om projekt som gäller anläggande av ledning under en kungsådra förutsätter att begränsning av konsekvenserna av dessa projekt säkerställs med hjälp av normstyrning. I vattenlagen föreslås en ny 2 kap. 16 §. Med stöd av den kan det genom förordning av statsrådet utfärdas närmare bestämmelser om miljöskyddskraven

i fråga om projekt som avser anläggande av en ledning under en kungsådra och om andra detaljerade krav som gäller genomförandet av dem. Syftet med bestämmelserna är att se till att den nuvarande kravnivån i fråga om tillståndsbeslut som gäller anläggande av en ledning under en farled också i framtiden ska gälla dem som inte omfattas av tillståndsförfarande. Utöver nämnda förordning ska det i den statsrådsförordning som gäller avgifter för tillsynsmyndighetens prestationer göras ändringar som beror på att ett anmälningförfarande införs.

3 Ikraftträdande

Beredningen av en statsrådsförordning om sättet att genomföra projekt för anläggande av en ledning under en kungsådra samt de ändringar i datasystemen som krävs på grund av ibruktagandet av ett anmälningförfarande bedöms ta ca fyra månader i anspråk. Lagarna föreslås därför träda i kraft 4 månader efter det att de har stadfästs.

Enligt 2 mom. i ikraftträdandebestämmelsen ska man på ärenden som är anhängiga vid myndigheter eller domstolar när lagen träder i kraft tillämpa de bestämmelser som gällde vid ikraftträdandet. Paragrafens 3 mom. gäller ärenden som vid sökande av ändring upphävts och återförvisats till myndigheten och på vilka den tidigare lagstiftningen tillämpats. Vilken lagstiftning som ska tillämpas bestäms på basis av innehållet i domstolens avgörande. Om ett ärende återförvisas för ny behandling endast till en del, ska den äldre lagstiftningen tillämpas på det. Om fullföljdsdomstolen upphäver ett beslut och återförvisar ärendet i sin helhet för ny behandling, ska ärendet behandlas och avgöras enligt de nya bestämmelserna. Det föreslås motsvarande bestämmelser om ikraftträdandet av ändringen i miljöskyddslagen.

Rätten att utnyttja vattenkraft kan också vara tidsbunden. Det kan fortfarande förekomma situationer då den projektansvarige har beviljats rätt att anlägga ett kraftverk, men den projektansvariges rätt till den vattenkraft som utnyttjas i kraftverket baserar sig på ett tidsbundet avtal mellan parterna eller på en tidsbunden rätt som beviljats genom ett myndighetsbeslut. Det är i typfallet fråga om små vattenkraftverk och sådan verksamhet i liten skala som inte uppfyller det krav på allmänt behov som anges i 8 kap. 5 § 3 mom. för utnyttjande av samfällid vattenkraft. Med tanke på dessa fall föreslås det ett 4 mom. i ikraftträdandebestämmelsen. Med stöd av det kan den projektansvarige beviljas ständig rätt till utnyttjande av samfällid vattenkraft, även om projektet inte kan anses vara påkallat av ett allmänt behov med tanke på tryggandet av energiförsörjningen. Bestämmelsen innebär undantag endast från nämnda krav på ett allmänt behov. Den projektansvarige är också i dessa fall skyldig att ge ägarna till vattenkraften en inbjudan att delta i projektet.

4 Förhållande till grundlagen samt lagstiftningsordning

4.1 Egendomsskydd och vattenlagens system för nyttjanderätt

Ovan i avsnitt 2.4 bedöms vattenlagens 2 kap. 3—6 §, 4 kap. 4 och 8 §, 5 kap. 8, 9 och 14 §, 7 kap. 3 §, 9 kap. 4, 5 och 6 §, 10 kap. 2, 5, 6 och 8 § samt 18 kap. 4, 5 och 7 § utgående från grundlagen. Bestämmelserna stämmer överens med kraven i 15 § 1 mom. i grundlagen. Dessa bestämmelser behöver inte ändras i detta sammanhang.

Grundlagens 15 § innehåller en generalklausul om egendomsskydd (1 mom.) och en klausul om expropriation (2 mom.). Utifrån generalklausulen bedöms olika begränsningar i ägarens nyttjanderätter och bestämmanderätt. På sådana inskränkningar i egendomsskyddet tillämpas de allmänna förutsättningarna för inskränkningar i de grundläggande fri- och rättigheterna. Expropriationsklausulen innehåller ett kvalificerat lagförbehåll på basis av vilket det genom lag kan föreskrivas om expropriation endast om egendom löses in för allmänt behov och mot full ersättning (Lainlaattijan opas s. 114).

Kraven i 15 § 2 mom. i grundlagen gäller endast expropriation i konstitutionellt hänseende. Huruvida andra slag av kränkningar av egendomsskyddet kan godkännas ska bedömas enligt generalklausulen om egendomsskydd, dvs. enligt 15 § 1 mom. i grundlagen. Då förutsätts det inte ett allmänt behov och inte heller nödvändigtvis ens att full ersättning betalas, även om bestämmande av full ersättning inverkar vid prövning av om en inskränkning i egendomsskyddet kan godkännas med tanke på de allmänna förutsättningarna för inskränkning av de grundläggande fri- och rättigheterna. Även bestämmelserna om expropriation måste i tillämpliga delar uppfylla de allmänna förutsättningarna för inskränkning i egendomsskyddet.

På grund av regleringstraditionen motsvarar terminologin kring inlösen i annan lagstiftning inte helt grundlagens begrepp. I vattenlagens begreppsapparat används inlösen i en mer inskränkt betydelse än begreppet expropriation i 15 § 2 mom. i grundlagen. Inlösen i vattenlagen innebär inlösen av äganderätt, inte upplåtande av nyttjanderätt som kan jämföras med expropriation. I vattenlagen har nyttjanderätt för sin del förutom sådana rätt som anges i 15 § 1 mom. i grundlagen också avsett sådan rätt enligt 2 mom. som kan jämföras med expropriation i konstitutionellt hänseende. I annan lagstiftning har t.ex. placering av stora stolpar för kraftledningar och ledningsgator genom nyttjanderätt vanligen behandlats som expropriation. Å andra sidan har man brukat tillåta att mindre ledningar, avlopp och andra motsvarande anläggningar placeras på annans område med stöd av servituts- och grannelagslagstiftning.

I syfte att genomföra ett vattenhushållningsprojekt kan det beviljas rätt till inlösen av egendom som tillhör någon annan eller nyttjande av annans egendom som i fråga om verkningarna kan jämföras med inlösen eller nyttjande av annans egendom i en lindrigare form än detta. I de två första fallen är det fråga om en situation enligt 15 § 2 mom. i grundlagen och i det tredje fallet om en situation enligt 15 § 1 mom. i grundlagen. På grund av områdenas äganderättsförhållanden samt det faktum att vattenhushållningsprojekten skiljer sig från varandra i fråga om typ och storlek, kan de situationer då det prövas om rätt ska beviljas vara mycket varierande och gränsdragningen svår. Vattenlagen innehåller ett slags kontinuum allt från nyttjanderätter som avser expropriation till sådana åtkomsträttigheter och rätt till tvångsåtgärder på en annans område som till sin karaktär närmar sig allmännyttjande eller grannelagsrättslig ömsesidighet. På grund av fullmaktslagen har det inte tidigare funnits behov att ange en gräns i konstitutionellt hänseende mellan nyttjandebegränsningar och expropriation. När fullmaktslagen upphävs, måste dock en gränsdragning kunna göras. Expropriation kan tillåtas endast för ett allmänt behov.

I det föreliggande förslaget har man gått igenom vattenlagens bestämmelser om upplåtande av nyttjanderätt och bedömt dem särskilt med tanke på 15 § i grundlagen. I fråga om nyttjanderätter som innebär expropriation i konstitutionellt hänseende har man också bedömt om projekt som gäller sådana nyttjanderätter kan anses vara påkallade av ett allmänt behov och om kravet på allmänt behov ska formuleras särskilt för varje situation och typ eller om man ska nöja sig med det ospecificerade begreppet allmänt behov i grundlagen och inlösningslagen. Innehållet måste då bestämmas från fall till fall av den myndighet som prövar tillståndsärendet och i sista hand fullföljdsdomstolen.

Karaktäristiskt för expropriation är att den leder till att en förmögenhetsrättslig förmån överförs från ett subjekt till ett annat. Överföringen innebär att en förlust av eller inskränkning i överlåtarens förmögenhetsrättsliga förmån motsvarar en konkret rätt eller förmån med förmögenhetsvärde som kommer ett annat subjekt till godo och som står i motsvarighetsförhållande till inskränkningen. Nyttjandebegränsningar innebär för sin del att ägarens eller någon annan rättsinnehavares rättigheter eller friheter inskränks. Ibland kan en inskränkning i nyttjanderätten dock i fråga om de faktiska konsekvenserna vara så djupgående att frågan om den kan tillåtas måste bedömas utgående från bestämmelsen om expropriation. Det kan vara fråga om sådan faktisk expropriation om ägaren via en åtgärd som riktar sig till hans eller hennes egen-

dom helt förlorar möjligheten att utnyttja sin egendom på normalt sätt. Ett skolexempel på detta var i tiden upplåtande av vägrätt för en allmän väg: även om egendomen inte formellt överfördes till väghållaren (genom äganderätt), fick väghållaren genom vägrätten en ändamålsbunden, fullständig befogenhet att under en obegränsad tid nyttja området för en väg. I denna situation motsvarade ägarens förlust också den i praktiken bestående befogenhet att nyttja området som väghållaren fick.

Ett vattenhushållningsprojekt som t.ex. innebär varaktig höjning av medelvattenståndet och genom vilket ett vattenområde varaktigt sätts under vatten, kan åstadkomma verkningar på ägarens ställning som kan jämföras med expropriation, om användningen av egendomen ändras avsevärt. Även om ändring av en markareal till ett vattenområde inte medför ändringar i ägandeförhållandena och ger markägaren bl.a. fiskerätt, kan omständigheten att en betydande del av en fastighet, som t.ex. kan utnyttjas för strandbyggande, då läggs under vatten jämföras med expropriation. Å andra sidan får en mindre ändring av medelvattenståndet inte nödvändigtvis i alla situationer dramatiska följder för ägarens ställning, utan är ofta till nytta också med tanke på möjligheterna att använda området för rekreation.

4.2 Systemets grundläggande struktur

Avsikten med de föreslagna ändringarna är att revidera vattenlagens bestämmelser om upplåtande av nyttjanderätt och inlösen i fråga om fast egendom så att de överensstämmer med grundlagen. Lagen om beviljande av vissa rättigheter med avseende å nyttjande av vatten kan då upphävas som obehövlig. Det föreslås att de bestämmelser om nyttjanderätt som överensstämmer med 15 § 1 mom. i grundlagen ska preciseras. De allmänna förutsättningarna för inskränkning i de grundläggande fri- och rättigheterna ska beaktas bättre och de nyttjanderätter som överensstämmer med 15 § 1 mom. i grundlagen ska skiljas från de situationer som avses i 2 mom. i den paragrafen. Som förutsättning för inlösen som avses i 15 § 2 mom. i grundlagen och för upplåtande av nyttjanderätt, som till verkningarna kan jämföras med inlösen, uppställs ett krav på allmänt behov.

Samma krav på ett allmänt behov ska gälla också andra sådana projekt för vilka nyttjanderätt inte kan upplåtas t.ex. när en förutsättning för besittning enligt den föreslagna 2 kap. 13 § 2 mom. 2 punkten i vattenlagen saknas. I en sådan situation, och om det inte är fråga om beviljande av ringa nyttjanderätt enligt den föreslagna 2 kap. 12 §, kan rätt till ett område upplåtas endast när kravet på ett sådant allmänt behov som avses i 2 kap. 13 a § uppfylls, även om det inte skulle vara fråga om en situation jämförbar med expropriation enligt 15 § 2 mom. i grundlagen. Också enligt det gällande 2 kap. 13 § 3 mom. i vattenlagen förutsätter upplåtande av nyttjanderätt att det finns ett allmänt behov i en situation då sökanden inte besitter mint hälften av det område som behövs.

De nyttjanderätter som anges i 15 § 1 mom. i grundlagen kan i det system som vattenlagen bildar delas in i tre grupper på basis av deras rättsliga grund och omfattning. Den första gruppen består av nyttjanderätter som direkt baserar sig på lag. De är vanligen mindre till omfattningen och den olägenhet de förorsakar områdets eller anläggningens ägare är ringa eller utan betydelse. Den andra gruppen består av ringa nyttjanderätter, om vilka det föreskrivs i 2 kap. 12 § i vattenlagen. Den olägenhet de förorsakar områdets ägare och möjligheterna att använda området i övrigt är övergående eller ringa. Upplåtande av rätt förutsätter dock prövning från fall till fall och angivandet av rättens dimension. Det föreslås inte att det i lagen tas in självständiga förutsättningar för upplåtande av nyttjanderätt, utan dessa ska knytas till vad tillståndsprövningen resulterar i.

Den tredje gruppen nyttjanderätter i vattenlagen bildar de rättigheter som i betydande grad begränsar ägarens befogenhet att nyttja området jämfört med grupp två. Bestämmelser om dem

tas in i 2 kap. 13 § i vattenlagen. Genom den rätt som hör till den tredje gruppen är det inte möjligt att ingripa i ägarens befogenhet att nyttja området på ett sätt som i fråga om verkningarna de facto ska anses jämförbart med inlösen. Rätten beviljas genom ett myndighetsbeslut där det prövas om förutsättningarna för upplåtande av rätt föreligger och där rättens omfattning anges.

4.3 Allmänna förutsättningar för inskränkning av de grundläggande fri- och rättigheterna

Grundlagsutskottet har i sin utlåtaningspraxis (GrUB 25/1994 rd, s. 5) ställt följande villkor för en inskränkning av de grundläggande fri- och rättigheterna:

1. Inskränkningarna ska bygga på bestämmelser på lagnivå.
2. Inskränkningarna ska vara noga avgränsade och tillräckligt exakt definierade.
3. Grunderna för inskränkningar ska vara acceptabla med tanke på systemet med de grundläggande fri- och rättigheterna och dikterade av något tungt vägande samhälleligt skäl.
4. Det kan inte föreskrivas genom lag om en inskränkning av kärnan i en grundläggande fri- eller rättighet.
5. Inskränkningarna ska vara nödvändiga för att ett syfte ska uppnås och till sin omfattning stå i rätt proportion dels till rättsobjektet som är skyddat genom de grundläggande fri- och rättigheterna, dels till vikten av det samhälleliga intresset bakom begränsningarna.
6. Inskränkningar i grundläggande fri- och rättigheter kräver ett adekvat rättsskydd.
7. Inskränkningarna får inte stå i strid med Finlands internationella förpliktelser vad gäller de mänskliga rättigheterna.

Alla nyttjandebegränsningar som bygger på vattenlagen och alla nyttjanderätter som beviljas med stöd av den bygger på bestämmelser på lagnivå. Bestämmelserna är så detaljerat formulerade att de uppfyller kraven på noggrann avgränsning och exakt definition. Av bestämmelserna framgår klart det användningsändamål som rätten avser eller för vilket rätt kan upplåtas. Det är inte möjligt att genom bestämmelser på lagnivå slå fast nyttjanderättens omfattning på samma sätt som dess ändamål. Både när rättigheter upplåts direkt med stöd av lag och när de upplåts genom myndighetsbeslut finns det oundvikligen en prövningsmarginal som gör det möjligt att beakta olika förhållanden.

Så kallad rätt till allmännyttjande är direkt beroende av lag och gäller till förmån för användarna utan något separat myndighetsbeslut. Typiskt för dessa rättigheter är att deras begränsande verkan på ägarnas befogenhet att nyttja området är liten eller i praktiken obefintlig. De mest betydande nyttjandebegränsningarna uppställs genom myndighetsbeslut, vilket alltså kan vara ett tillstånd av regionförvaltningsverket eller ett beslut av dikningsförrättningen eller den kommunala miljöförvaltningsmyndigheten. Den allmänna bestämmelsen om sättet att genomföra vattenhushållningsprojekt förutsätter att projektet ska genomföras på ett sätt som medför så liten olägenhet som möjligt. Projekt ska planeras och genomföras så att deras skadliga effekter på miljön och grannfastigheten minimeras och så att onödigt intrång i annans egendom samtidigt undviks. Dessa bestämmelser styr prövningen vid beslut i en riktning som accentuerar begränsningarnas nödvändighet.

Förlust av förmån på grund av vattenrättsliga nyttjandebegränsningar ska ersättas. I vattenlagstiftningen har kraven på egendomsskydd och medborgarnas rättsskydd ansetts förutsätta att ersättningsfrågor som beror på upplåtande av nyttjanderätt ska avgöras på tjänstens vägnar samtidigt som nyttjanderätt upplåts. Utgångspunkten i fråga om ersättningens storlek är principen om full ersättning. I fråga om vissa förluster av förmån bestäms ersättningen multiplicerad med 1,5. Parterna kan i ett vattenrättsligt förfarande uttrycka sin uppfattning förutom om huruvida projektet allmänt sett kan tillåtas också om de nyttjanderätter som behövs för att genomföra projektet och ersättningarna för dem. Ersättningarnas lagenlighet kan föras till domstol för prövning på det sätt som föreskrivs i 15 kap. i vattenlagen. Om en nyttjanderätt som direkt baserar sig på lag förorsakar förlust av förmån som ska ersättas, kan det ärende som gäller ersättning av förlusten anhängiggöras hos tillståndsmyndigheten som ett separat ersättningsärende.

I fråga om de nyttjanderätter som direkt baserar sig på lag fattas inget myndighetsbeslut vars laglighet kan föras till domstol för bedömning. En part har dock i dessa situationer möjlighet att föra lagligheten i verksamheten för prövning som ett tillsynsärende enligt vattenlagen. Ändring i det beslut som gäller ärendet kan sökas hos domstol. De tillsynsmyndigheter som anges i vattenlagen kan vid lagöverträdelser vidta omedelbara åtgärder med stöd av vattenlagens 14 kap. 10 § för att förhindra olägenhet eller fara. Dessutom kan tillsynsmyndigheterna med stöd av 14 kap. 11 § avbryta verksamhet som avses i 2 kap. 15 §, om verksamheten är uppenbart lagstridig. Myndigheten, en part eller någon annan som har rätt att inleda ett ärende kan i bägge fallen inleda ett sådant förvaltningstvångsärende som avses i 14 kap. 4 § och via vilket åtgärdernas lagenlighet kan föras till tillståndsmyndigheten och vidare till fullföljdsdomstolen för bedömning.

Enligt 21 § 1 mom. i grundlagen har var och en rätt att på behörigt sätt och utan ogrundat dröjsmål få sin sak behandlad av en domstol eller någon annan myndighet som är behörig enligt lag samt att få ett beslut som gäller hans eller hennes rättigheter och skyldigheter behandlat vid domstol eller något annat oavhängigt rättskipningsorgan. Största delen av de avgöranden som utfärdats med stöd av vattenlagen och som inverkar på enskildas rättigheter är till sin karaktär förvaltningsbeslut som meddelats i tillståndsförfarande eller i någon annan typ av förfarande. Ändring i dem kan sökas antingen genom besvär eller genom begäran om omprövning enligt vad som föreskrivs i 15 kap. i vattenlagen.

Rätt att söka ändring i ett beslut enligt vattenlagen har enligt 15 kap. 2 § en part, dvs. den vars rätt, fördel eller skyldighet saken kan gälla. I den rättspraxis enligt vattenlagen som gäller partsställning har bestämmelserna tillämpats på ett sätt som framhäver medborgarnas rättsskydd, och också en jämförelsevis avlägsen anknytning till saken har ansetts medföra rätt att söka ändring. Ändring i ett beslut som meddelats med stöd av vattenlagen får sökas också av en registrerad förening eller stiftelse vars syfte är att främja miljöskydd, hälsoskydd, naturvård eller trivseln i boendemiljön och inom vars stadgeenliga verksamhetsområde miljökonsekvenserna i fråga uppträder. Besvärsrätt i ett vattenärende har dessutom den kommun där verksamheten äger rum eller en annan kommun inom vars område verksamhetens miljökonsekvenser uppträder samt de myndigheter som specificeras i bestämmelsen.

4.4 Nyttjanderätt direkt med stöd av lag

Placering av en ledning

För att tillståndsplikten för anläggande av en ledning under en kungsådra ska kunna avgränsas och ärendet behandlas i anmälningsförfarande måste också den nyttjanderätt som krävs för genomförandet av projektet ordnas. Det föreslås att det i vattenlagen tas in en ny 2 kap. 5 a §, med stöd av vilken den projektansvarige har rätt att placera en i bestämmelsen avsedd vatten-,

avlopps- eller kraftledning eller en telekommunikationskabel eller någon annan ledning med motsvarande verkan på någon annans vattenområde direkt med stöd av lag. En jordgasledning eller en fjärrvärmeledning kan komma i fråga som en sådan ledning med motsvarande verkan som avses i paragrafen. Om en sådan bestämmelse inte togs in i lagen, skulle den projektansvarige bli tvungen att förvärva den rätt som behövs genom att avtala om saken med vattenområdets ägare.

De i paragrafen avsedda ledningarnas användningsändamål, dvs. att överföra vatten, avlopp, energi och värme och ordna telekommunikationer, kan i dag anses som nödvändiga grundläggande funktioner med tanke på boende och olika ekonomiska verksamheter. Sådana ledningar utgör mindre konstruktioner. Oberoende av metoden ska en sådan inskränkning i ägarens befogenhet att nyttja området som beror på placeringen av alla de i paragrafen avsedda konstruktionerna vara ringa. I praktiken begränsar placeringen av ledningarna inte möjligheterna att utnyttja vattendraget på annat sätt, även om ledningen på den plats där den finns kan förhindra andra åtgärder som gäller vattenförekomstens botten.

Den allmänna bestämmelsen i vattenlagens 2 kap. 7 § om sättet att genomföra ett vattenushållningsprojekt förutsätter att projektet genomförs på ett sätt som förorsakar så liten olägenhet som möjligt. Enligt andra meningen i det förslagna 2 kap 5 a § får placeringen av ledningen inte medföra annan än ringa olägenhet för områdets ägare. En ledning bör inte placeras på ett område som tagits i särskilt bruk eller på något annat område där områdets ägare enligt en förhandsbedömning kan ha intresse att placera något eller använda på ett sätt som kunde begränsas av ledningens placering. Rätt att placera en ledning föreligger inte, om projektet enligt 3 kap. 2 § kräver tillstånd.

Rätten att placera en ledning på annans område och den nyttjandebegränsning som följer av det är så ringa att tillståndsmyndigheterna i regel inte har bestämt att ersättning för upplåtande av nyttjanderätt ska betalas. Det föreslås därför inte att en regelrätt skyldighet att betala ersättning till områdets ägare ska tas in i den föreslagna bestämmelsen. Bestämmelsen stämmer i detta avseende överens med de övriga bestämmelserna om rätt till allmännyttjande. Den som orsakats olägenhet ska dock ha rätt att genom en separat ansökan kräva ersättning för den olägenhet som ledningens placering medför. Den föreslagna bestämmelsen om placering av en ledning ska betraktas som en sådana tillåten nyttjandebegränsning som anges i 15 § 1 mom. i grundlagen.

Uttag av ytvatten från annans område

Enligt 4 kap. 3 § 1 mom. i vattenlagen får ägaren till eller innehavaren av en fastighet ta ytvatten från annans vattenområde för sedvanlig förbrukning på sin fastighet. Det handlar om uttag av vatten i liten skala och det får inte ha sådana följder som avses i 3 kap. 2 § i vattenlagen eller medföra olägenheter för andra som tar vatten från samma område. Anordningarna för att ta det ytvatten som avses i bestämmelsen är av ringa omfattning och den olägenhet som förorsakas områdets ägare genom att de placeras där är i de flesta fall utan betydelse. För närvarande sker placeringen av anordningarna antingen på basis av ett avtal mellan parterna eller på basis av rätt som tillståndsmyndigheten beviljar med stöd av paragrafens 2 mom.

Det föreslås att 1 mom. kompletteras med bestämmelser om att den som tar vatten, direkt med stöd av en bestämmelse i lag, ska kunna placera en sådan anordning eller ledning som behövs för uttaget på vattenområdet, om de förutsättningar som angivits för uttag av vatten i övrigt uppfylls. Sådant uttag av vatten för sedvanlig förbrukning på fastigheten som avses i bestämmelsen ska anses som en godtagbar grund med tanke på systemet med de grundläggande fri- och rättigheterna och påkallat av ett vägande samhälleligt behov. De anordningar och ledning-

ar som avses i bestämmelsen är små och eftersom vattenlagens allmänna bestämmelser om genomförande av ett projekt styr också deras placering, behövs det ingen precisering när det t.ex. gäller placeringen av anordningar eller konstruktioner i syfte att undvika onödig olägenhet eller ett område som tagits i särskilt bruk. Bestämmelser om ersättning för olägenhet förorsakad av en anordning eller anläggning som placerats med stöd av denna paragraf finns i 13 § 1 mom. För att få placera ledningar på någon annans markområde krävs det fortfarande samtycke av områdets ägare eller innehavare. Den föreslagna bestämmelsen uppfyller kraven i 15 § 1 mom. i grundlagen.

Tillståndsmyndigheten kan med stöd av 4 kap. 3 § 2 mom. i vattenlagen bevilja rätt till annat uttag av ytvatten än det som avses i 1 mom. och upplåta de nyttjanderätter som krävs för uttaget. Bestämmelsen gäller situationer då ändamålet med uttaget eller vattenmängden avviker från de situationer som regleras i 1 mom., men där projektet ändå inte kräver tillstånd. De ledningar och anordningar som avses i detta moment och principerna för placeringen av dem avviker inte från de i 1 mom. avsedda ledningarna och anordningarna. Av den anledningen ska också de betraktas som en sådan tillåten nyttjandebegränsning som avses i 15 § 1 mom. i grundlagen.

4.5 Nyttjanderätt genom myndighetsbeslut

Ringa nyttjanderätt

Syftet med nyttjanderätt som avser annans egendom är att göra det möjligt att genomföra ett vattenhushållningsprojekt som anses godtagbart enligt vattenlagen. Förutsättningarna för att ett tillståndspliktigt vattenhushållningsprojekt ska kunna genomföras är enligt 3 kap. 4 § 1 mom. i vattenlagen antingen att projektet inte medför skada (1 punkten) eller att det medför nytta (2 punkten). Begränsningsgrunden kan betraktas som godtagbar med tanke på systemet med de grundläggande fri- och rättigheterna.

Det föreslås att bestämmelser om upplåtande av ringa nyttjanderätt placeras i 2 kap. 12 §. Bestämmelsen motsvarar gällande 2 kap. 13 § 2 mom. i vattenlagen. Bestämmelsens tillämpningsområde har inte begränsats, vilket innebär att sådan nyttjanderätt som avses i bestämmelsen kan upplåtas för genomförande av vilket vattenhushållningsprojekt som helst, om förutsättningarna för beviljande av tillstånd för projektet föreligger. Innehållet i de rättigheter som anges i bestämmelsen och kravet på att de ska vara ringa begränsar dock tillämpningen av bestämmelsen till mindre projekt.

Beviljande av nyttjanderätt baserar sig på prövning som utförs av tillståndsmyndigheten från fall till fall, där frågan om förutsättningar för upplåtande av nyttjanderätt föreligger avgörs på basis av de allmänna skyldigheterna i fråga om sättet att genomföra ett vattenhushållningsprojekt (2 kap. 7 §) samt de allmänna förutsättningarna för tillstånd (3 kap. 4 §). Bestämmelserna styr genomförandet av projektet så att allmänna eller enskilda intressen inte kränks på ett sätt som kan undvikas. Nyttjanderätt får inte upplåtas i större omfattning än vad som är nödvändigt för att genomföra projektet. Tillståndsmyndighetens prövning är viktig för att säkerställa att projektet är nyttigt och att det inte upplåts mer omfattande nyttjanderätter för projektet än nödvändigt.

De situationer som omfattas av tillämpningsområdet för den föreslagna 2 kap. 12 § är i typfallet sådana då den olägenhet som förorsakas ägaren är av övergående art eller ringa. Bestämmelserna stämmer överens med kraven i 15 § 1 mom. i grundlagen.

Nyttjanderätter som är större än ringa

Syftet med en nyttjanderätt som upplåts med stöd av 2 kap. 13 § i vattenlagen är på samma sätt som i 2 kap. 12 § att möjliggöra genomförandet av ett vattenhushållningsprojekt som enligt vattenlagen anses godtagbart. I 1 mom. specificeras de objekt och ändamål för vilka nyttjanderätt till annans område kan upplåtas. Nyttjanderätten kan gälla ett jord- och vattenområde samt egendom på området som är av betydelse med tanke på genomförandet av vattenhushållningsprojektet. Nyttjanderätt kan beviljas 1) för en anordning, byggnad eller annan anläggning och för användning och underhåll av den, 2) som grund för ett nytt vattenområde som avses i 1 kap. 5 § 2 mom. eller som grund för en ny bädd, 3) för uppläggning av jord som avlägsnas, eller 4) för en anordning eller anläggning som behövs för att skydda ett allmänt eller enskilt intresse och för användning och underhåll av den.

Beviljande av nyttjanderätt baserar sig på motsvarande sätt på prövning som utförs av tillståndsmyndigheten från fall till fall, där frågan om förutsättningar för upplåtande av nyttjanderätt föreligger avgörs på basis av de allmänna skyldigheterna i fråga om sättet att genomföra ett vattenhushållningsprojekt (2 kap. 7 §) samt de allmänna förutsättningarna för tillstånd (3 kap. 4 §). Ett projekt som förutsätter rätt enligt 2 kap. 13 § i vattenlagen ska uppfylla den förutsättning avseende intressejämförelse som anges i 3 kap. 4 § 1 mom. 2 punkten, dvs. nytan av projektet ska vara avsevärd i förhållande till de förluster det medför. Att upplåta rätt för genomförande av ett vattenhushållningsprojekt som bedöms vara nyttigt ska anses vara godtagbart med tanke på systemet med de grundläggande fri- och rättigheterna. Dessutom bör det beaktas att upplåtande av nyttjanderätt förutsätter att sökanden redan från tidigare har rätt till största delen av områdena och att upplåtande av rätt är möjligt endast till en del av de områden som förutsatts för genomförandet av projektet. Detta framgår av den föreslagna 13 § 2 mom. 2 punkten, enligt vilken en förutsättning för upplåtande av nyttjanderätt är att sökanden från tidigare besitter minst hälften av det område som behövs för projektet.

Syftet med det föreslagna 13 § 3 mom. är att säkerställa att det genom den nyttjanderätt som upplåts inte kan göras intrång i egendomsskyddets kärna. Egendomsskyddets kärna är inte noggrant avgränsad eller exakt. Med stöd av servitut- och grannelagslagstiftningen har det ansetts vara tillåtet att placera bl.a. olika slags ledningar, avlopp och andra motsvarande anordningar och anläggningar på annans område. Bestämmelser om detta finns bl.a. i 28 kap. i informationssamhällsbalken (917/2014), i 14 kap. i fastighetsbildningslagen (554/1995), vilket gäller servitut, samt i 161 och 161 a § i markanvändnings- och bygglagen (132/1999), vilka gäller placering av samhällstekniska anordningar och ledningar. I regeringens proposition om informationssamhällsbalken (RP 221/2013 rd) bedömdes placeringen av ledningar och konstruktioner utgöra sådana nyttjandebegränsningar som anges i 15 § 1 mom. i grundlagen.

Det centrala vid bedömningen av om regleringen är godtagbar är vilken olägenhet begränsningen förorsakar ägaren till den fastighet som berörs. Det är att observera att ledningar och anordningar som placeras med stöd av lagar som stiftats i vanlig lagstiftningsordning kan innebära en mycket djupgående begränsning av området i fråga eller rentav att fastighetsägarens befogenhet att nyttja området utesluts. Enbart hur djupgående begränsningen är kan därför inte anses vara ett avgörande kriterium. Huruvida begränsningen kan godtas ska därför bedömas å ena sidan utifrån hur den inverkar på möjligheten att använda det aktuella området i övrigt, å andra utifrån hur den inverkar på möjligheten att utnyttja den övriga egendomen.

Av den föreslagna regleringen följer att den projektansvarige kan beviljas sådan nyttjanderätt som avses i paragrafen till även ett omfattande område, om detta inte medför avsevärd olägenhet för användningen av området i övrigt. Å andra sidan kan den projektansvarige beviljas rätt som i fråga om konsekvenserna närmar sig inlösen, om denna gäller ett område av mindre omfattning och inte medför avsevärd olägenhet med tanke på användningen av den övriga

egendomen. De situationer då nyttjanderätt upplåts kan vara väldigt olika. I bestämmelsen är kriterierna därför inte strikt formulerade. Det kan inte anses ändamålsenligt att omfattningen på den i kriterierna avsedda rätten anges som en entydig areal heller av den anledningen att formen och placeringen i fråga om det område som rätten gäller kan vara av betydelse när saken bedöms.

Tillämpningsområdet för punkt 1 i kriterierna omfattar nyttjanderätter för områden som är större än ringa medan tillämpningsområdet för punkt 2 för sin del omfattar nyttjanderätter för områden av mindre omfattning. Även om omfattningen måste prövas från fall till fall, är det inte meningen att omfattningen på det område som nyttjanderätten gäller ska sättas i relation till arealen på den berörda fastigheten när man väljer vilka kriterier som ska tillämpas. Olika slags ledningar, anordningar, konstruktioner, anläggningar och byggnader i samband med genomförande av vattenhushållningsprojekt är i allmänhet så små till omfattningen att frågan om den nyttjanderätt de förutsätter kan godtas ska bedömas huvudsakligen på basis av punkt 2.

Förutsättningarna för upplåtande av nyttjanderätt bedöms enligt registerenhet och ägare. Om den nyttjanderätt som projektet kräver gäller flera olika fastigheter eller ett samfällt område, ska förutsättningarna för upplåtande av rätten prövas separat för varje fastighet. Grunden för bedömningen utgörs av gällande fastighetsindelning, men vid bedömningen ska man ta hänsyn också till annan egendom som ägaren till den berörda fastigheten har och som påverkas av nyttjanderätten. Avsikten med detta är att säkerställa att man vid bedömningen ska kunna beakta hur nyttjanderätten inverkar på en helhet, eventuellt bestående av flera fastigheter, som tillhör samma person.

Nyttjanderätt ska inte beviljas, om rätten medför avsevärd olägenhet för ägarens möjlighet att nyttja det område som rätten gäller eller något annat område. Tröskeln för avsevärd olägenhet framhäver ägarens skyldighet att på sitt område tåla begränsningar som beror på att vattenhushållningsprojekt genomförs. En motsvarande tröskel används bl.a. i 156 § i fastighetsbildningslagen, som gäller stiftande av servitut. Enligt den får ett servitut som stiftas inte medföra betydande olägenhet för den belastade registerenheten eller för innehavaren av en servitutsträtt som redan belastar området. På grund av det allmänna tillämpningsområde som bestämmelsen har föreslås det inte att kriterierna för avsevärd olägenhet preciseras i paragrafen, utan detta blir beroende av tillämpningspraxis. Avsevärd olägenhet är åtminstone om nuvarande användning eller en befogad användning av annat slag förhindras eller begränsas i avsevärd grad. Det gäller att observera att tröskeln än kopplad till upplåtande av nyttjanderätt, inte till förutsättningarna för bestämmande av ersättning.

4.6 Expropriation och nyttjanderätter vars verkningar kan jämföras med expropriation

Allmänt

Det föreslås att bestämmelser som innebär sådan expropriation av egendom som avses i 15 § 2 mom. i grundlagen tas in i fem paragrafer i vattenlagen. De anger alla ett allmänt behov som förutsättning för inlösen eller upplåtande av nyttjanderätt som kan jämföras med inlösen. Vattenlagens 2 kap. 13 a § ska bilda en allmän grund för inlösen när det gäller vattenhushållningsprojekt. En hänvisning till detta tas in i 6 kap. 6 § och 8 kap. 4 §. Särskilda grunder för inlösen som är bundna till vissa typer av projekt är tryggnad av vattentjänster (4 kap. 13 §), tillgodogörande av vattenkraft (8 kap. 5 §) och anläggande av en hamn (10 kap. 7 §). Bestämmelser om inlösen av ett lastningsområde eller hamn som krävs för försvarsmaktens och gränsbevakningsväsendets tjänsteåligganden finns i 10 kap. 8 § i vattenlagen. Bestämmelsen uppfyller i sin nuvarande lydelse de krav som ställs i 15 § 2 mom. i grundlagen och det föreslås ingen ändring av den i detta sammanhang.

Allmän grund för inlösen

Tillämpningsområdet för den nya 2 kap. 13 a § i vattenlagen omfattar alla projekttyper i vattenlagen, med undantag för situationer där särskilda grunder gäller (4 kap. 13 §, 8 kap. 5 § och 10 kap. 7—8 §). På grund av att vattenhushållningsprojekten är olika kan bestämmelsens tillämpningsområde inte begränsas till vissa typer av projekt, eftersom frågan om inlösen eller upplåtande av nyttjanderätt som kan jämföras med inlösen kan uppstå också i förhållandevis olika projekt. Inte heller projektets storleksgrad eller vem som genomför det är av avgörande betydelse med tanke på frågan om ett allmänt behov föreligger.

Huruvida ett allmänt behov föreligger avgörs genom en bedömning av vilken betydelse projektet har för samhälleliga intressen. Med beaktande av kravet på exakthet och noggrann avgränsning har strävan i bestämmelsen varit att konkretisera kravet på ett allmänt behov enligt 15 § 2 mom. i grundlagen genom att skriva in de allmännaste syften som är betydande ur samhällets synvinkel och där ett allmänt behov kan kräva att de genomförs. Syftet för ett projekt kan t.ex. vara trygghet av energiförsörjning eller vattentjänster, telekommunikation eller förbindelser, främjande av ett allmänt utnyttjande av området för rekreation eller av naturskydd, beredskap inför extrema väder- och vattenförhållanden eller kontroll av vattenhushållningen på ett avrinningsområde eller hänföra sig till ett annat allmänt intresse som kan jämföras med detta. Det är inte möjligt att på ett uttömmande sätt definiera begreppet allmänt behov i den föreslagna 2 kap. 13 a §. Bestämmelsen måste därför ges tolkningsutrymme.

Kravet på allmänt behov uttrycker inte enbart styrkan i det intresse som kräver att projektet genomförs, utan det kan bli nödvändigt att balansera divergerande allmänna intressen när man avgör huruvida ett allmänt behov kräver inlösen eller upplåtande av rätt. Så kan t.ex. ett projekt för vattenreglering som är nyttigt för energiproduktionen, möjligheterna att kontrollera översvämningssrisker och utnyttja området för rekreation vara skadligt med tanke på vattenvärden och naturskyddet. Vilket projekt som helst som har nyttiga effekter allmänt sett ska inte som sådant automatiskt anses vara påkallat av ett allmänt behov. De projekt som är nödvändiga ur samhällets synvinkel uppfyller självfallet kravet på allmänt behov, men bestämmelsens tillämpningsområde kan å andra sidan inte avgränsas endast till sådana nödvändiga projekt där det inte finns något alternativt genomförande. Kravet på ett allmänt behov uppfylls också av den typ av projekt som ska anses behövliga och som bedömda som en helhet avsevärt främjar tillgodoseendet av samhälleliga intressen.

Som begrepp hänvisar allmänt behov till intressen som åtnjuter skydd på basis av lagstiftning och som gäller en större krets än enskilda medborgare eller en mindre grupp. Dessa intressen gagnas av projektet i fråga antingen indirekt eller indirekt. Kravet på allmänt behov kan inte avgränsas endast till intressen av riksomfattande betydelse, utan också regionala och lokala intressen ska i princip kunna anses uppfylla kravet på allmänt behov.

Trygghet av vattentjänster

Enligt bestämmelsen om trygghet av vattentjänster i vattenlagens 4 kap. 13 § kan den som tar vatten ges rätt att lösa in ett område på ett skyddsområde för en vattentäkt, om det behövs för placeringen av anordningar eller anläggningar som tjänar uttaget av vatten. Vid projekt som gäller uttag av vatten förvärvar verksamhetsutövaren ofta genom frivilliga köp äganderätten till de centrala området som projektet förutsätter. Dessutom kan många rättigheter till annans område i anslutning till ett projekt som gäller uttag av vatten upplåtas som sådana nyttjanderätter som anges i 15 § 1 mom. i grundlagen. Det kan dock inte anses uteslutet att genomförandet av ett projekt i vissa situationer förutsätter att anordningar eller anläggningar som tjänar uttaget av vatten placeras på ett skyddsområde. Mer omfattande projekt som i typfallet tjänar ett samhälles vattentjänster kan kräva att sådana anordningar och anläggningar

placeras på området som på grund av den nyttjandebegränsning de förorsakar som helhet sett kan jämföras med inlösen. Möjligheten att lösa in områden som förutsätter anordningar och anläggningar som tjänar vattentjänster bör därför fortfarande stå kvar i lagen.

Tillämpningsområdet för möjligheten till inlösen bör dock med beaktande av 15 § 2 mom. i grundlagen begränsas endast till projekt som uppfyller kravet på allmänt behov. Det föreslås att paragrafen ändras till denna del så att rätt att lösa in ett område kan ges ägaren till en vattentäkt som tjänar ordnandet av ett samhälles vattentjänster eller tillgodser ett annat allmänt behov. Vattentjänsterna är nödvändiga tjänster och ett projekt som tillgodoser detta behov ska anses uppfylla kravet på ett allmänt behov. Bestämmelsen gäller projekt som tjänar ordnandet av ett samhälles vattentjänster oberoende av hur de ordnas.

Bestående ändring av medelvattenståndet

Det föreslås att de bestämmelser som gäller upplåtande av nyttjanderätt för höjning av medelvattenståndet ändras så att betydelsen av parternas samtycke enligt i 6 kap. 5 § i vattenlagen kvarstår, dvs. som en till projekttypen knuten särskild förutsättning för tillståndsprövning, men att 2 kap. 13, 13 a och 14 § ska tillämpas på prövningen av upplåtande av nyttjanderätt.

Ständig nyttjanderätt till vattenkraft

Enligt 8 kap. 2 § i vattenlagen är en förutsättning för att tillstånd att bygga vattenkraftverk ska beviljas, utöver det som föreskrivs i 3 kap. 4 §, att sökanden i egenskap av ägare eller i egenskap av innehavare av nyttjanderätten har rätt till den vattenkraft som ska tillgodosöras i projektet eller att sökanden i samband med att tillstånd beviljas får en sådan rätt.

Vattenkraft, där sådan finns, är den ekonomiskt mest betydande egendomen i ett vattenområde. Hur viktig nyttjanderätt till vattenkraft är framgår också av att överlåtelse av nyttjanderätt ska göras på ett förbundet sätt med iakttagande av bestämmelserna i 2 kap. 1 § i jordabalken (540/1995). Grundlagsutskottet har i samband med forsskyddslagstiftningen (GrUU 18/1982 rd, 8/1986 rd, 4/1990 rd och 21/1993 rd) ansett att ett förbud mot att bygga ett vattenkraftverk i sådana vattendrag som specificeras i lagen, vilket innebär ett hinder mot tillgodogörande av vattenkraft, vad konsekvenserna beträffar bör jämföras med expropriation av egendom.

När vikten av grundlagsutskottets utlåtningspraxis bedöms bör man beakta att utlåtningsavgavs före reformen av de grundläggande fri- och rättigheterna (RP 309/1993 rd). I samband med reformen av de grundläggande fri- och rättigheterna kompletterades förteckningen över grundläggande fri- och rättigheter, vars tyngdpunkt tidigare legat på friheter, med bestämmelser om social trygghet, rättsskydd, god förvaltning, miljön och minoriteters kulturella rättigheter. Syftet med reformen var att utveckla systemet med de grundläggande fri- och rättigheterna i en riktning där de dimensioner som betonar individens frihet, trygghet, jämlikhet samt möjligheter att delta och påverka skulle uppvisa större balans sinsemellan.

I och med att strukturen på energiproduktionen ändrats har också vattenkraftens betydelse som form för produktion av primärenergi minskat, men i motsvarande grad blivit viktigare som reglerkraft. Olika former för användning av andra vattenområden i samband med strömmande vatten har ökat i betydelse, såsom för rekreation, fisketurism och naturskydd. Med beaktande av de ovan anförda synpunkterna ska utgångspunkten när bestämmelsen bedöms i konstitutionellt hänseende fortfarande vara att utnyttjande av vattenkraft nästan alltid är den ekonomiskt mest betydande formen att utnyttja ett vattenområde och nyttjanderätt till vattenkraft den mest betydande egendomen i ett vattenområde. Ständig nyttjanderätt till vattenkraft ska i fråga om konsekvenserna betraktas som de facto jämförbar med expropriation.

Det föreslås att 8 kap. 5 § 3 mom. i vattenlagen ändras så att en förutsättning för upplåtande av nyttjanderätt till någon annans vattenkraft är att projektet är påkallat av ett allmänt behov med tanke på tryggheten av energiförsörjningen. Vid bedömningen kunde man utöver möjligheten till energiproduktion bl.a. ta hänsyn också till den ökade reglerkraften för att balansera variationsbredden inom energiproduktionen. Bedömningen av huruvida ett allmänt behov föreligger görs som en helhetsprövning där tillståndsmyndigheten på basis av den utredning som lagts fram i saken tar ställning till vilken betydelse projektet har för energiförsörjningen.

Ett undantag från kravet på allmänt behov bildar 4 mom. i ikraftträdandebestämmelsen. Enligt det kan ständig nyttjanderätt beviljas även om projektet inte skulle anses vara påkallat av ett allmänt behov. Bestämmelsen gäller vattenkraftverk som har beviljats tillstånd med stöd av tidigare lagstiftning. Syftet med bestämmelsen är att förhindra uppkomsten av en situation då ett existerande kraftverk inte längre har rätt till vattenkraften och kraftverket inte längre kan beviljas sådan rätt utifrån ett allmänt behov. En situation då strandområdena i vattendraget är anpassade till den vattenmiljö som verksamheten förutsätter och den projektansvarige inte längre har rätt att bedriva sin verksamhet skulle medföra betydande ändringar i vattenmiljön och nya arrangemang när det gäller ansvarsförhållandena.

När ständig nyttjanderätt upplåts till någon annans vattenkraft fastställs ersättningen multiplicerad med 1,5. Vid en bedömning av om bestämmelserna är godtagbara bör man beakta det förfarande för deltagande som hänför sig till byggande av ett kraftverk. Om avtal inte nås om tillgodogörande av vattenkraften, ska den projektansvarige enligt 8 kap. 5 § 2 mom. i vattenlagen inbjuda de delägare som förfogar över minst en hundradel av den vattenkraft som ska tillgodogöras att delta i projektet. Syftet med regleringen har varit att ge dem som är delägare i vattenkraften möjlighet att delta i projektet. Begränsningen av rätten att delta baserar sig på 1 § i fullmaktslagen. Trots att fullmaktslagen upphävs, föreslås det att denna begränsning ska kvarstå. Rätten att delta i ett projekt som avser tillgodogörande av vattenkraft kan inte betraktas som en sådan rätt som hör till äganderättens kärna och som är skyddad av bestämmelsen om egendomsskydd i 15 § i grundlagen och som inte kan begränsas i vanlig lagstiftningsordning.

Frågan om en begränsning av rätten att delta ska bedömas särskilt med utgångspunkt i huruvida begränsningsgrunden kan godtas. Syftet med de bestämmelser som gäller tillgodogörande av samfällad vattenkraft och upplåtande av ständig nyttjanderätt i samband med det är att möjliggöra utnyttjande av vattenkraft genom att koncentrera den rätt som tillhör delägarna i vattenområdet till en och samma aktör. Ägande på mindre än en hundradel kan inte ses som ändamålsenligt när det gäller projekt som avser tillgodogörande av vattenkraft. I allmänhet har inte heller delägare som äger större andelar av vattenkraft, andelar på några procent, deltagit i projekt som avser utnyttjande av samfällad vattenkraft på grund av de ekonomiska satsningar som deltagandet kräver.

Rätt till annans vattenområde för anläggande av ett ankrings- eller lastningsområde eller en hamn

Bestämmelser om upplåtande av behövlig rätt för utnyttjande av ett vattenområde som krävs för ett ankringsområde, lastningsområde eller en hamn och om inlösen av ett sådant område finns i 10 kap. 7 §. Konstitutionellt sett ska sådana begränsningar i ägarens befogenhet att nyttja området som beror på en ankringsplats betraktas som tillåten nyttjandebegränsning enligt 15 § 1 mom. i grundlagen. Anläggande av ett lastningsområde eller en hamn kan däremot begränsa ägarens befogenhet att nyttja området. Detta kan jämföras med expropriation.

I 1 mom. föreskrivs det om rättigheter som beviljas för ett allmänt lastnings- eller ankringsområde eller en allmän hamn. Rätt att utnyttja eller lösa in annans vattenområde kan beviljas om

de förutsättningar som anges i 3 kap. 4 § 1 mom. är uppfyllda och projektet kan anses vara påkallat av ett allmänt behov. De allmänna bestämmelser i vattenlagen som styr sättet att genomföra ett projekt gäller också ett lastnings- och ankringsområde samt en hamn. Kravet att förutsättningarna i 3 kap. 4 § 1 mom. ska vara uppfyllda för att nyttjanderätt ska kunna upplåtas hänvisar till förutsättningen gällande intressejämförelse, eftersom ett krav på att olägenheten ska vara ringa inte torde komma i fråga i projekt av denna typ. Nyttan av projektet ska således vara avsevärd i förhållande till de förluster det medför. Begränsningsgrunden kan betraktas som godtagbar med tanke på systemet med de grundläggande fri- och rättigheterna.

Vid en bedömning av om kravet på allmänt behov uppfylls beaktas bl.a. vilken betydelse projektet har för tillgången på hamntjänster och tryggheten av trafik som bör anses viktig samt med tanke på utövandet av näringsverksamhet. Hamnarnas betydelse med tanke på tryggheten av den nationella försörjningsberedskapen kan ges större vikt. Vid bedömningen ska man självfallet beakta vilka försämringar genomförandet av projektet eventuellt medför för ett allmänt intresse, såsom för möjligheterna att använda området för rekreation eller för naturvärden.

I 2 mom. föreskrivs det om upplåtande av nyttjanderätt för ett lastnings- eller ankringsområde eller en hamn som tillgodoser ett enskilt intresse. En nyttjandebegränsning som beror på ett ankringsområde som tjänar ett enskilt behov ska anses så ringa att det är fråga om en situation enligt 15 § 1 mom. i grundlagen. Det ställs inga andra särskilda krav för upplåtande av rätten än att projektet ska vara nyttigt. Däremot kan upplåtande av nyttjanderätt för ett enskilt lastningsområde eller en enskild hamn innebära ett så djupgående ingrepp i ägarens befogenhet att nyttja området att det är fråga om ett sådant i 15 § 2 mom. i grundlagen avsett upplåtande av nyttjanderätt som i fråga om verkningarna kan jämföras med expropriation. Prövning av upplåtande av nyttjanderätt ska ordnas i enlighet med 1 mom. Detta innebär att en förutsättning för beviljande av nyttjanderätt som upplåts för ett enskilt lastningsområde eller en enskild hamn, förutom intressejämförelse, är att kravet på allmänt behov är uppfyllt.

4.7 Bemyndiganden

Genom förordning av statsrådet (den nya 2 kap. 16 §) utfärdas bestämmelser om detaljerade krav i fråga om sättet att genomföra projekt som avser anläggande av en ledning under en kungsådra och hur projekten placeras. Avsikten är att säkerställa att samma miljöskyddsnivå som i de bestämmelser som för närvarande ingår i tillståndsbeslut om anläggande av en ledning under en farled ska iakttas även i fortsättningen i de fall av anläggande av en ledning under en farled som inte berörs av tillståndsförfarande. Bemyndigandet att utfärda förordning kan anses basera sig på tillräckligt exakta och noggrant avgränsade bestämmelser om grunderna för individens rättigheter och skyldigheter. Bemyndigandet att utfärda förordning kan således anses uppfylla kraven i 80 § 1 mom. i grundlagen.

På de grunder som angivits ovan kan förslaget om ändring av vattenlagen och lagen om upphävande av lagen om beviljande av vissa rättigheter med avseende å nyttjande av vatten (266/1961) behandlas i vanlig lagstiftningsordning. På grund av de konstitutionella synpunkterna anser regeringen det dock önskvärt att ett utlåtande om propositionen inhämtas hos grundlagsutskottet.

Med stöd av vad som anförts ovan föreläggs riksdagen följande lagförslag:

1.

Lag

om ändring av vattenlagen

I enlighet med riksdagens beslut
ändras i vattenlagen (587/2011) 2 kap. 12—14 §, 15 § 1 mom., 3 kap. 3 § 1 mom., 11 § 1 mom., 4 kap. 3 och 13 §, 6 kap. 6 §, 8 kap. 4 och 5 §, 10 kap. 7 §, 13 kap. 1 §, 16 kap. 3 §, 17 kap. 8 § och 18 kap. 12 § 1 mom., samt
fogas till 2 kap. nya 5 a, 13 a, 14 a och 16 § som följer:

2 kap.

Allmänna rättigheter, skyldigheter och inskränkningar

5 a §

Placering av en ledning på annans vattenområde

Den projektansvarige har rätt att placera en vatten-, avlopps- eller kraftledning eller telekommunikationskabel eller någon annan ledning med motsvarande verkan som går under en älv eller en bäck också på någon annans vattenområde, om

- 1) placeringen av ledningen inte kräver tillstånd enligt 3 kap. 2 §,
- 2) det inte föreskrivs om ledningens placering i miljöskyddslagen,
- 3) ledningens placering inte medför annan än ringa olägenhet för områdets ägare.

Ägaren till vattenområdet ska underrättas om en i 1 mom. avsedd åtgärd minst 30 dagar innan åtgärden genomförs. Ett icke konstituerat delägarlag för ett samfällt område kan delges ett meddelande med underrättelsen i ett förfarande som anges i 26 § 3 mom. i lagen om samfälligheter eller genom att meddelandet delges alla kända delägare. Bestämmelser om skyldigheten att göra anmälan till den statliga tillsynsmyndigheten finns i 15 § i detta kapitel.

12 §

Ringa nyttjanderätt till annans område

Om förutsättningarna enligt 3 kap. 4 § 1 mom. är uppfyllda, kan sökanden beviljas rätt att

- 1) uppföra en mindre anläggning eller placera en anordning eller en ledning på annans område eller ett samfällt område i ett vattendrag utan att avsevärt ändra vattendraget,
- 2) tillfälligt dämna upp vatten på annans område,
- 3) utföra rensningsarbete på annans område,
- 4) räta ut eller utvidga en bädd i mindre omfattning på annans område, eller
- 5) lägga upp jord som ska avlägsnas på annans mark- eller vattenområde, dock inte på ett område som har tagits i särskilt bruk.

13 §

Nyttjanderätt till en annans område eller byggnad

Sökanden kan beviljas nyttjanderätt till ett område som tillhör någon annan och till byggnaderna eller andra anläggningar på området, om genomförandet av ett vattenhushållningsprojekt innebär att området behövs

- 1) för en anordning, byggnad eller annan anläggning och för användning och underhåll av den,
- 2) som grund för ett nytt vattenområde som avses i 1 kap. 5 § 2 mom. eller som grund för en ny bädd,
- 3) för uppläggning av jord som avlägsnas, eller
- 4) för en anordning eller anläggning som behövs för att skydda ett allmänt eller enskilt intresse och för användning och underhåll av den.

Nyttjanderätt till annans område eller anläggning kan beviljas, om

- 1) den förutsättning som anges i 3 kap. 4 § 1 mom. 2 punkten för ett vattenhushållningsprojekt är uppfylld, och

- 2) sökanden med stöd av äganderätt eller ständig nyttjanderätt besitter minst hälften av det område som behövs eller, om området tillhör sökanden och andra gemensamt, det område som blir föremål för åtgärden inte är nämnvärt större än det område som motsvarar sökandens andel i det samfällda området.

Nyttjanderätt får dock inte beviljas, om

- 1) rätten gäller ett område som är större än ringa och rätten medför avsevärd olägenhet när det gäller möjligheterna för områdets ägare att utnyttja det område som rätten avser, eller
- 2) upplåtande av rätten hindrar områdets ägare från att utnyttja det område som rätten avser och detta medför avsevärd olägenhet när det gäller ägarens möjligheter att utnyttja sina övriga områden eller sin övriga egendom.

13 a §

Projekt som påkallas av ett allmänt behov

Sökanden kan för att genomföra ett projekt som främjar ett betydande allmänt intresse beviljas behövlig rätt till annans område eller till inlösen av annans område, om förutsättningarna för beviljande av tillstånd är uppfyllda och projektet kan anses vara påkallat av ett allmänt behov. Ett sådant behov kan hänföra sig till

- 1) tryggnad av energiförsörjning eller vattentjänster, telekommunikation eller transportförbindelser,
- 2) främjande av allmän rekreation eller av naturskydd,
- 3) beredskap inför extrema väder- och vattenförhållanden eller kontroll av vattenhushållningen på ett avrinningsområde, eller
- 4) ett annat betydande allmänt intresse som kan jämföras med vad som anges i 1—3 punkten.

14 §

Rätt till annans anläggning

Om genomförandet av ett vattenhushållningsprojekt hindras av en byggnad, inrättning eller annan anläggning som tillhör någon annan och avlägsnandet av den inte ingår i en rätt som har beviljats med stöd av 13 eller 13 a §, kan tillståndsmyndigheten under de förutsättningar som anges i de paragraferna bevilja sökanden rätt att avlägsna, ändra eller utnyttja anläggningen.

I ett beslut genom vilket sökanden får rätt att avlägsna eller ändra en anläggning som tillhör någon annan ska anläggningens ägare, om denne så kräver, ges möjlighet att själv inom en viss tid avlägsna eller ändra anläggningen. Sökanden ska då ersätta ägaren för skäligen kostnader som åtgärden orsakar denne.

Om ägaren vill avlägsna en anläggning som någon annan har beviljats tillstånd att använda och som användaren fortfarande behöver, kan tillståndsmyndigheten på ansökan bevilja användaren rätt att lösa in anläggningen. Lösenbeloppet ska fastställas enligt anläggningens dåvarande värde, med beaktande av det som redan har betalats till ägaren för anläggningskostnaderna och av den olägenhet som orsakas av att anläggningen kommer att finnas kvar på någon annans område.

14 a §

Beviljande av rätt

Rätten till annans område beviljas som en ständig rätt eller av särskilda skäl för viss tid. Området får användas bara för det ändamål som denna rätt har beviljats för.

Ärenden som gäller beviljande av rätt till annans område avgörs av tillståndsmyndigheten i samband med tillståndsärendet eller på särskild ansökan. Bestämmelser om ersättning av förlust av förmån till följd av att sådan rätt beviljas finns i 13 kap.

15 §

Anmälningsskyldighet

Senast 30 dygn innan en åtgärd påbörjas ska den projektansvarige göra en skriftlig anmälan till den statliga tillsynsmyndigheten om

- 1) en åtgärd som avses i 5 a § och 6 § 1 mom.,
 - 2) upptagning av marksubstanser från botten av ett vattendrag, om åtgärden inte kräver tillstånd enligt 3 kap. 2 eller 3 §,
 - 3) uttag av ytvatten eller grundvatten, om den mängd som tas överstiger 100 kubikmeter per dygn och tillstånd enligt 3 kap. 2 eller 3 § inte krävs för uttaget.
-

16 §

Krav som gäller placering av en ledning

I syfte att förhindra att placeringen av en i 5 a § avsedd ledning orsakar olägenhet, utfärdas genom förordning av statsrådet närmare bestämmelser om

- 1) konstruktionernas och anordningarnas höjdläge och avstånd i förhållande till objekt som kan påverkas menligt,
- 2) krav som ska ställas på konstruktionerna och anordningarna i syfte att förebygga olägenheter för miljön,
- 3) sättet att genomföra projektet,
- 4) tidpunkten för byggarbetena,
- 5) hur konstruktionen märks ut i terrängen,
- 6) innehållet i den anmälan om projektet som görs till myndigheterna,
- 7) andra sådana krav på genomförandet av projektet som kan jämföras med kraven i punkt 1—6.

3 kap.

Tillståndspliktiga vattenhushållningsprojekt

3 §

Vattenhushållningsprojekt som alltid är tillståndspliktiga

Oavsett de följder som avses i 2 § krävs det alltid tillstånd av tillståndsmyndigheten för följande vattenhushållningsprojekt:

- 1) stängning eller inskränkning av en kungsådra eller en allmän far- eller flottled eller utplacering av en anordning eller något annat hinder som försvårar användningen av en led,
 - 2) uttag av vatten för ett vattentjänstverks behov eller för någon annans behov, om denna levererar vatten till ett vattentjänstverk, eller för att föras bort för användning någon annanstans, samt annat uttag av grundvatten när det överstiger 250 kubikmeter per dygn liksom även andra åtgärder som medför att grundvattenförekomsten annat än tillfälligt minskar med minst 250 kubikmeter grundvatten per dygn,
 - 3) infiltration av vatten i marken för konstgjord grundvattenbildning eller förbättring av grundvattnets kvalitet,
 - 4) uppförande av en bro eller transportanordning över en allmän farled eller kungsådra,
 - 5) anläggande av en vatten-, avlopps- eller kraftledning eller någon annan ledning under en allmän farled,
 - 6) permanent ändring av ett markområde till vattenområde genom höjning av vattenståndet i ett vattendrag,
 - 7) byggande av vattenkraftverk,
 - 8) muddring av ett vattenområde, om mängden muddermassa överstiger 500 kubikmeter och det inte är fråga om underhåll av en offentlig farled,
 - 9) placering av muddermassa på Finlands territorialvatten i bortskaffningssyfte, om mängden inte är så liten att den saknar betydelse,
 - 10) upptagning av marksubstanser från botten av ett vattenområde för annat än sedvanligt bruk till husbehov,
 - 11) inrättande av ett varaktigt verksamhetsställe för flottning.
-

11 §

Kontrollskyldighet

I tillståndet ska tillståndshavaren vid behov åläggas att kontrollera hur projektet genomförs och vilka konsekvenser det har. Tillståndsmyndigheten eller, på dess förordnande, den statliga tillsynsmyndigheten eller fiskerimyndigheten kan ålägga flera tillståndshavare att gemensamt kontrollera konsekvenserna av sina verksamheter (*samordnad recipientkontroll*) eller för kontrollen av verksamheten godkänna deltagande i övervakningen inom området. Den samordnade recipientkontrollen kan även gälla kontroll som grundar sig på miljöskyddslagen och denna lag. I beslut om kontroll kan en tillståndshavare beviljas rätt att utföra kontroll och placera anordningar och anläggningar som kontrollen kräver på annans område. Bestämmelser om ersättning av förlust av förmån till följd av kontrollen finns i 13 kap.

4 kap.

Uttag av vatten

3 §

Uttag av ytvatten från annans vattenområde

Ägaren till eller innehavaren av en fastighet får ta ytvatten från annans vattenområde för sedvanlig förbrukning på sin fastighet samt på vattenområdet placera en anordning eller en ledning som krävs för uttaget, förutsatt att uttaget inte får följder som avses i 3 kap. 2 §. Dessutom förutsätts att uttaget inte medför olägenheter för dem som tar vatten från samma vattenområde med stöd av tillstånd från tillståndsmyndigheten eller med stöd av ägande eller innehav av vattenområdet.

Tillståndsmyndigheten kan på ansökan bevilja rätt till annat uttag av ytvatten än vad som avses i 1 mom. och rätt att på annans område placera anordningar som behövs för det ändamålet.

13 §

Lösningsrätt på skyddsområde

Tillståndsmyndigheten kan på ansökan ge ägaren till eller innehavaren av en vattentäkt som tjänar ordnandet av ett samhälles vattentjänster eller tillgodoser ett annat allmänt behov rätt att lösa in ett område som är beläget inom ett skyddsområde, om området behövs för anordningar eller anläggningar som tjänar uttaget av vatten.

6 kap.

Bestående ändring av medelvattenståndet

6 §

Nyttjanderätt till annans område

Bestämmelser om beviljande av nyttjanderätt till annans område som sätts under vatten finns i 2 kap. 12, 13 och 13 a §.

8 kap.

Tillgodogörande av vattenkraft

4 §

Rätt till ett område för ett vattenkraftverk

Bestämmelser om sökandens rätt att lösa in ett område som tillhör någon annan för ett vattenkraftverk eller för driften av ett sådant finns i 2 kap. 13 a §.

5 §

Utnyttjande av samfällad vattenkraft

Initiativ till att bygga ett kraftverk för att tillgodogöra sig vattenkraft kan tas av den som på grund av äganderätt, överlåtelse av andel i vattenområde eller ständig nyttjanderätt till vattenkraft förfogar över minst en femtedel av sådan vattenkraft i en del av ett vattendrag som på ändamålsenligt sätt kan utnyttjas i kraftverket. Initiativet kan också tas gemensamt av delägare som förfogar över minst en femtedel av den vattenkraft som ska tillgodogöras.

Om avtal inte kan nås om tillgodogörande av vattenkraften, ska initiativtagaren lämna en i 8 § avsedd inbjudan till dem som förfogar över minst en hundradel av den vattenkraft som ska tillgodogöras att delta i projektet.

Initiativtagaren och de som har rätt och vilja att delta i projektet kan beviljas tillstånd att bygga kraftverket, om förutsättningarna för att bevilja tillstånd annars uppfylls. Initiativtagaren och de som deltar i projektet kan i samband med tillståndet ges en varaktig rätt att mot ersättning nyttja de andelar som tillhör andra delägare i vattenkraften, om projektet är påkallat av det allmänna behovet att trygga energiförsörjningen.

10 kap.

Farleder och andra sjötrafikområden

7 §

Rätt till annans vattenområde i vissa fall

Tillståndsmyndigheten kan bevilja sökanden nyttjanderätt eller lösningsrätt till annans vattenområde för ett allmänt lastnings- eller ankringsområde eller en allmän hamn i samband med en farled, om

- 1) projektet uppfyller de förutsättningar som anges i 3 kap. 4 § 1 mom.,
- 2) projektet tryggar tillgången till hamntjänster, trafik eller näringsverksamhet som ska anses viktig eller tillgodoser något annat motsvarande allmänt intresse, och
- 3) projektet kan anses vara påkallat av ett allmänt behov.

Tillståndsmyndigheten kan bevilja sökanden nyttjanderätt till annans vattenområde för ett enskilt ankringsområde i samband med en farled, om de förutsättningar som anges i 3 kap. 4 § 1 mom. är uppfyllda. En strandägare kan beviljas nyttjanderätt till annans vattenområde för en enskild lastningsplats eller hamn, om de förutsättningar som anges i 1 mom. uppfylls.

13 kap.

Ersättningar

1 §

Lagligen orsakad förlust av förmån

Den projektansvarige är skyldig att så som det föreskrivs i detta kapitel ersätta förlust av förmån till följd av en åtgärd som vidtagits eller kommer att vidtas med stöd av denna lag eller ett tillstånd som beviljats med stöd av denna lag, om förlusten av förmånen orsakas av

- 1) ett vattenhushållningsprojekt som genomförs enligt tillstånd,
- 2) en rätt att nyttja eller lösa in egendom som tillhör någon annan,
- 3) en åtgärd som enligt 3 kap. 2 § kräver tillstånd, men tillstånd inte har sökts av den anledningen att åtgärden inte har kunnat antas ha sådana följder som avses i den paragrafen, och

4) åtgärder som avses i 2 kap. 5, 5 a och 6 §, 5 kap. 9 §, 10 kap. 9 § och 18 kap. 5 § eller sådana fall som avses i 9 kap. 8 § 1 mom.

16 kap.

Straffbestämmelser

3 §

Brott mot vattenlagen

Den som uppsåtligt eller av oaktsamhet

1) i strid med 2 kap. 10 § hindrar vattnets fria lopp i en rännil eller ett dike så att gärningen kränker ett enskilt intresse mer än i ringa mån,

2) i strid med 4 kap. 3 § tar ytvatten från någon annans vattenområde eller i strid med 4 kap. 4 § tar grundvatten från någon annans område,

3) utan laglig rätt hindrar samfärdsel i ett vattendrag, flottning av virke eller annan sådan användning av ett vatten- eller markområde som har sin grund i denna lag eller i ett tillstånd eller en rätt som meddelats med stöd av den,

4) missbrukar de rättigheter flottaren har enligt 9 kap. 5 och 6 § eller handlar i strid med bestämmelserna i flottningsstadgan,

5) handlar i strid med ett beslut som den kommunala miljöförvaltningsmyndigheten meddelat med stöd av 4 kap. 2 § eller 5 kap. 5 eller 9 §,

6) i strid med 2 kap. 3—5, 5 a eller 6—8 § färdas i ett vattendrag, tar vatten, placerar en anläggning eller en ledning på någon annans vattenområde eller vidtar en åtgärd som avses i 2 kap. 6 §, eller

7) i strid med 2 kap. 15 § eller 5 kap. 6 § underlåter att underrätta den statliga tillsynsmyndigheten om en åtgärd,

ska, om inte strängare straff för gärningen föreskrivs någon annanstans i lag, för *brott mot vattenlagen* dömas till böter.

17 kap.

Fastighetsrättsliga bestämmelser

8 §

Beviljande av nyttjanderätt

Tillståndsmyndigheten kan bevilja sökanden en sådan rätt som avses i 2 kap. 12, 13, 13 a och 14 §, om

1) sökanden har beviljats tillstånd enligt denna lag,

2) sökanden på annat sätt än med stöd av denna lag har fått rätt till det område som projektet förutsätter, men området med anledning av tvist, konkurs eller utsökning eller av annan orsak frångått den som området ansågs tillhöra när tillståndet beviljades, och

3) nyttjanderätten anses behövlig med beaktande av projektets art och betydelse.

Om en rätt till vattenkraft som har tagits i bruk för ett kraftverk har gått förlorad på det sätt som avses i 1 mom. 2 punkten, kan tillståndsmyndigheten på ansökan bevilja kraftverkets ägare en i 8 kap. 5 § avsedd ständig nyttjanderätt till vattenkraften. Ett tillstånd att bygga kraftverk förblir gällande trots att rätten till vattenkraften eller till ett område som ska tas i bruk för kraftverket helt eller delvis gått förlorad på ovan avsett sätt.

Den som beviljas i 1 eller 2 mom. avsedd rätt ska betala ersättning för rätten så som föreskrivs i 13 kap.

18 kap.

Särskilda bestämmelser

12 §

Avgifter för behandlingen av ett ärende

För behandlingen hos tillståndsmyndigheten och hos tillsynsmyndigheten av ett ärende som avses i denna lag får det tas ut en avgift. Ingen avgift tas ut för behandling av ett ärende som har inletts på initiativ av en myndighet eller på initiativ av en part som orsakats olägenhet. För behandling av ett ärende som har inletts på yrkande av någon annan får det tas ut en avgift, om det ska anses uppenbart att ärendet har väckts utan grund.

Denna lag träder i kraft den 20 .

På ärenden som är anhängiga vid förvaltningsmyndigheter eller domstolar när denna lag träder i kraft tillämpas de bestämmelser som gällde vid ikraftträdandet.

Om en fullföljdsdomstol upphäver ett beslut som bestämmelser som gällde vid denna lags ikraftträdande ska tillämpas på och återförvisar ärendet att i sin helhet behandlas på nytt, ska ärendet behandlas och avgöras i enlighet med bestämmelserna i denna lag.

En projektansvarig som med stöd av bestämmelser som gällt före ikraftträdandet av denna lag har beviljats tillstånd att bygga ett kraftverk och rätt att under bestämd tid utnyttja vattenkraft som tillhör någon annan, kan beviljas rätt enligt 8 kap. 5 § även om projektet inte kan anses vara påkallat av det allmänna behovet att trygga energiförsörjningen. Rätt kan beviljas också om rätten att under bestämd tid utnyttja vattenkraft som tillhör någon annan har grundat sig på ett avtal mellan parterna.

2.

Lag

om ändring av 68 och 69 § i miljöskyddslagen

I enlighet med riksdagens beslut
ändras i miljöskyddslagen (527/2014) 68 och 69 § som följer:

68 §

Rätt att leda in avloppsvatten på annans område

I ett miljötillstånd är det möjligt att bevilja rätt att leda in avloppsvatten i ett dike eller i en i 1 kap. 3 § 1 mom. 6 punkten i vattenlagen avsedd rännil på någon annans område, om avledandet inte medför oskäligen olägenhet för andra och det är motiverat i tekniskt och ekonomiskt avseende. Rätt att leda in avloppsvatten i ett öppet dike eller en rännil får inte beviljas, om di-

ket eller rännen befinns sig i omedelbar närhet av en tomt, en byggplats, en badstrand eller något motsvarande område som är särskilt bruk. Bestämmelser om skyldigheten att underhålla bädden och om kostnadsansvaret för vattenavledningen för den som avleder avloppsvatten finns i 158 §.

Om avledandet av avloppsvatten kräver att ett avloppsrör eller dike anläggs på någon annans område och ägaren till området inte ger sitt samtycke, ska det i tillståndet under de förutsättningar som anges i 1 mom. beslutas om beviljande av nyttjanderätt till det område som behövs. På ersättning för skada, olägenhet och annan förlust av förmån tillämpas 13 kap. i vattenlagen och på nyttjanderätten tillämpas 2 kap. 12, 13 och 13 a § samt 17 kap. i den lagen.

Om det för avledning av avloppsvatten enligt denna paragraf måste anläggas ett dike eller ett avloppsrör under en landsväg, gata eller järnväg eller annan rälsbana eller under en kabel eller ett gasrör, ska tillståndet förenas med behövliga villkor om saken. På anläggande och underhåll av ett dike eller rör tillämpas 5 kap. 13 § i vattenlagen. Om det med hänsyn till ärendets omfattning eller av någon annan orsak inte är möjligt att avgöra ärendet i samband med miljö-tillståndet, ska tillståndsmyndigheten överlämna ärendet för avgörande vid en dikningsförrätt-ning eller överlämna ärendet till den kommunala miljövårdsmyndigheten med iakttagande av vad som föreskrivs i 5 kap. 4 och 5 § i vattenlagen.

69 §

Villkor om avloppsrör

Ett miljötillstånd ska i enlighet med vattenlagen vid behov förenas med villkor om byggande av avloppsrör och om den nyttjanderätt som behövs för ändamålet. Vid meddelande av villkor tillämpas 3 kap. i vattenlagen. På ersättning för skada, olägenhet och annan förlust av förmån tillämpas 13 kap. i vattenlagen och på nyttjanderätten tillämpas 2 kap. 12, 13 och 13 a § samt 17 kap. i den lagen.

Denna lag träder i kraft den 20 .

På ärenden som är anhängiga vid förvaltningsmyndigheter eller domstolar när denna lag träder i kraft tillämpas de bestämmelser som gällde vid ikraftträdandet.

Om en fullföljdsdomstol upphäver ett beslut som bestämmelser som gällde vid denna lags ikraftträdande ska tillämpas på och återförvisar ärendet att i sin helhet behandlas på nytt, ska ärendet behandlas och avgöras i enlighet med bestämmelserna i denna lag.

3.

Lag

om upphävande av lagen om beviljande av vissa rättigheter med avseende å nyttjande av vatten

I enlighet med riksdagens beslut föreskrivs:

1 §

Genom denna lag upphävs lagen om beviljande av vissa rättigheter med avseende å nyttjande av vatten (266/1961).

2 §

Denna lag träder i kraft den 20 .

Helsingfors den 21 december 2016

Statsminister

Juha Sipilä

Justitie- och arbetsminister Jari Lindström

1.

Lag

om ändring av vattenlagen

I enlighet med riksdagens beslut
ändras i vattenlagen (587/2011) 2 kap. 12—14 §, 15 § 1 mom., 3 kap. 3 § 1 mom., 11 § 1 mom., 4 kap. 3 och 13 §, 6 kap. 6 §, 8 kap. 4 och 5 §, 10 kap. 7 §, 13 kap. 1 §, 16 kap. 3 §, 17 kap. 8 § och 18 kap. 12 § 1 mom., samt
fogas till 2 kap. nya 5 a, 13 a, 14 a och 16 § som följer:

Gällande lydelse

2 kap.

Allmänna rättigheter, skyldigheter och inskränkningar

Föreslagen lydelse

2 kap.

Allmänna rättigheter, skyldigheter och inskränkningar

5 a §

Placering av en ledning på annans vattenområde

Den projektansvarige har rätt att placera en vatten-, avlopps- eller kraftledning eller telekommunikationskabel eller någon annan ledning med motsvarande verkan som går under en älv eller en bäck också på någon annans vattenområde, om

1) placeringen av ledningen inte kräver tillstånd enligt 3 kap. 2 §,

2) det inte föreskrivs om ledningens placering i miljöskyddslagen,

3) ledningens placering inte medför annan än ringa olägenhet för områdets ägare.

Ägaren till vattenområdet ska underrättas om en i 1 mom. avsedd åtgärd minst 30 dagar innan åtgärden genomförs. Ett icke konstituerat delägarlag för ett samfällt område kan delges ett meddelande med underrättelsen i ett förfarande som anges i 26 § 3 mom. i lagen om samfälligheter eller genom att meddelandet delges alla kända delägare. Bestämmelser om skyldigheten att göra anmä-

Gällande lydelse

Föreslagen lydelse

lan till den statliga tillsynsmyndigheten finns i 15 § i detta kapitel.

12 §

12 §

Rätt till annans område

Ringa nyttjanderätt till annans område

En projektansvarig kan beviljas rätt till ett område som tillhör någon annan och till byggnaderna eller andra anläggningar på området, om genomförandet av ett vattenhushållningsprojekt innebär att området behövs

Om förutsättningarna enligt 3 kap. 4 § 1 mom. är uppfyllda, kan sökanden beviljas rätt att

1) för en anordning, byggnad eller annan anläggning och för användning och underhåll av den,

1) uppföra en mindre anläggning eller placera en anordning eller en ledning på annans område eller ett samfällt område i ett vattendrag utan att avsevärt ändra vattendraget,

2) som grund för ett nytt vattenområde som avses i 1 kap. 5 § 2 mom. eller som grund för en ny bädd,

2) tillfälligt dämna upp vatten på annans område,

3) för uppläggning av jord som avlägsnas, eller

3) utföra rensningsarbete på annans område,

4) för en anordning eller anläggning som behövs för att skydda ett allmänt eller enskilt intresse och för användning och underhåll av den.

4) räta ut eller utvidga en bädd i mindre omfattning på annans område, eller

5) lägga upp jord som ska avlägsnas på annans mark- eller vattenområde, dock inte på ett område som har tagits i särskilt bruk.

Rätten till annans område beviljas som en ständig rätt eller av särskilda skäl för viss tid. Området får användas bara för det ändamål som denna rätt har beviljats för.

Ärenden som gäller beviljande av rätt till annans område avgörs av tillståndsmyndigheten i samband med tillståndsärendet eller på särskild ansökan. Förlust av förmån till följd av att rätt till annans område beviljas ska ersättas på det sätt som föreskrivs i 13 kap.

13 §

13 §

Förutsättningar för beviljande av rätt till annans område

Nyttjanderätt till en annans område eller byggnad

En sådan rätt till annans område eller anläggning som avses i 12 § kan beviljas, om den förutsättning som anges i 3 kap. 4 § 1 mom. 2 punkten för ett vattenhushållningsprojekt är uppfylld och om sökanden med stöd av äganderätt eller ständig nyttjanderätt besitter mer än hälften av det område som

Sökanden kan beviljas nyttjanderätt till ett område som tillhör någon annan och till byggnaderna eller andra anläggningar på området, om genomförandet av ett vattenhushållningsprojekt innebär att området behövs

1) för en anordning, byggnad eller annan

Gällande lydelse

behövs. Om området tillhör sökanden och andra gemensamt, får rätten till någon annans område beviljas endast om det område som blir föremål för åtgärden inte är nämnvärt större än det område som motsvarar sökandens andel i det samfällda området.

Om de förutsättningar som nämns i 3 kap. 4 § 1 mom. är uppfyllda, kan sökanden oberoende av det som föreskrivs i 1 mom. ovan beviljas rätt att

1) uppföra en mindre anläggning på annans område eller ett samfällt område i ett vattendrag utan att avsevärt ändra vattendraget,

2) tillfälligt dämma upp vatten på annans område,

3) utföra rensningsarbete på annans område,

4) räta ut eller utvidga en bädd i mindre omfattning, eller

5) lägga upp jord som ska avlägsnas på annans mark- eller vattenområde, dock inte på ett område som har tagits i särskilt bruk.

Om ett allmänt behov kräver att vattenhushållningsprojektet genomförs och om förutsättningarna för att bevilja tillstånd föreligger, kan sökanden oberoende av 1 och 2 mom. vid behov beviljas rätt till annans område eller rätt att lösa in området.

Föreslagen lydelse

anläggning och för användning och underhåll av den,

2) som grund för ett nytt vattenområde som avses i 1 kap. 5 § 2 mom. eller som grund för en ny bädd,

3) för uppläggning av jord som avlägsnas, eller

4) för en anordning eller anläggning som behövs för att skydda ett allmänt eller enskilt intresse och för användning och underhåll av den.

Nyttjanderätt till annans område eller anläggning kan beviljas, om

1) den förutsättning som anges i 3 kap. 4 § 1 mom. 2 punkten för ett vattenhushållningsprojekt är uppfylld, och

2) sökanden med stöd av äganderätt eller ständig nyttjanderätt besitter minst hälften av det område som behövs eller, om området tillhör sökanden och andra gemensamt, det område som blir föremål för åtgärden inte är nämnvärt större än det område som motsvarar sökandens andel i det samfällda området.

Nyttjanderätt får dock inte beviljas, om

1) rätten gäller ett område som är större än ringa och rätten medför avsevärd olägenhet när det gäller möjligheterna för områdets ägare att utnyttja det område som rätten avser, eller

2) upplåtande av rätten hindrar områdets ägare från att utnyttja det område som rätten avser och detta medför avsevärd olägenhet när det gäller ägarens möjligheter att utnyttja sina övriga områden eller sin övriga egendom.

13 a §

Projekt som påkallas av ett allmänt behov

Sökanden kan för att genomföra ett projekt som främjar ett betydande allmänt intresse beviljas behövlig rätt till annans område el-

Gällande lydelse

Föreslagen lydelse

ler till inlösen av annans område, om förutsättningarna för beviljande av tillstånd är uppfyllda och projektet kan anses vara påkallat av ett allmänt behov. Ett sådant behov kan hänföra sig till

1) tryggnad av energiförsörjning eller vattentjänster, telekommunikation eller transportförbindelser,

2) främjande av allmän rekreation eller av naturskydd,

3) beredskap inför extrema väder- och vattenförhållanden eller kontroll av vattenhushållningen på ett avrinningsområde, eller

4) ett annat betydande allmänt intresse som kan jämföras med vad som anges i 1—3 punkten.

14 §

Rätt till annans anläggning

Om genomförandet av ett vattenhushållningsprojekt hindras av en byggnad, inrättning eller annan anläggning som tillhör någon annan och avlägsnandet av den inte ingår i en rätt som har beviljats med stöd av 12 och 13 §, kan tillståndsmyndigheten under de förutsättningar som anges i 3 kap. 4 § bevilja sökanden rätt att avlägsna, ändra eller utnyttja anläggningen.

I ett beslut genom vilket sökanden får rätt att avlägsna eller ändra en anläggning som tillhör någon annan ska anläggningens ägare, om denne så kräver, ges möjlighet att själv inom en viss tid avlägsna eller ändra anläggningen. Sökanden ska då ersätta ägaren för skäligen kostnader som åtgärden orsakar denne.

Om ägaren vill avlägsna en anläggning som någon annan har beviljats tillstånd att använda och som användaren fortfarande behöver, kan tillståndsmyndigheten på ansökan bevilja användaren rätt att lösa in anläggningen. Lösenbeloppet ska fastställas enligt anläggningens dåvarande värde, med beaktande av det som *eventuellt* redan har betalats till ägaren för anläggningskostnaderna och av den olägenhet som *eventuellt* orsakas av att anläggningen kommer att finnas kvar på någon annans område.

14 §

Rätt till annans anläggning

Om genomförandet av ett vattenhushållningsprojekt hindras av en byggnad, inrättning eller annan anläggning som tillhör någon annan och avlägsnandet av den inte ingår i en rätt som har beviljats med stöd av 13 eller 13 a §, kan tillståndsmyndigheten under de förutsättningar som anges i *de paragraferna* bevilja sökanden rätt att avlägsna, ändra eller utnyttja anläggningen.

I ett beslut genom vilket sökanden får rätt att avlägsna eller ändra en anläggning som tillhör någon annan ska anläggningens ägare, om denne så kräver, ges möjlighet att själv inom en viss tid avlägsna eller ändra anläggningen. Sökanden ska då ersätta ägaren för skäligen kostnader som åtgärden orsakar denne.

Om ägaren vill avlägsna en anläggning som någon annan har beviljats tillstånd att använda och som användaren fortfarande behöver, kan tillståndsmyndigheten på ansökan bevilja användaren rätt att lösa in anläggningen. Lösenbeloppet ska fastställas enligt anläggningens dåvarande värde, med beaktande av det som redan har betalats till ägaren för anläggningskostnaderna och av den olägenhet som orsakas av att anläggningen kommer att finnas kvar på någon annans område.

Gällande lydelse

Föreslagen lydelse

14 a §

Beviljande av rätt

Rätten till annans område beviljas som en ständig rätt eller av särskilda skäl för viss tid. Området får användas bara för det ändamål som denna rätt har beviljats för.

Ärenden som gäller beviljande av rätt till annans område avgörs av tillståndsmyndigheten i samband med tillståndsärendet eller på särskild ansökan. Bestämmelser om ersättning av förlust av förmån till följd av att sådan rätt beviljas finns i 13 kap.

15 §

Anmälningsskyldighet

Senast 30 dygn innan en åtgärd påbörjas ska den projektansvarige göra en skriftlig anmälan till den statliga tillsynsmyndigheten om

- 1) en åtgärd som avses i 6 § 1 mom.,
- 2) upptagning av marksubstanser från botten av ett vattendrag, om åtgärden inte kräver tillstånd enligt 3 kap. 2 eller 3 §,
- 3) uttag av ytvatten eller grundvatten, när den mängd som tas överstiger 100 m³ per dygn och tillstånd enligt 3 kap. 2 eller 3 § inte krävs för uttaget.

15 §

Anmälningsskyldighet

Senast 30 dygn innan en åtgärd påbörjas ska den projektansvarige göra en skriftlig anmälan till den statliga tillsynsmyndigheten om

- 1) en åtgärd som avses i 5 a § och 6 § 1 mom.,
- 2) upptagning av marksubstanser från botten av ett vattendrag, om åtgärden inte kräver tillstånd enligt 3 kap. 2 eller 3 §,
- 3) uttag av ytvatten eller grundvatten, om den mängd som tas överstiger 100 kubikmeter per dygn och tillstånd enligt 3 kap. 2 eller 3 § inte krävs för uttaget.

16 §

Krav som gäller placering av en ledning

I syfte att förhindra att placeringen av en i 5 a § avsedd ledning orsakar olägenhet, utfärdas genom förordning av statsrådet närmare bestämmelser om

- 1) konstruktionernas och anordningarnas höjdläge och avstånd i förhållande till objekt som kan påverkas menligt,
- 2) krav som ska ställas på konstruktionerna och anordningarna i syfte att förebygga olägenheter för miljön,
- 3) sättet att genomföra projektet,
- 4) tidpunkten för byggarbetena,
- 5) hur konstruktionen märks ut i terrängen,

Gällande lydelse

Föreslagen lydelse

6) innehållet i den anmälan om projektet som görs till myndigheterna,

7) andra sådana krav på genomförandet av projektet som kan jämföras med kraven i punkt 1–6.

3 kap.

3 kap.

Tillståndspliktiga vattenhushållningsprojekt

Tillståndspliktiga vattenhushållningsprojekt

3 §

3 §

Vattenhushållningsprojekt som alltid är tillståndspliktiga

Vattenhushållningsprojekt som alltid är tillståndspliktiga

Oavsett de följder som avses i 2 § krävs det alltid tillstånd av tillståndsmyndigheten för följande vattenhushållningsprojekt:

Oavsett de följder som avses i 2 § krävs det alltid tillstånd av tillståndsmyndigheten för följande vattenhushållningsprojekt:

1) stängning eller inskränkning av en kungsådra eller en allmän far- eller flottled eller utplacering av en anordning eller något annat hinder som försvårar användningen av en led,

1) stängning eller inskränkning av en kungsådra eller en allmän far- eller flottled eller utplacering av en anordning eller något annat hinder som försvårar användningen av en led,

2) uttag av vatten för ett vattentjänstverks behov eller för någon annans behov, om denna levererar vatten till ett vattentjänstverk, eller för att föras bort för användning någon annanstans, samt annat uttag av grundvatten när *den mängd som tas* överstiger 250 m³ per dygn liksom även andra åtgärder som medför att grundvattenförekomsten annat än tillfälligt minskar med minst 250 m³ grundvatten per dygn,

2) uttag av vatten för ett vattentjänstverks behov eller för någon annans behov, om denna levererar vatten till ett vattentjänstverk, eller för att föras bort för användning någon annanstans, samt annat uttag av grundvatten när *det* överstiger 250 *kubikmeter* per dygn liksom även andra åtgärder som medför att grundvattenförekomsten annat än tillfälligt minskar med minst 250 *kubikmeter* grundvatten per dygn,

3) infiltration av vatten i marken för konstgjord grundvattenbildning eller förbättring av grundvattnets kvalitet,

3) infiltration av vatten i marken för konstgjord grundvattenbildning eller förbättring av grundvattnets kvalitet,

4) uppförande av en bro eller transportanordning över en allmän farled eller kungsådra och anläggande av en *tunnel eller* vatten-, avlopps- eller kraftledning eller någon annan ledning under en sådan led,

4) uppförande av en bro eller transportanordning över en allmän farled eller kungsådra,

5) anläggande av en vatten-, avlopps- eller kraftledning eller någon annan ledning under en *allmän farled*,

5) permanent ändring av ett markområde till vattenområde genom höjning av vattenståndet i ett vattendrag,

6) permanent ändring av ett markområde till vattenområde genom höjning av vattenståndet i ett vattendrag,

6) byggande av vattenkraftverk,

7) byggande av vattenkraftverk,

7) muddring av ett vattenområde när mängden muddermassa överstiger 500 m³, om det inte är fråga om underhåll av en offentlig farled,

8) muddring av ett vattenområde, *om* mängden muddermassa överstiger 500 *kubikmeter* och det inte är fråga om underhåll av en offentlig farled,

8) placering av muddermassa på Finlands

9) placering av muddermassa på Finlands

Gällande lydelse

territorialvatten i bortskaffningssyfte, om mängden inte är så liten att den saknar betydelse,

9) upptagning av marksubstanser från botten av ett vattenområde för annat än sedvanligt bruk till husbehov,

10) inrättande av ett varaktigt verksamhetsställe för flottning.

Föreslagen lydelse

territorialvatten i bortskaffningssyfte, om mängden inte är så liten att den saknar betydelse,

10) upptagning av marksubstanser från botten av ett vattenområde för annat än sedvanligt bruk till husbehov,

11) inrättande av ett varaktigt verksamhetsställe för flottning.

11 §

Kontrollskyldighet

I tillståndet ska tillståndshavaren vid behov åläggas att kontrollera hur projektet genomförs och vilka konsekvenser det har. Tillståndsmyndigheten eller, på dess förordnande, den statliga tillsynsmyndigheten eller fiskerimyndigheten kan ålägga flera tillståndshavare att gemensamt kontrollera konsekvenserna av sina verksamheter (*samordnad recipientkontroll*) eller för kontrollen av verksamheten godkänna deltagande i övervakningen inom området. Den samordnade recipientkontrollen kan även gälla kontroll som grundar sig på miljöskyddslagen och denna lag. I beslut om kontroll kan en tillståndshavare beviljas rätt att utföra kontrollåtgärder på *någon* annans område. Förlust av förmån till följd av kontrollen ska ersättas på det sätt som föreskrivs i 13 kap.

11 §

Kontrollskyldighet

I tillståndet ska tillståndshavaren vid behov åläggas att kontrollera hur projektet genomförs och vilka konsekvenser det har. Tillståndsmyndigheten eller, på dess förordnande, den statliga tillsynsmyndigheten eller fiskerimyndigheten kan ålägga flera tillståndshavare att gemensamt kontrollera konsekvenserna av sina verksamheter (*samordnad recipientkontroll*) eller för kontrollen av verksamheten godkänna deltagande i övervakningen inom området. Den samordnade recipientkontrollen kan även gälla kontroll som grundar sig på miljöskyddslagen och denna lag. I beslut om kontroll kan en tillståndshavare beviljas rätt att utföra *kontroll och placera anordningar och anläggningar som kontrollen kräver* på annans område. *Bestämmelser om ersättning av förlust av förmån till följd av kontrollen finns* i 13 kap.

4 kap.

Uttag av vatten

3 §

Uttag av ytvatten från annans vattenområde

Ägaren till eller innehavaren av en fastighet får ta ytvatten från annans vattenområde för sedvanlig förbrukning på sin fastighet, förutsatt att uttaget inte får följder som avses i 3 kap. 2 §. Uttaget får inte medföra olägenheter för dem som tar vatten från samma vattenområde med stöd av tillstånd från tillståndsmyndigheten eller ägande eller innehav

4 kap.

Uttag av vatten

3 §

Uttag av ytvatten från annans vattenområde

Ägaren till eller innehavaren av en fastighet får ta ytvatten från annans vattenområde för sedvanlig förbrukning på sin fastighet *samt på vattenområdet placera en anordning eller en ledning som krävs för uttaget*, förutsatt att uttaget inte får följder som avses i 3 kap. 2 §. *Dessutom förutsätts att uttaget inte medför* olägenheter för dem som tar vat-

Gällande lydelse

av vattenområdet. *För att få placera anordningar på någon annans område måste man ha tillstånd av områdets ägare eller innehavare.*

Tillståndsmyndigheten kan på ansökan bevilja rätt till annat uttag av ytvatten än det som avses i 1 mom. och rätt att placera anordningar som behövs för detta ändamål på annans område.

13 §

Lösningsrätt på skyddsområde

Tillståndsmyndigheten kan på ansökan ge ägaren till eller innehavaren av en vattentäkt rätt att lösa in ett område på ett skyddsområde, om det behövs för anordningar eller anläggningar som tjänar uttaget av vatten.

6 kap.

Bestående ändring av medelvattenståndet

6 §

Nyttjanderätt till annans område

Den som ansvarar för ett projekt får genom tillståndsmyndighetens beslut att tillåta höjning av medelvattenståndet sådan nyttjanderätt som projektet kräver till det markområde som sätts under vatten. I fråga om beviljande av rätt till annans område gäller i övrigt 2 kap. 12 och 13 §.

8 kap.

Tillgodogörande av vattenkraft

4 §

Sökandes lösningsrätt

Utöver det som föreskrivs i 2 kap. 12 och 13 § om beviljande av rätt till annans område, kan en sökande under samma förutsättningar beviljas rätt att lösa in ett område som

Föreslagen lydelse

ten från samma vattenområde med stöd av tillstånd från tillståndsmyndigheten eller *med stöd av ägande eller innehav av vattenområdet.*

Tillståndsmyndigheten kan på ansökan bevilja rätt till annat uttag av ytvatten än *vad* som avses i 1 mom. och rätt att *på annans område* placera anordningar som behövs för *det ändamålet.*

13 §

Lösningsrätt på skyddsområde

Tillståndsmyndigheten kan på ansökan ge ägaren till eller innehavaren av en vattentäkt *som tjänar ordnandet av ett samhälles vattentjänster eller tillgodoser ett annat allmänt behov* rätt att lösa in ett område *som är beläget inom* ett skyddsområde, om *området* behövs för anordningar eller anläggningar som tjänar uttaget av vatten.

6 kap.

Bestående ändring av medelvattenståndet

6 §

Nyttjanderätt till annans område

Bestämmelser om beviljande av nyttjanderätt till annans område som sätts under vatten finns i 2 kap. 12, 13 och 13 a §.

8 kap.

Tillgodogörande av vattenkraft

4 §

Rätt till ett område för ett vattenkraftverk

Bestämmelser om sökandes rätt att lösa in ett område som tillhör någon annan för ett vattenkraftverk eller för driften av ett sådant finns i 2 kap. 13 a §.

Gällande lydelse

tillhör någon annan för ett vattenkraftverk eller för driften av ett sådant.

5 §

Utnyttjande av samfällid vattenkraft

Initiativ till att bygga ett kraftverk för att tillgodogöra sig vattenkraft kan tas av den som på grund av äganderätt, överlåtelse av andel i vattenområde eller ständig nyttjanderätt till vattenkraft förfogar över minst en femtedel av sådan vattenkraft i en del av ett vattendrag som på ändamålsenligt sätt kan utnyttjas i *samma* kraftverk. Initiativet kan också tas gemensamt av delägare som förfogar över minst en femtedel av den vattenkraft som ska tillgodogöras.

Om avtal inte kan nås om tillgodogörande av vattenkraften, ska initiativtagaren *på det sätt som föreskrivs* i 8 § inbjuda dem som förfogar över minst en hundradel av den vattenkraft som ska tillgodogöras att delta i projektet.

Initiativtagaren och de som har rätt och vilja att delta i projektet kan beviljas tillstånd att bygga kraftverket och i samband med att en varaktig rätt att mot ersättning nyttja de andelar som tillhör andra delägare i vattenkraften, om det annars finns förutsättningar att bevilja tillståndet.

Föreslagen lydelse

5 §

Utnyttjande av samfällid vattenkraft

Initiativ till att bygga ett kraftverk för att tillgodogöra sig vattenkraft kan tas av den som på grund av äganderätt, överlåtelse av andel i vattenområde eller ständig nyttjanderätt till vattenkraft förfogar över minst en femtedel av sådan vattenkraft i en del av ett vattendrag som på ändamålsenligt sätt kan utnyttjas i kraftverket. Initiativet kan också tas gemensamt av delägare som förfogar över minst en femtedel av den vattenkraft som ska tillgodogöras.

Om avtal inte kan nås om tillgodogörande av vattenkraften, ska initiativtagaren *lämna en i 8 § avsedd inbjudan till* dem som förfogar över minst en hundradel av den vattenkraft som ska tillgodogöras att delta i projektet.

Initiativtagaren och de som har rätt och vilja att delta i projektet kan beviljas tillstånd att bygga kraftverket, *om förutsättningarna för att bevilja tillstånd annars uppfylls. Initiativtagaren och de som deltar i projektet kan i samband med tillståndet ges* en varaktig rätt att mot ersättning nyttja de andelar som tillhör andra delägare i vattenkraften, om *projektet är påkallat av det allmänna behovet att trygga energiförsörjningen.*

10 kap.

Farleder och andra sjötrafikområden

7 §

Rätt till annans vattenområde i vissa fall

Utöver det som föreskrivs i 2 kap. 12 och 13 § om rätt till annans område kan tillståndsmyndigheten på ansökan bevilja nyttjanderätt eller lösningsrätt till ett vattenområde för ett allmänt lastnings- eller ankringsområde eller en allmän hamn i anslutning till en farled.

10 kap.

Farleder och andra sjötrafikområden

7 §

Rätt till annans vattenområde i vissa fall

Tillståndsmyndigheten kan bevilja sökanden nyttjanderätt eller lösningsrätt till annans vattenområde för ett allmänt lastnings- eller ankringsområde eller en allmän hamn i samband med en farled, om

1) projektet uppfyller de förutsättningar som anges i 3 kap. 4 § 1 mom.,

2) projektet tryggar tillgången till hamn-

Gällande lydelse

Tillståndsmyndigheten kan *på ansökan* bevilja nyttjanderätt till annans vattenområde för ett enskilt *lastnings- eller ankringsområde* i anslutning till en farled. På ansökan av en strandägare kan tillståndsmyndigheten också bevilja nyttjanderätt till annans vattenområde för en enskild hamn, om det är fråga om trafik som ska anses viktig. Nyttjanderätt som avses i detta moment kan beviljas under samma förutsättningar som tillstånd för vattenhushållningsprojekt enligt 3 kap. 4 §.

13 kap.

Ersättningar

1 §

Lagligen orsakad förlust av förmån

Den projektansvarige är skyldig att så som det föreskrivs i detta kapitel ersätta förlust av förmån till följd av en åtgärd som vidtagits eller kommer att vidtas med stöd av denna lag eller ett tillstånd som beviljats med stöd av denna lag, om förlusten av förmånen orsakas av

- 1) ett vattenhushållningsprojekt som genomförs enligt tillstånd,
- 2) en rätt att nyttja eller lösa in egendom som tillhör någon annan,
- 3) en åtgärd som enligt 3 kap. 2 § kräver tillstånd, men tillstånd inte har sökts av den anledningen att åtgärden inte har kunnat antas ha sådana följder som avses i nämnda paragraf, och
- 4) åtgärder som avses i 2 kap. 5 och 6 §, 5 kap. 9 §, 10 kap. 9 § och 18 kap. 5 § eller sådana fall som avses i 9 kap. 8 § 1 mom.

Föreslagen lydelse

tjänster, trafik eller näringsverksamhet som ska anses viktig eller tillgodoser något annat motsvarande allmänt intresse, och

3) projektet kan anses vara påkallat av ett allmänt behov.

Tillståndsmyndigheten kan bevilja *sökanden* nyttjanderätt till annans vattenområde för ett enskilt ankringsområde i *samband med* en farled, *om de förutsättningar som anges i 3 kap. 4 § 1 mom. är uppfyllda. En strandägare kan beviljas* nyttjanderätt till annans vattenområde för en enskild *lastningsplats eller hamn, om de förutsättningar som anges i 1 mom. uppfylls.*

13 kap.

Ersättningar

1 §

Lagligen orsakad förlust av förmån

Den projektansvarige är skyldig att så som det föreskrivs i detta kapitel ersätta förlust av förmån till följd av en åtgärd som vidtagits eller kommer att vidtas med stöd av denna lag eller ett tillstånd som beviljats med stöd av denna lag, om förlusten av förmånen orsakas av

- 1) ett vattenhushållningsprojekt som genomförs enligt tillstånd,
- 2) en rätt att nyttja eller lösa in egendom som tillhör någon annan,
- 3) en åtgärd som enligt 3 kap. 2 § kräver tillstånd, men tillstånd inte har sökts av den anledningen att åtgärden inte har kunnat antas ha sådana följder som avses i *den paragrafen*, och
- 4) åtgärder som avses i 2 kap. 5, 5 a och 6 §, 5 kap. 9 §, 10 kap. 9 § och 18 kap. 5 § eller sådana fall som avses i 9 kap. 8 § 1 mom.

Gällande lydelse

16 kap.

Straffbestämmelser

3 §

Brott mot vattenlagen

Den som uppsåtligt eller av oaktsamhet
1) i strid med 2 kap. 10 § hindrar vattnets fria lopp i en rännil eller ett dike så att gärningen kränker ett enskilt intresse mer än i ringa mån,

2) i strid med 4 kap. 3 § tar ytvatten från någon annans vattenområde eller i strid med 4 kap. 4 § tar grundvatten från någon annans område,

3) utan laglig rätt hindrar samfärdsel i ett vattendrag, flottning av virke eller annan sådan användning av ett vatten- eller markområde som har sin grund i denna lag eller i ett tillstånd eller en rätt som meddelats med stöd av den,

4) missbrukar de rättigheter flottaren har enligt 9 kap. 5 och 6 § eller handlar i strid med bestämmelserna i flottningsstadgan,

5) handlar i strid med ett beslut som den kommunala miljövårdsmyndigheten meddelat med stöd av 4 kap. 2 § eller 5 kap. 5 eller 9 §,

6) i strid med 2 kap. 3—8 § färdas i ett vattendrag, tar vatten, placerar en anläggning på någon annans vattenområde eller vidtar en åtgärd som avses i 2 kap. 6 §, eller

7) försummar att underrätta den statliga tillsynsmyndigheten om en åtgärd i enlighet med det som föreskrivs i 2 kap. 15 § eller 5 kap. 6 §,

ska, om inte strängare straff för gärningen föreskrivs någon annanstans i lag, för *brott mot vattenlagen* dömas till böter.

17 kap.

Fastighetsrättsliga bestämmelser

8 §

Beviljande av nyttjanderätt

Tillståndsmyndigheten kan *på ansökan* be-

Föreslagen lydelse

16 kap.

Straffbestämmelser

3 §

Brott mot vattenlagen

Den som uppsåtligt eller av oaktsamhet
1) i strid med 2 kap. 10 § hindrar vattnets fria lopp i en rännil eller ett dike så att gärningen kränker ett enskilt intresse mer än i ringa mån,

2) i strid med 4 kap. 3 § tar ytvatten från någon annans vattenområde eller i strid med 4 kap. 4 § tar grundvatten från någon annans område,

3) utan laglig rätt hindrar samfärdsel i ett vattendrag, flottning av virke eller annan sådan användning av ett vatten- eller markområde som har sin grund i denna lag eller i ett tillstånd eller en rätt som meddelats med stöd av den,

4) missbrukar de rättigheter flottaren har enligt 9 kap. 5 och 6 § eller handlar i strid med bestämmelserna i flottningsstadgan,

5) handlar i strid med ett beslut som den kommunala miljövårdsmyndigheten meddelat med stöd av 4 kap. 2 § eller 5 kap. 5 eller 9 §,

6) i strid med 2 kap. 3—5, 5 a eller 6—8 § färdas i ett vattendrag, tar vatten, placerar en anläggning *eller en ledning* på någon annans vattenområde eller vidtar en åtgärd som avses i 2 kap. 6 §, eller

7) i strid med 2 kap. 15 § eller 5 kap. 6 § *underlåter att underrätta den statliga tillsynsmyndigheten om en åtgärd,*

ska, om inte strängare straff för gärningen föreskrivs någon annanstans i lag, för *brott mot vattenlagen* dömas till böter.

17 kap.

Fastighetsrättsliga bestämmelser

8 §

Beviljande av nyttjanderätt

Tillståndsmyndigheten kan bevilja sökan-

Gällande lydelse

vilja sökanden en sådan nyttjanderätt som avses i 2 kap. 12 och 13 §, om

1) sökanden har beviljats tillstånd enligt denna lag,

2) sökanden på annat sätt än med stöd av denna lag har fått rätt till det område som projektet förutsätter, men området med anledning av tvist, konkurs eller utsökning eller av annan orsak frångått den som området ansågs tillhöra när tillståndet beviljades, och

3) nyttjanderätten anses nödvändig med beaktande av projektets art och betydelse.

Om en rätt till vattenkraft som har tagits i bruk för ett kraftverk har gått förlorad på det sätt som avses i 1 mom. 2 punkten, kan tillståndsmyndigheten på ansökan bevilja kraftverkets ägare en *sådan ständig nyttjanderätt till vattenkraften som avses i 8 kap. 5 §*. Ett tillstånd att bygga kraftverk förblir gällande trots att rätten till vattenkraften eller till ett område som ska tas i bruk för kraftverket helt eller delvis gått förlorad av ovan nämnd orsak.

Den som beviljas i 1 eller 2 mom. avsedd nyttjanderätt ska betala ersättning för nyttjanderätten så som föreskrivs i 13 kap.

18 kap.

Särskilda bestämmelser

12 §

Avgifter för behandlingen av ett ärende

För behandlingen hos tillståndsmyndigheten och hos *den kommunala miljöförvaltningsmyndigheten* av ett ärende som avses i denna lag kan det tas ut en avgift. Ingen avgift tas ut för behandling av ett ärende som har inletts på initiativ av en myndighet eller på initiativ av en part som orsakats olägenhet. För behandling av ett ärende som har inletts på yrkande av någon annan får det tas ut en avgift, om det ska anses uppenbart att ärendet har väckts utan grund.

Föreslagen lydelse

den en sådan *rätt* som avses i 2 kap. 12, 13, 13 a och 14 §, om

1) sökanden har beviljats tillstånd enligt denna lag,

2) sökanden på annat sätt än med stöd av denna lag har fått rätt till det område som projektet förutsätter, men området med anledning av tvist, konkurs eller utsökning eller av annan orsak frångått den som området ansågs tillhöra när tillståndet beviljades, och

3) nyttjanderätten anses *behövlig* med beaktande av projektets art och betydelse.

Om en rätt till vattenkraft som har tagits i bruk för ett kraftverk har gått förlorad på det sätt som avses i 1 mom. 2 punkten, kan tillståndsmyndigheten på ansökan bevilja kraftverkets ägare en i 8 kap. 5 § *avsedd ständig nyttjanderätt till vattenkraften*. Ett tillstånd att bygga kraftverk förblir gällande trots att rätten till vattenkraften eller till ett område som ska tas i bruk för kraftverket helt eller delvis gått förlorad *på ovan avsett sätt*.

Den som beviljas i 1 eller 2 mom. avsedd *rätt* ska betala ersättning för *rätten* så som föreskrivs i 13 kap.

18 kap.

Särskilda bestämmelser

12 §

Avgifter för behandlingen av ett ärende

För behandlingen hos tillståndsmyndigheten och hos *tillsynsmyndigheten* av ett ärende som avses i denna lag *får* det tas ut en avgift. Ingen avgift tas ut för behandling av ett ärende som har inletts på initiativ av en myndighet eller på initiativ av en part som orsakats olägenhet. För behandling av ett ärende som har inletts på yrkande av någon annan får det tas ut en avgift, om det ska anses uppenbart att ärendet har väckts utan grund.

Denna lag träder i kraft den 20 .

På ärenden som är anhängiga vid förvaltningsmyndigheter eller domstolar när denna

Gällande lydelse

Föreslagen lydelse

lag träder i kraft tillämpas de bestämmelser som gällde vid ikraftträdandet.

Om en fullföljdsdomstol upphäver ett beslut som bestämmelser som gällde vid denna lags ikraftträdande ska tillämpas på och återförvisar ärendet att i sin helhet behandlas på nytt, ska ärendet behandlas och avgöras i enlighet med bestämmelserna i denna lag.

En projektansvarig som med stöd av bestämmelser som gällt före ikraftträdandet av denna lag har beviljats tillstånd att bygga ett kraftverk och rätt att under bestämd tid utnyttja vattenkraft som tillhör någon annan, kan beviljas rätt enligt 8 kap. 5 § även om projektet inte kan anses vara påkallat av det allmänna behovet att trygga energiförsörjningen. Rätt kan beviljas också om rätten att under bestämd tid utnyttja vattenkraft som tillhör någon annan har grundat sig på ett avtal mellan parterna.

2.

Lag

om ändring av 68 och 69 § i miljöskyddslagen

I enlighet med riksdagens beslut
ändras i miljöskyddslagen (527/2014) 68 och 69 § som följer:

Gällande lydelse

68 §

Rätt att leda in avloppsvatten på annans område

I ett miljötillstånd är det möjligt att bevilja rätt att leda in avloppsvatten i ett dike eller i en i 1 kap. 3 § 1 mom. 6 punkten i vattenlagen avsedd rännil på någon annans område, om avledandet inte medför oskälig olägenhet för andra och det är motiverat i tekniskt och ekonomiskt avseende. Rätt att leda in avloppsvatten i ett öppet dike eller en rännil får inte beviljas, om diket eller rännilen befinner sig i omedelbar närhet av en tomt, en byggsplats, en badstrand eller något motsvarande område för särskilt bruk. Bestämmelser om skyldigheten att underhålla bädden och om kostnadsansvaret för vattenavledningen för den som avleder avloppsvatten finns i 158 §.

Om avledandet av avloppsvatten kräver att ett avloppsrör eller dike anläggs på någon annans område och denna inte ger sitt samtycke, ska det i tillståndet under de förutsättningar som anges i 1 mom. beslutas om beviljande av nyttjanderätt till det område som behövs. På ersättning för skada, olägenhet och annan förlust av förmån tillämpas 13 kap. i vattenlagen. På nyttjanderätten tillämpas 2 kap. 12 och 13 § och 17 kap. i vattenlagen.

Måste det för avledning av avloppsvatten enligt denna paragraf anläggas ett dike eller ett avloppsrör under en landsväg, gata, järnväg eller annan rälsbana eller under en kabel eller ett gasrör, ska tillståndet förenas med behövliga villkor om detta. På anläggande och underhåll av ett dike eller rör tillämpas 5 kap. 13 § i vattenlagen. Är det med beak-

Föreslagen lydelse

68 §

Rätt att leda in avloppsvatten på annans område

I ett miljötillstånd är det möjligt att bevilja rätt att leda in avloppsvatten i ett dike eller i en i 1 kap. 3 § 1 mom. 6 punkten i vattenlagen avsedd rännil på någon annans område, om avledandet inte medför oskälig olägenhet för andra och det är motiverat i tekniskt och ekonomiskt avseende. Rätt att leda in avloppsvatten i ett öppet dike eller en rännil får inte beviljas, om diket eller rännilen befinner sig i omedelbar närhet av en tomt, en byggsplats, en badstrand eller något motsvarande område *som är* särskilt bruk. Bestämmelser om skyldigheten att underhålla bädden och om kostnadsansvaret för vattenavledningen för den som avleder avloppsvatten finns i 158 §.

Om avledandet av avloppsvatten kräver att ett avloppsrör eller dike anläggs på någon annans område och *ägaren till området* inte ger sitt samtycke, ska det i tillståndet under de förutsättningar som anges i 1 mom. beslutas om beviljande av nyttjanderätt till det område som behövs. På ersättning för skada, olägenhet och annan förlust av förmån tillämpas 13 kap. i vattenlagen *och* på nyttjanderätten tillämpas 2 kap. 12, 13 och 13 a § *samt* 17 kap. i *den lagen*.

Om det för avledning av avloppsvatten enligt denna paragraf *måste* anläggas ett dike eller ett avloppsrör under en landsväg, gata *eller* järnväg eller annan rälsbana eller under en kabel eller ett gasrör, ska tillståndet förenas med behövliga villkor om *saken*. På anläggande och underhåll av ett dike eller rör tillämpas 5 kap. 13 § i vattenlagen. *Om* det

Gällande lydelse

tande av ärendets omfattning eller av någon annan orsak inte möjligt att avgöra ärendet i samband med miljötillståndet, ska tillståndsmyndigheten överlämna ärendet för avgörande vid en dikningsförrättning eller överlämna ärendet till den kommunala miljövårdsmyndigheten i enlighet med vad som föreskrivs i 5 kap. 4 och 5 § i vattenlagen.

69 §

Villkor om avloppsrör

Ett miljötillstånd ska *vid behov* i enlighet med vattenlagen förenas med villkor om byggande av avloppsrör och om den nyttjanderätt som behövs för ändamålet. När villkoret meddelas ska 3 kap. i vattenlagen tillämpas. På ersättning för skada, olägenhet och annan förlust av förmån tillämpas 13 kap. i vattenlagen. På nyttjanderätten tillämpas 2 kap. 12 och 13 § och 17 kap. i vattenlagen.

Föreslagen lydelse

med *hänsyn till* ärendets omfattning eller av någon annan orsak inte *är* möjligt att avgöra ärendet i samband med miljötillståndet, ska tillståndsmyndigheten överlämna ärendet för avgörande vid en dikningsförrättning eller överlämna ärendet till den kommunala miljövårdsmyndigheten *med iakttagande av* vad som föreskrivs i 5 kap. 4 och 5 § i vattenlagen.

69 §

Villkor om avloppsrör

Ett miljötillstånd ska i enlighet med vattenlagen *vid behov* förenas med villkor om byggande av avloppsrör och om den nyttjanderätt som behövs för ändamålet. *Vid meddelande av villkor tillämpas* 3 kap. i vattenlagen. På ersättning för skada, olägenhet och annan förlust av förmån tillämpas 13 kap. i vattenlagen *och* på nyttjanderätten tillämpas 2 kap. 12, 13 *och* 13 a § samt 17 kap. i *den* lagen.

Denna lag träder i kraft den 20 .

På ärenden som är anhängiga vid förvaltningsmyndigheter eller domstolar när denna lag träder i kraft tillämpas de bestämmelser som gällde vid ikraftträdandet.

Om en fullföljdsdomstol upphäver ett beslut som bestämmelser som gällde vid denna lags ikraftträdande ska tillämpas på och återförvisar ärendet att i sin helhet behandlas på nytt, ska ärendet behandlas och avgöras i enlighet med bestämmelserna i denna lag.